

Arvoisa Eduskunnan oikeusasiamies

Sisäministeriön kertomus salaisten pakkokeinojen sekä salaisten tiedonhankintakeinojen ja niiden suojaamisen käytöstä ja valvonnasta muissa poliisiyksiköissä kuin suojelupoliisissa vuonna 2018

Sisäministeriö toimittaa ohessa pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 65 §:n 2 momentissa, poliisilain (872/2011) 5 luvun 63 §:n 2 momentissa ja esitutkinna, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta annetun valtioneuvoston asetuksen (122/2014) 22 §:ssä tarkoitetun vuosittaisen kertomuksen salaisten pakkokeinojen sekä salaisten tiedonhankintakeinojen ja niiden suojaamisen käytöstä ja valvonnasta.

Muita poliisiyksiköjä kuin suojelupoliisia koskeva kertomus (POL-2018-55595) ja sen salainen osio on laadittu Poliisihallituksessa. Kyseinen kertomus toimii samalla yllä mainituissa lainkohdissa tarkoitettuna sisäministeriön kertomuksena eduskunnan oikeusasiamiehelle. Suojelupoliisia koskeva salassa pidettävä kertomus toimitetaan erikseen.

Osastopäällikkö Risto Lammi

Hallitussihteeri Aino Salmi

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Sisäministeriö 15.03.2019 klo 11:30. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaa-mosta.

Liitteet	Poliisihallituksen kertomus sisäministeriölle poliisin salaisesta tiedonhankinnasta ja sen valvonnasta POL-2018-55595 ja kertomuksen salassa pidettävä osio (2 s.), suojaustaso III
Jakelu	Eduskunnan oikeusasiamies Poliisihallitus

Sisäministeriö

Kertomus

15.03.2019

SM198166

09.01.01.00

SMDno-2019-585

2 (2)

Tiedoksi

Sisäministeri Kai Mykkänen
Kansliapäällikkö Ilkka Salmi

Poliisihallituksen kertomus sisäministeriölle poliisin salaisesta tiedonhankinnasta ja sen valvonnasta vuonna 2018

Sisällysluettelo

Sisällysluettelo	ii
1. YLEISTÄ	1
2. SALAISEN TIEDONHANKINNAN LUKUMÄÄRÄTIEDOT JA NIIDEN ARVIOINTIA	2
2.1. Telepakkokeinot	2
2.1.1. Yleistä	2
2.1.2. Pakkokeinolakiperusteiset telepakkokeinot	2
2.1.2.1. Toteutuneiden telepakkokeinodiaarien lukumäärät	2
2.1.2.2. Myönnettyjen telepakkokeinovaatimusten ja -lupien lukumäärät	3
2.1.2.3. Hylättyjen / ei-käytettyjen telepakkokeinovaatimusten lukumäärät	4
2.1.2.4. Perusterikokset telekuuntelussa ja -valvonnassa rikoslajeittain	5
2.1.2.5. Perusterikokset televalvonnassa rikoslajeittain	6
2.1.2.6. Perusterikokset televalvonnassa teleosoitteen tai -päätelaitteen haltijan suostumuksella	7
2.1.2.7. Perusterikokset sijaintitiedon hankkimisessa epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi	7
2.1.2.8. Perusterikokset tukiasematietojen hankkimisessa	8
2.1.2.9. Telepakkokeinon kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät	9
2.1.2.10. Telepakkokeinojen kohteina olleiden teleliittymien ja -päätelaitteiden lukumäärät	11
2.1.2.11. Telepakkokeinojen merkityksellisyysarviot	11
2.1.2.12. Pakkokeinojen käytöstä ilmoittaminen	12
2.1.2.13. Kuuntelukiellot	13
2.1.2.14. Ylimääräisen tiedon käyttäminen	13
2.1.3. Poliisilakiperusteiset telepakkokeinot	13
2.1.3.1. Toteutuneiden telepakkokeinodiaarien lukumäärät	13
2.1.3.2. Myönnettyjen telepakkokeinovaatimusten / -päättösten lukumäärät	14
2.1.3.3. Myönnettyjen televalvontalupien / -päättösten lukumäärät	15
2.1.3.4. Hylättyjen / ei-käytettyjen telepakkokeinovaatimusten lukumäärät	15
2.1.3.5. Perusterikokset telekuuntelussa ja -valvonnassa rikoslajeittain	16
2.1.3.6. Perusterikokset televalvonnassa rikoslajeittain	16
2.1.3.7. Perusterikokset televalvonnassa teleosoitteen tai -päätelaitteen haltijan suostumuksella ..	17
2.1.3.8. Perusterikokset tukiasematietojen hankkimisessa	17
2.1.3.9. Telepakkokeinojen kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät	17
2.1.3.10. Telepakkokeinojen kohteena olleiden teleliittymien ja -päätelaitteiden lukumäärät	18
2.1.3.11. Telepakkokeinojen merkityksellisyysarvio	19
2.1.3.12. Telepakkokeinojen käytöstä ilmoittaminen	19
2.1.3.13. Ylimääräisen tiedon käyttäminen	19
2.1.3.14. Kuuntelukiellot	19
2.2. Tiedon tallennusvelvollisuus	20
2.2.1. Yleistä	20
2.2.2. Takautuvat telepakkokeinot, pakkokeinolaki	20

2.2.3. Takautuvat telepakkokeinot, poliisilaki.....	20
2.2.4. Poliisilain mukaiset tiedonsaantipyynnöt	21
2.3. Tarkkailutyypiset tiedonhankintakeinot.....	22
2.3.1. Yleistä.....	22
2.3.2. Pakkokeinolain mukainen tekninen ja suunnitelmallinen tarkkailu	22
2.3.2.1. Teknisen ja suunnitelmallisen tarkkailun päätökset.....	22
2.3.2.2. Toteutuneet tekniset tarkkailut pakkokeinotyypeittäin	24
2.3.2.3. Perusterikokset teknisissä katseluissa.....	24
2.3.2.4. Perusterikokset teknisissä kuunteluissa (sisältää viranomaisten tiloissa tapahtuneen ja asuntokuuntelun).....	25
2.3.2.5. Perusterikokset teknisissä seurannoissa.....	25
2.3.2.6. Perusterikokset suunnitelmallisissa tarkkailuissa	26
2.3.2.7. Teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen	27
2.3.3. Poliisilain mukainen tekninen ja suunnitelmallinen tarkkailu	27
2.3.3.1. Poliisiviranomaisen tiedonhankintapäätösten lukumäärät.....	27
2.3.3.2. Toteutuneet tekniset tarkkailut tiedonhankintatyypeittäin	28
2.3.3.3. Perusterikokset teknisissä katseluissa.....	29
2.3.3.4. Perusterikokset teknisissä kuunteluissa	29
2.3.3.5. Perusterikokset teknisissä seurannoissa.....	29
2.3.3.6. Perusterikokset suunnitelmallisissa tarkkailuissa	30
2.3.3.7. Teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen	31
2.3.4. Teknisten ja suunnitelmallisten tarkkailujen merkityksellisyysarvio	31
2.3.5. Teknisen ja suunnitelmallisen tarkkailun käytön kesto	32
2.3.6. Teknisen ja suunnitelmallisen tarkkailun käytöstä epäilylle ilmoittaminen	33
2.3.7. Teknisten ja suunnitelmallisten tarkkailujen kohteena olevien henkilöiden lukumäärä	34
3. POLIISI- JA PAKKOKEINOLAIN MUKAISET ERITYISET SALAISET PAKKOKEINOT	35
3.1. Tietolähdetoiminta ja tietolähteen ohjattu käyttö	35
3.2. Peitetoiminta (myös tietoverkossa).....	35
3.3. Valeosto (myös tietoverkossa).....	35
3.4. Valvottu läpilasku	36
3.5. Salaisen tiedonhankinnan käytön suojaaminen	36
4. SUORITETTU LAILLISUUSVALVONTA JA VALVONTAHAVAINNOT	37
4.1. Yleistä	37
4.2. Poliisihallituksen tarkastushavainnot	38
4.2.1. Yleistä Poliisihallituksen suorittamasta valvonnasta.....	38
4.2.2. Poliisihallituksen poliisiyksiköissä tekemät havainnot	38
4.3. Poliisiyksiköiden tekemät valvontahavainnot	40
4.4. Laillisuusvalvonnallisesti merkitykselliset seikat.....	41
4.4.1. Oikeudellisten asioiden yksiköt (oikeusyksiköt).....	41
4.4.2. Salaisten pakkokeinojen asiankäsittelyjärjestelmä (Salpa).....	41

4.4.3. Poliisihallituksen Salpa-määräys	42
4.4.4. Salaisen tiedonhankinnan seurantaryhmä	42
4.4.5. Koulutus-, ohjaus- ja selvitystoiminta	42
4.4.5.1. Koulutus.....	42
4.4.5.2. Salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies (Stek-pov) -koulutus	43
4.4.5.3. Eduskunnan oikeusasiamiehen pyyntö	44
4.4.6. Ongelmat / kehittämistarpeet	44
5. LOPUKSI	45
Liitteet.....	45

1. YLEISTÄ

Poliisin hallinnosta annetun lain 1 §:n (26.6.2009/497) mukaisesti sisäministeriö on vastannut vuoden 2010 alusta lukien poliisin toimialan ohjauksesta ja valvonnasta sekä erikseen ministeriölle säädettävistä poliisin toimialaan kuuluvista tehtävistä.

Vuonna 2010 toimintansa aloittanut sisäministeriön alainen Poliisihallitus toimii poliisin ylijhtona. Poliisihallituksen tehtävänä on sisäministeriön ohjauksen mukaisesti (poliisin hallintolaki 4 §) muun muassa suunnitella, kehittää, johtaa ja valvoa poliisitoimintaa ja sen tukitoimintoja.

Poliisihallituksen alaisia valtakunnallisia yksiköitä vuonna 2018 olivat Keskusrikospoliisi ja Poliisiammattikorkeakoulu. Poliisihallituksen alainen paikallishallintoviranomainen (yksikkö) on poliisilaitos, joita on yksitoista.

Sisäministeriö antaa poliisin salaisen tiedonhankinnan käytöstä ja sen valvonnasta vuosittain kertomuksen, joka toimitetaan eduskunnan oikeusasiamiehelle. Vuosikertomus sisältää muun muassa tilastotietoja tarkasteluvuonna käytetyistä tiedonhankintamenetelmistä. Vuosikertomuksen ja sen sisältämien tilastojen luontiperusteena ovat vuoden 2018 osalta olleet poliisilain (872/2011) 5 luvun 63 § 2 momentti, pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 65 § 2 momentti, valtioneuvoston asetus "esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta" (122/2014) 22 § ja Poliisihallituksen antama määräys "Poliisin salaisen tiedonhankinnan järjestäminen, käyttö ja valvonta" (POL-2018-11889).

Tämä Poliisihallituksen kertomus tiedonhankinnan käytöstä ja sen valvonnasta vuodelta 2018 pitää sisällään pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun salaiset pakkokeinot sekä niiden käytön suojaamiset sekä poliisilain (872/2011) 5 luvun salaiset tiedonhankintakeinot sekä niiden käytön suojaamiset. Kertomuksessa salaisella tiedonhankinnalla tarkoitetaan tiedonhankintaa kohteen tietämättä em. poliisi- ja pakkokeinolain mukaisia valtuuksia käyttäen.

Tämä Poliisihallituksen kertomus sisältää sekä julkisen että salaiseksi turvaluokitellun (LIITE 1) osion. Tietoja selvityksen julkiseen osioon on sisällytetty siinä määrin kuin julkisuuslain säädöksen perusteella on mahdollista.

Valeoston, peitetoiminnan, peitelty tiedonhankinnan, valvotun läpilaskun, (ohjatun) tietolähdetoiminnan ja harhauttavien tai peiteltyjen rekisterimerkintöjen ja väärin asiakirjojen käyttämisen ja tarkkojen lukumäärätietojen esiin tuomista julkisessa osiossa rajaavat osaltaan kyseisten keinojen vähäinen määrä, törkeiden rikosten paljastamisen ja selvittämisen keskeneräisyys, taktisten ja teknisten tutkintamenetelmien paljastumisen estäminen sekä toimintaan osallistuneiden turvallisuuden takaaminen. Näistä syistä johtuen em. menetelmien tiedot eivät selvityksen julkisessa osiossa ole yksilöiviä.

Suojelupoliisin toimialueensa tiedonhankintavaltuuksien käyttöä, eikä myöskään sen käyttämien toimenpiteiden lukumäärätietoja, ole sisällytetty tähän kertomukseen eikä sen salaiseen liitteeseen.

Salaisten tiedonhankintakeinojen asiankäsittely keskitettiin pääosin 1.11.2004 alkaen keskusrikospoliisin ylläpitämän salaisten tiedonhankintakeinojen asiankäsittelyjärjestelmän (jäljessä Salpa-järjestelmä) kautta tapahtuvaksi. Tämän kertomuksen määrälliset tiedot perustuvat pääosin tästä järjestelmästä keskusrikospoliisilta saatuihin tietoihin.

Poliisiyksiköt (valtakunnalliset yksiköt ja poliisilaitokset) ovat raportoineet Poliisihallitukselle vuoden 2019 alussa salaisen tiedonhankinnan käytöstä ja siihen kohdistuvasta valvonnasta vuoden 2018 osalta. Kertomuksen valmistelijana Poliisihallituksessa ovat toimineet poliisitarkastaja Klaus Geiger sekä rikoskomisario Juha Holopainen.

2. SALAISEN TIEDONHANKINNAN LUKUMÄÄRÄTIEDOT JA NIIDEN ARVIOINTIA

2.1. Telepakkokeinot

2.1.1. Yleistä

Telepakkokeinoista saadut tiedot on toimitettu keskusrikospoliisin tiedusteluosaston erityisoperaatiot -linjan televiestintäyksiköltä ja sisältää vuoden 2018 tilastot poliisin telepakkokeinoista ja tiedon tallennusvelvollisuudesta.

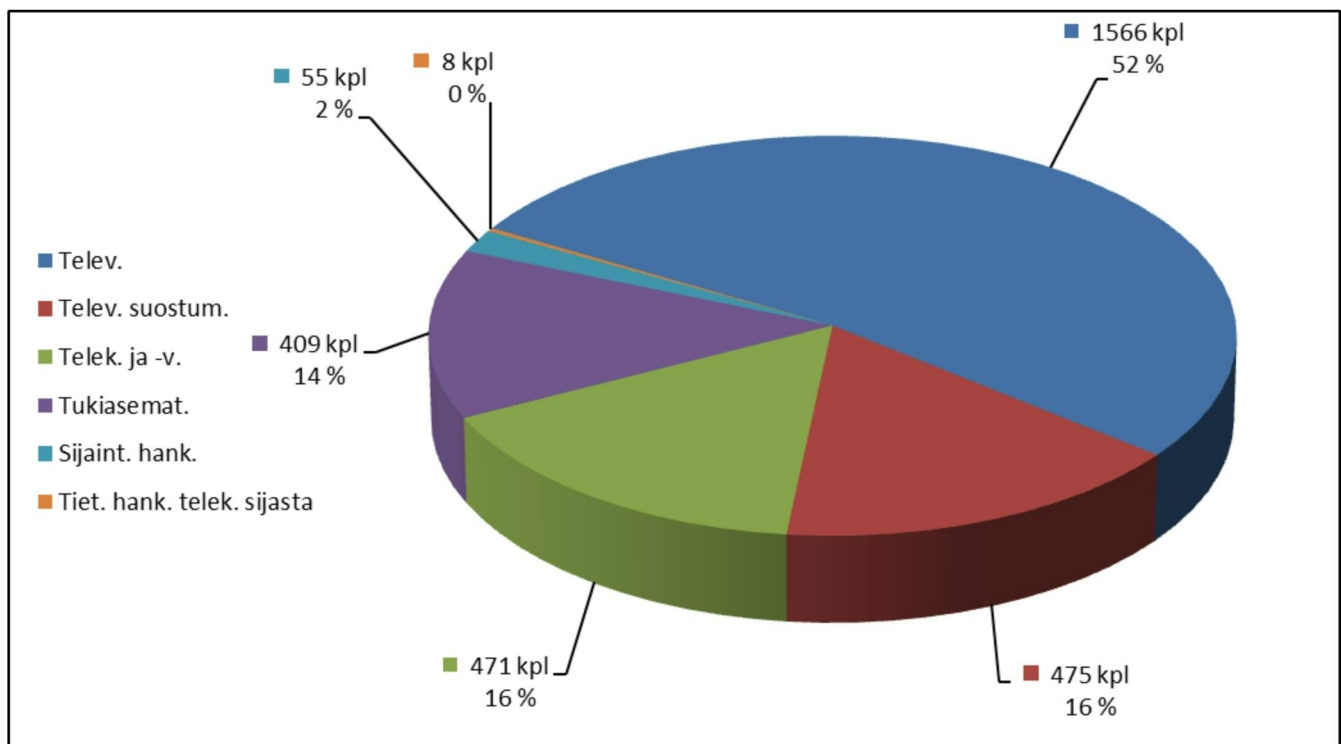
Tilastot on luotu salaisten pakkokeinojen Salpa-asianhallintajärjestelmästä. Osassa tilastoja on vertailulukuina aiempien vuosien tilastotietoja.

2.1.2. Pakkokeinolakiperusteiset telepakkokeinot

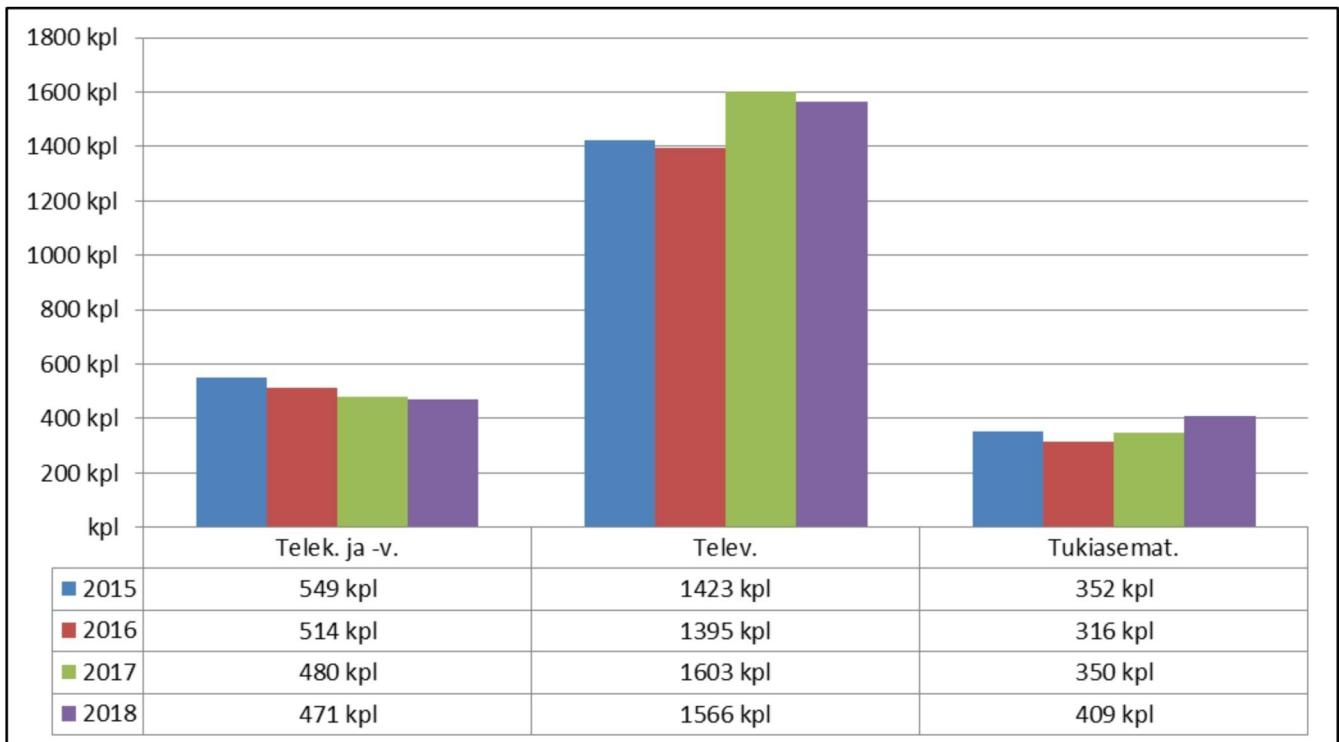
2.1.2.1. Toteutuneiden telepakkokeinodiaarien lukumäärät

Toteutuneiden telekuuntelu ja -valvontadiaarien määrä on edellisvuosien tapaan edelleen hieman laskenut. Näiden määrä on jo yli 300 diaaria pienempi kuin huippuvuonna 2013. Osittain tämä johtuu viestinnän siirtymisestä yhä enenevässä määrin vaihtoehtoisin viestintätapoihin joihin kohdistetaan muunlaista tiedonhankintaa. Toisena selityksenä voi olla kohdehenkilöiden ulkomaalaisuus ja siihen liittyvä tulkkaukseen liittyvät hallinnon ulkopuoliset henkilö- että aikaresurssit.

Televalvontadiaarien lukumäärä taittui hieman ennätysmäärästä; se onkin käytetyin telepakkokeino. Yhtenä syynä tähän voi pitää sen käyttökelpoisuutta tutkittavasta rikoslajista riippumatta. Televalvonnan suurta määrää selittää myös se, että sen käyttöedellytykset ovat lievemmät kuin telekuuntelussa. Televalvontarikoksien rikoslajianalyysin perusteella (Kaavio 8.) petosrikosten suhteellinen määrä nousee vuosittain muutamia prosenttiyksiköjä. Eräänä syynä ovat kertomusvuonna ajankohtaisena olleet valepoliisitutkinnat ja muut verkko-petostutkinnat.

Kaavio 1. Toteutuneiden telepakkokeinodiaarien lukumäärät (kaikki 2018)

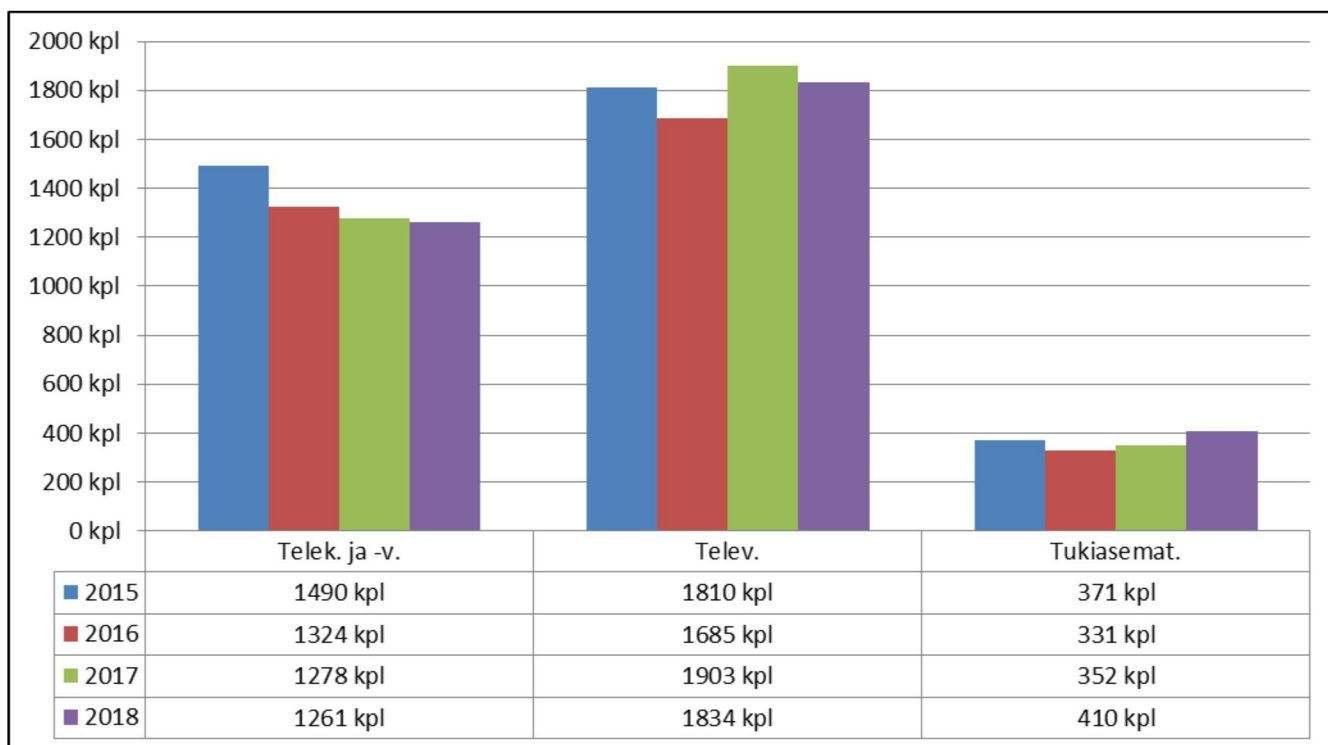
Kaavio 2. Toteutuneiden telepakkokeinodiaarien lukumäärät vuosittain (merkittävimmät 2015-2018)

2.1.2.2. Myönnettyjen telepakkokeinovaatimusten ja -lupien lukumäärät

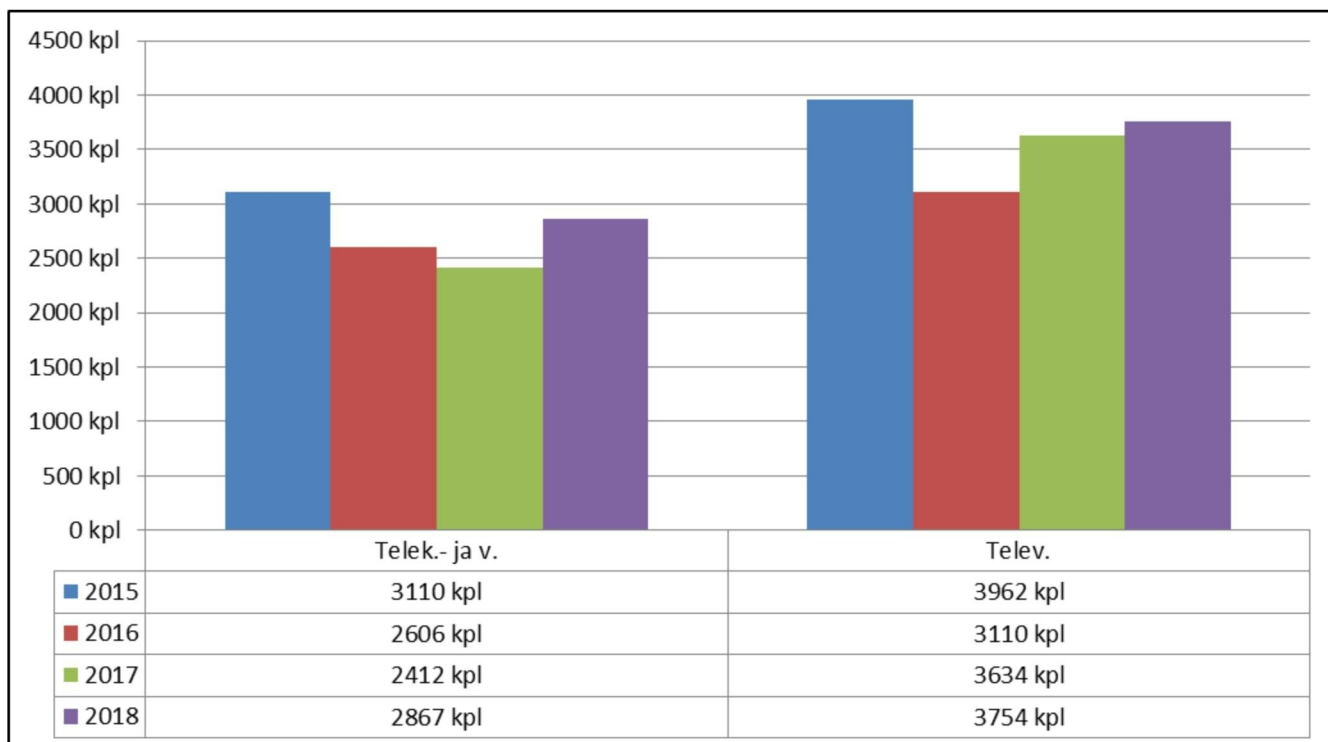
Vuonna 2018 myönnettyjä telekuuntelu ja -valvontavaatimuksia on ollut 1261 kappaletta, televalvontavaatimuksia 1834 kappaletta ja tukiasematietovaatimuksia 410 kappaletta. Telekuuntelu ja -valvontavaatimukset ovat alimmillaan seitsemään vuoteen. Televalvontavaatimusten määrät ovat pysyneet samassa suhteessa televalvontadiaarien lukumäärään. Tukiasematietovaatimukset nousivat tarkastelujaksolla uuteen ennätysseensä. Keino on erityisen käyttökelpoinen ulkomaisen liikkuvan rikollisuuden tutkinnassa, joka saattaa selittää tapahtunutta nousua.

Tarkastelujaksolla pidättämiseen oikeutetun virkamiehen ns. kiirepäätöksiä, joissa tämä on oikeutettu päättämään televalvonnasta kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan asian viimeistään 24 tunnin kuluttua pakkokeinon käytön aloittamisesta, oli tehty yhteensä 39 kertaa, joista yhtä ei käytetty.

Myönnettyjen pakkokeinovaatimusten ja myönnettyjen pakkokeinolupien suuri lukumääräinen ero johtuu puhtaasti tilastointitavasta. Viittaus lupiin tarkoittaa kohdekohtaista tietoa siitä myönnettiinkö tuomioistuimessa tätä liittymää koskeva lupa, joka ei riipu siitä montako lupaa tuomioistuin on päätöksellään myöntänyt. Myönnettyissä vaatimuksissa keskitytään nimenomaan yksittäisiin vaatimuksiin ja yksittäinen vaatimus voi pitää sisällään vaihtelevan määrän liittymiä, kun taas myönnettyt pakkokeinoluvat koskettavat yksittäisiä liittymiä. Esimerkkinä voidaan ottaa vaatimus, jossa on 3 telepäätelaitetta ja 7 liittymää. Tästä tilastoon tulee yksi pakkokeinovaatimus ja 10 pakkokeinolupaa. Tästä voidaan myös laskea, että yhdessä myönnettyssä telekuuntelu ja -valvontavaatimuksessa oli keskimäärin 2.27 (1.89 /2017) liittymää kun taas yhdessä televalvontavaatimuksessa on keskimäärin 2.05 (1.91 /2017) liittymää.

Kaavio 3. Myönnettyjen telepakkokeinovaatimusten lukumäärät

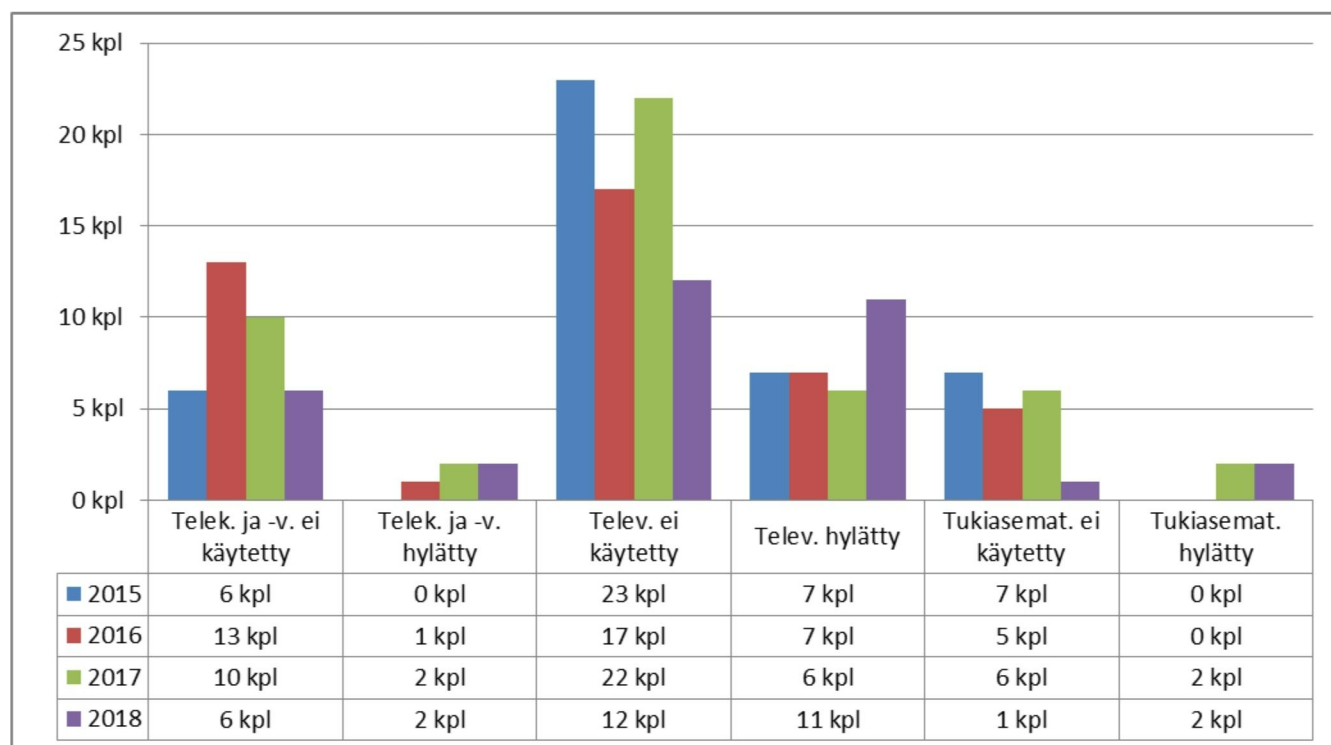
Kaavio 4. Myönnettyjen telepakkokeinoluopien lukumäärät

2.1.2.3. Hylättyjen / ei-käytettyjen telepakkokeinovaatimusten lukumäärät

Hylättyjen pakkokeinovaatimusten määrässä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia. Korkein hylkäysprosentti kohdistuu televalvontavaatimuksiin (0.60 %). Hylättyjen pakkokeinovaatimusten määrä verrattuna telepakkokeinoista tehtävien vaatimusten vuosittaiseen kokonaismäärään ei osoita kriittisiä puutteita oikeudessa esitettyjen pakkokeinovaatimusten laadussa. Syyt hylkäämisiin ovat pääosin pakkokeinovaatimusten yleisten ja erityisten edellytysten puutteellinen laatu tai väärä laintulkinta.

Hylättyjen lupien lukumäärätilasto näyttää suuremmalta kuin vaatimusten, mutta kuten edellä on selostettu, niin lupien erilainen tilastointitapa on erilainen ja liittymäkohtainen. Hylkäysten määrä vaihtelee lievästi.

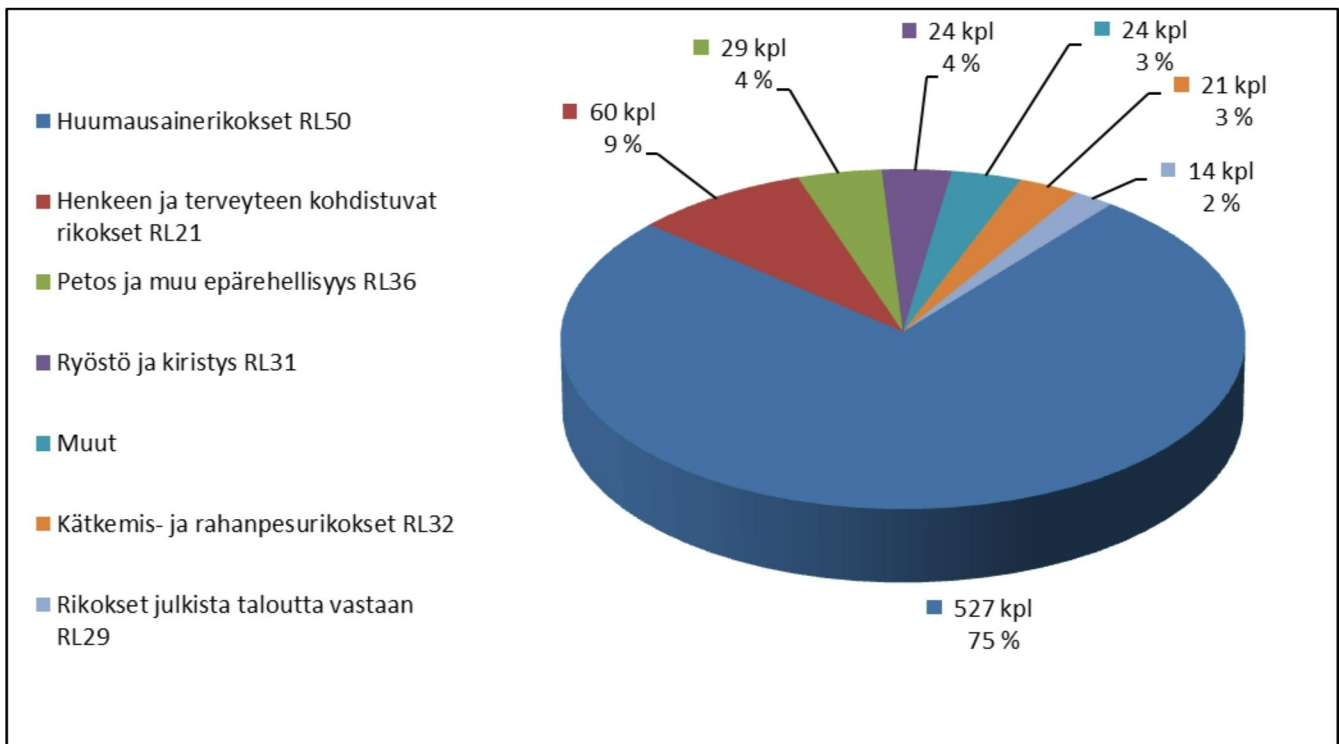
Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen oman harkinnan mukainen pakkokeinokin voidaan jättää toteuttamatta. Tämä kuvastaa sitä, että sisäistä tarveharkintaa sovelletaan ja päätettyäkään lupaa ei toteuteta jos sille ei ole enää tarvetta.

Kaavio 5. Hylättyjen / ei-käytettyjen telepakkokeinovaatimusten lukumäärät

2.1.2.4. Perusterikokset telekuuntelussa ja -valvonnassa rikoslajeittain

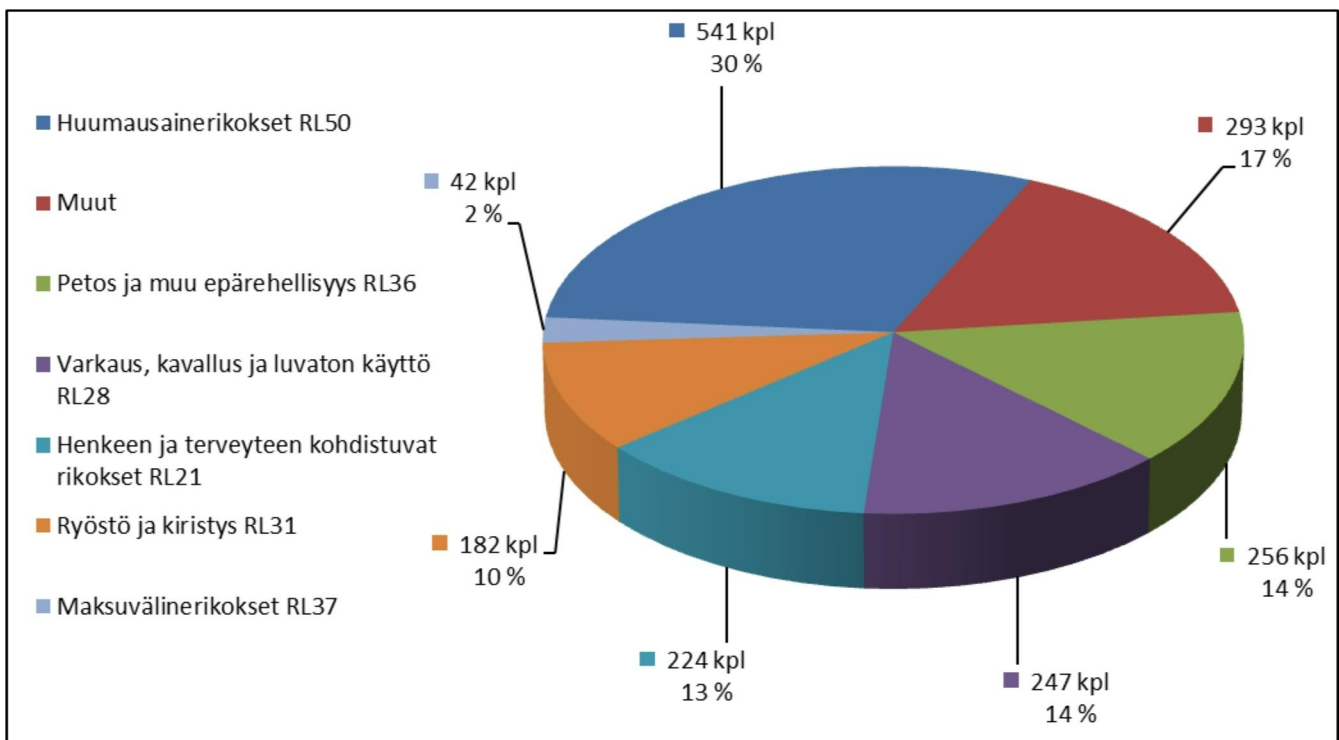
Telekuuntelussa ja -valvonnassa on nähtävissä aiempien vuosien tapaan huumausaine-rikollisuudesta kirjattujen rikosilmoitusten suuren lukumäärän vaikutus käytetyn keinon määrään, joskin huumausainerikollisuuden suhteellinen osuus nousi 7 % viime vuodesta. Rikoslajien pohjana ovat samaan rikoslain lukuun kuuluvat rikokset.

Kaavio 6. Perusterikokset telekuuntelussa ja -valvonnassa

2.1.2.5. Perusterikokset televalvonnassa rikoslajeittain

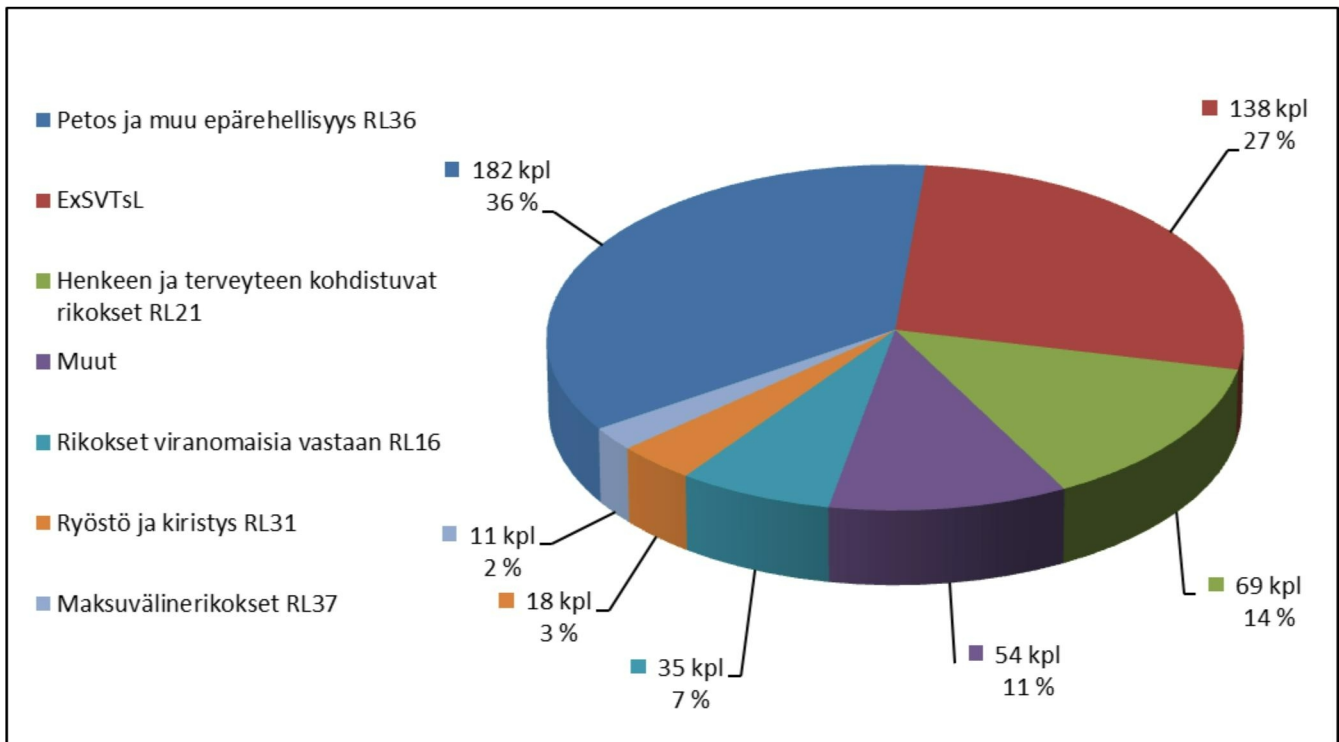
Huumausainerikokset on suurin perusterikosryhmä televalvonnassa muutaman prosenttiyksikön nousulla viimevuodesta. Muut suhteellista osuuttaan nostaneet rikoslajit olivat ryöstö- ja kiristysrikokset, henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset sekä luokka "muut". Varkausrikosten suhteellinen osuus on edelleen jatkunut laskuaan ja laskenut 3 %. Petosrikosten suhteellinen osuus putosi viime vuoden nousun jälkeen 3 %. Vuonna 2017 tehdyn järjestelmämuutoksen seurauksena voi vaatimukselle nykyään liittää useampia rikosnimikkeitä, joka selittää osittain rikoslajin "muut" kasvua.

Kaavio 7. Perusterikokset televalvonnassa

2.1.2.6. Perusterikokset televalvonnassa teleosoitteen tai -päätelaitteen haltijan suostumuksella

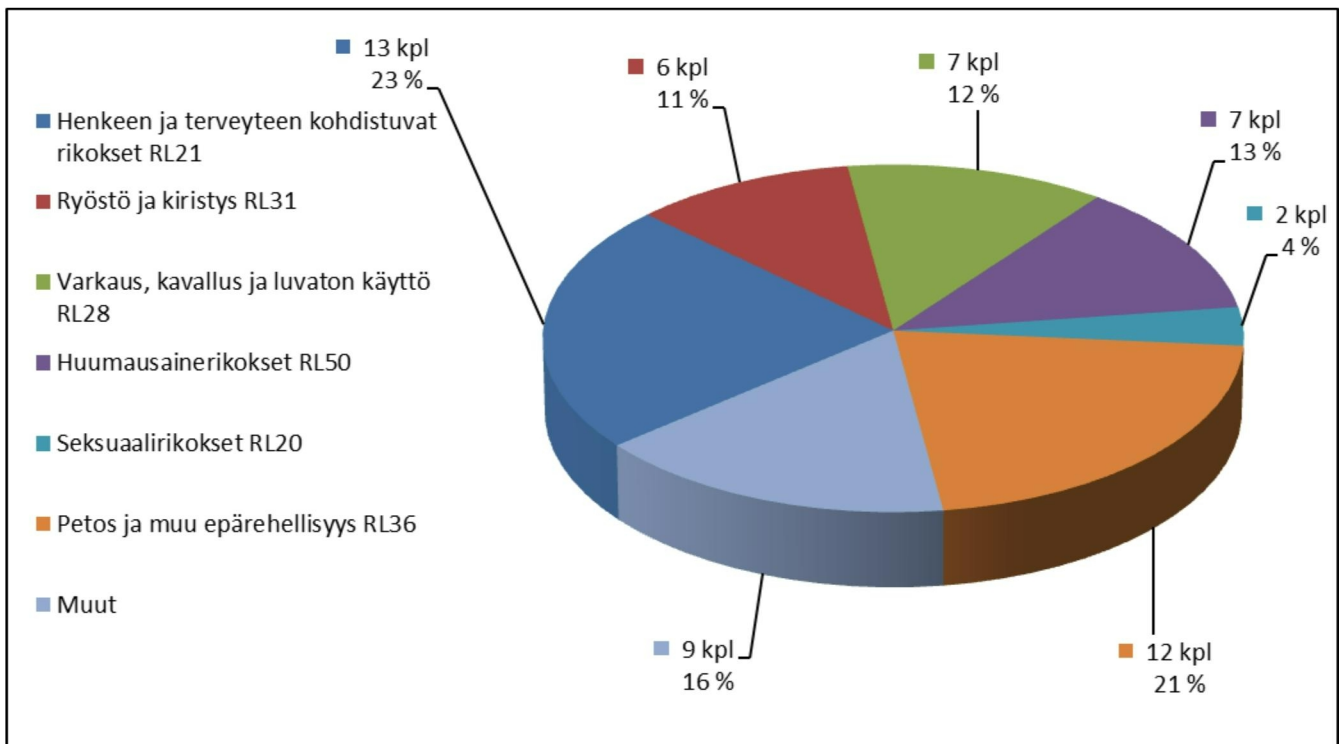
Suostumusperusteisessa televalvonnassa suurimpana yksittäisenä ryhmänä ovat petosrikokset, joissa suhteellisen osuuden kasvua viimevuoteen on 7 % ja toissavuoteen verrattuna 24 %. Kasvua selittää verkossa tapahtuvien petosrikosten määrän lisääntyminen. Viranomaisia vastaan tehdyt rikokset putosivat vuoden 2016 ennätyksestä 10 %. Tähän syynä ovat valepoliisi-ilmiöön onnistuneesti kohdistuneet tutkinnat. Kyseisen keinon käyttö on palannut 15 % kasvullaan vuoden 2016 tasolle. Rikoslajit suostumusperusteisessa televalvonnassa ovat kenties tavallisen kansalaisen kannalta moninaisimmat, mikä korostaa keinon monikäyttöisyyttä.

Kaavio 8. Perusterikokset televalvonnassa teleosoitteen tai -päätelaitteen haltijan suostumuksella

2.1.2.7. Perusterikokset sijaintitiedon hankkimisessa epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi

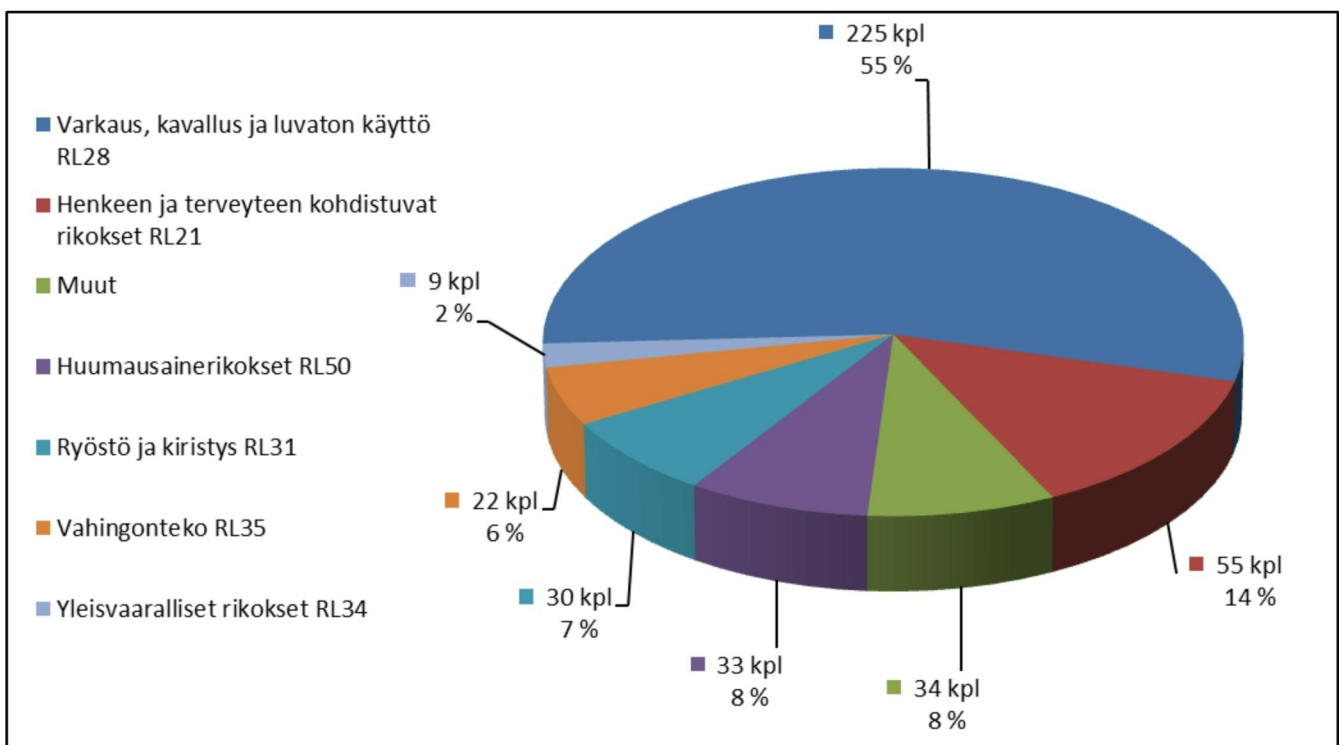
Tarkastelujaksolla keinoa käytettiin yhteensä 56 kertaa (57 kpl / 2017). Toimivaltuuden lainsäädännöllisenä perusteena on ollut rikosprosessin tehostaminen tavoittamalla prosessia karttelevia henkilöitä. Kaaviossa ei ole mukana vankeusrangaistukseen ja ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittujen tavoittamiset, joita oli 3 kappaletta.

Kaavio 9. Perusterikokset sijaintitiedon hankkimisessa epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi

2.1.2.8. Perusterikokset tukiasematietojen hankkimisessa

Yli joka toisessa tapauksessa tukiasematietojen hankkimiseen turvauduttaessa on ollut kyse omaisuusrikollisuuden selvittämisestä. Otsikon pakkokeinon käytön suhteellinen osuus on tämän rikoslajin selvittämisessä noussut viime vuodesta 9 %. Selittävä tekijä on erityisesti kansainvälisen ja järjestäytyneen omaisuusrikollisuuden liikkuvuus valtakunnan alueella.

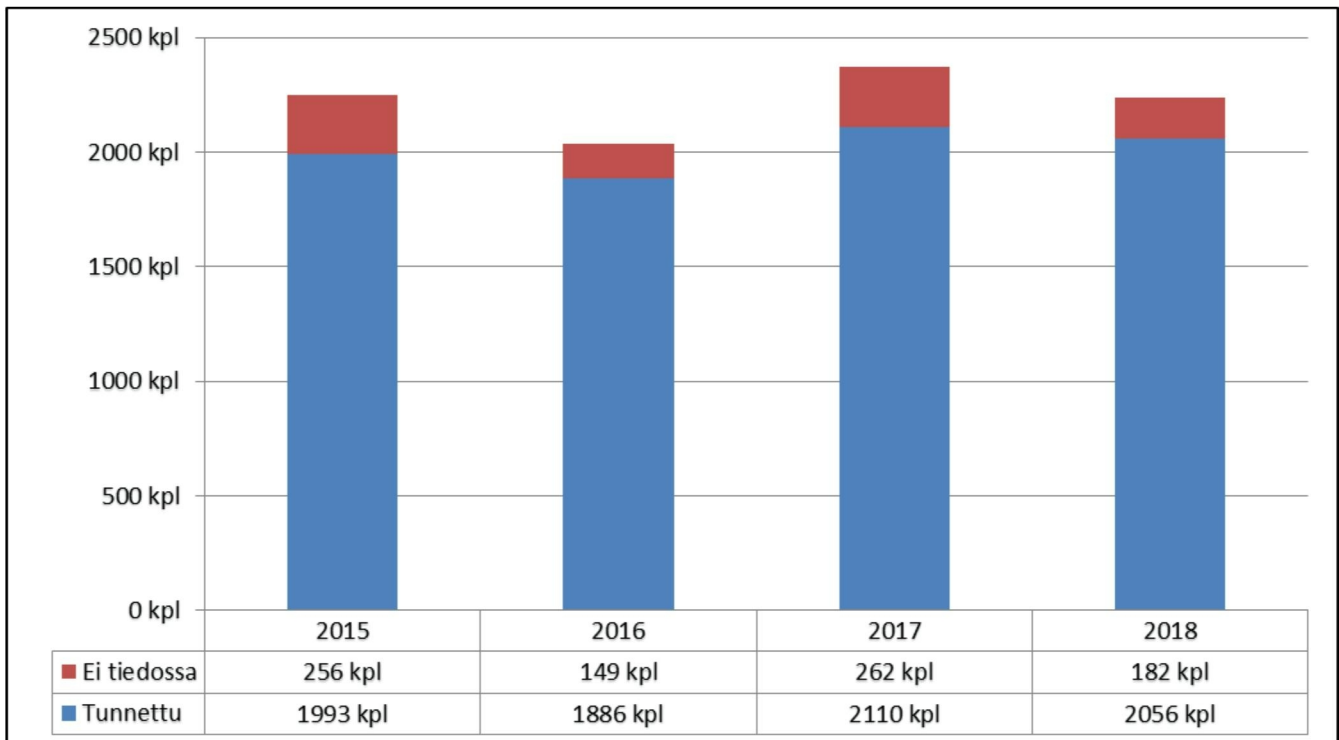

Kaavio 10. Perusterikokset tukiasematietojen hankkimisessa

2.1.2.9. Telepakkokeinon kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät

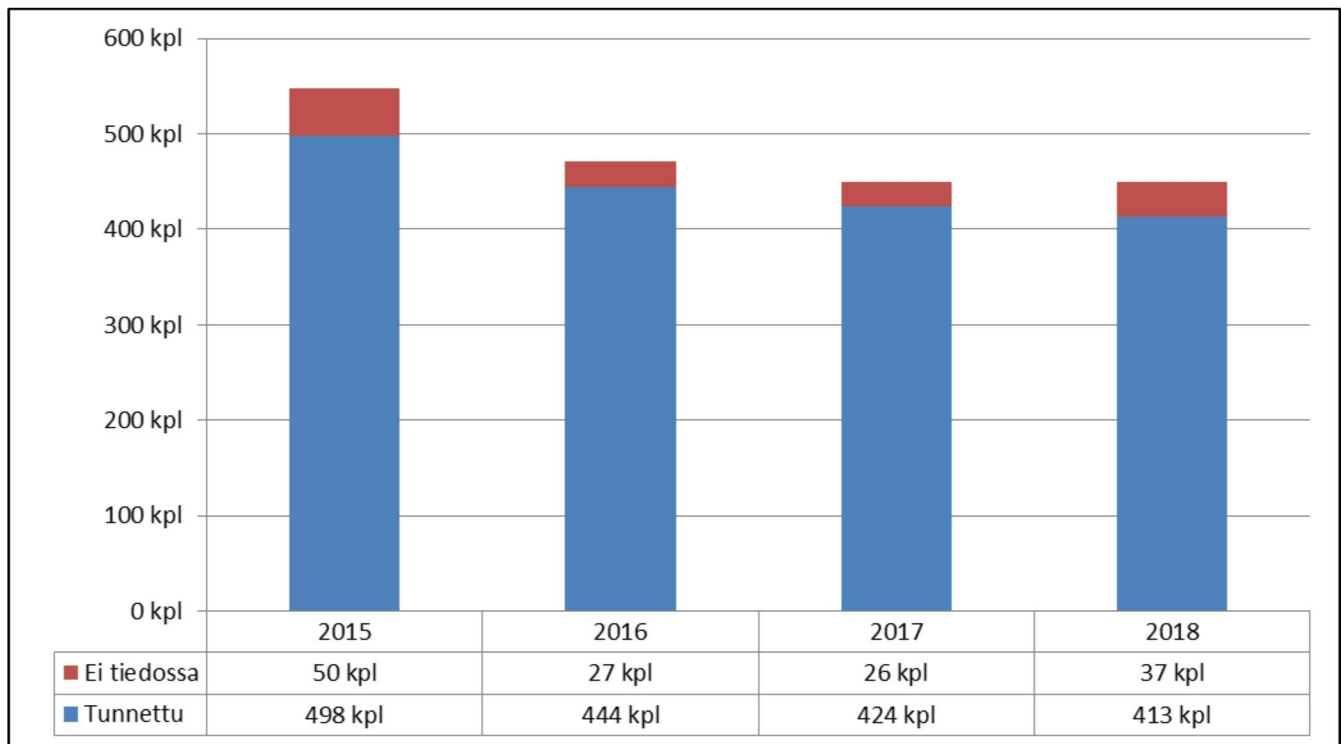
Tilasto sisältää sekä tunnetut että tuntemattomat pakkokeinon kohteena olleiden henkilöiden määrät ja kaikki telepakkokeinot. Näiden kohteena on vuonna 2018 ollut yhteensä 2238 henkilöä.

Kaavioiden 11–13 tulkinassa on huomioitava, ettei telekuuntelun ja -valvonnan ja televalvonnan kohteita voi laskea suoraan yhteen, sillä samaan henkilöön on voitu kohdentaa molempia telepakkokeinoja. Salpa-järjestelmän tilastotoiminnossa hakuperusteena on henkilötunnus. "Ei tiedossa" olevien henkilöiden lukumää-rää ei voida tilastoida varmuudella, koska jokainen tällainen kohde tilastoidaan omana lukunaan. Eli kymme-nen "ei tiedossa" olevan henkilön takaa voi löytyä 1-10 eri fyysistä henkilöä.

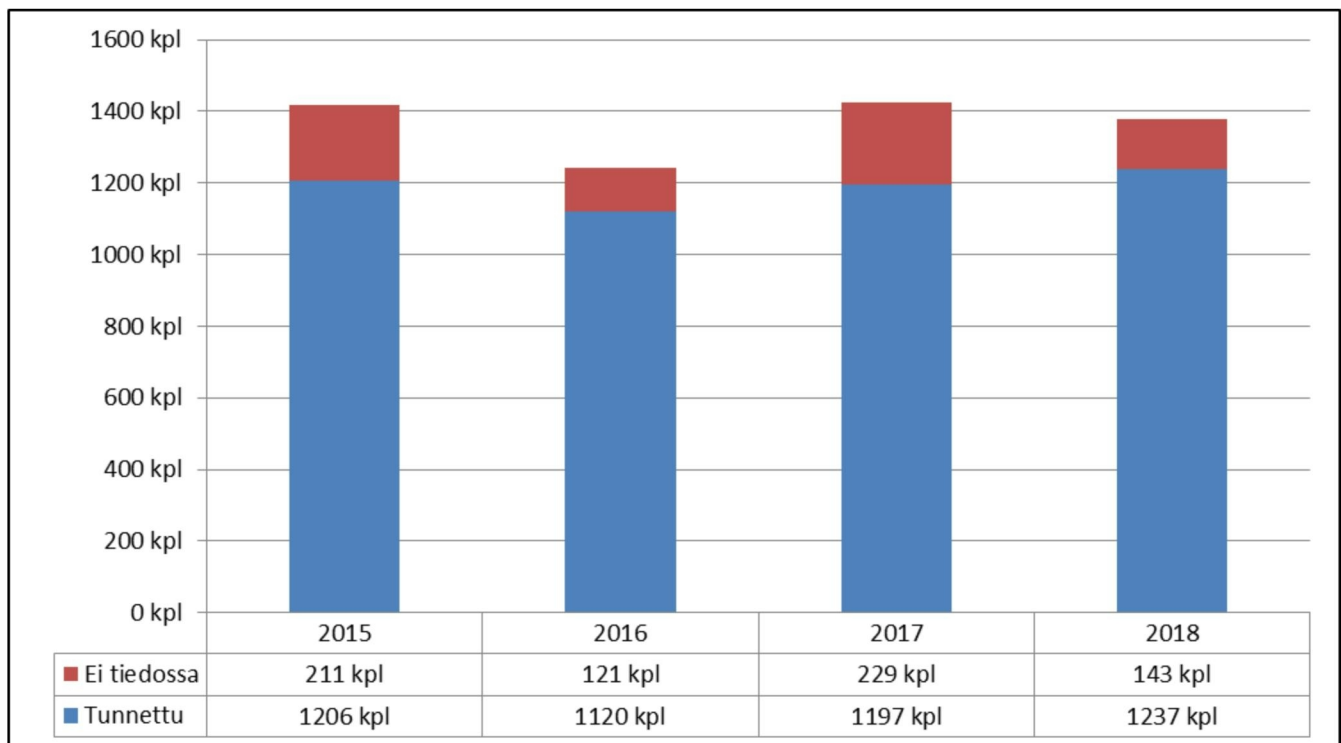
Kaavio 11. Telepakkokeinon kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät

Huomion arvoista telekuuntelun ja -valvonnan kohteena olleiden henkilöiden lukumäärissä on "ei tiedos-sa" oleviksi jääneiden kohteiden merkittävä lukumääräinen lasku vuosikymmenen alusta. Asiaan on vai-kutettu neuvonnalla ja ohjeistuksella.

Kaavio 12. Telekuuntelun ja -valvonnan kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät

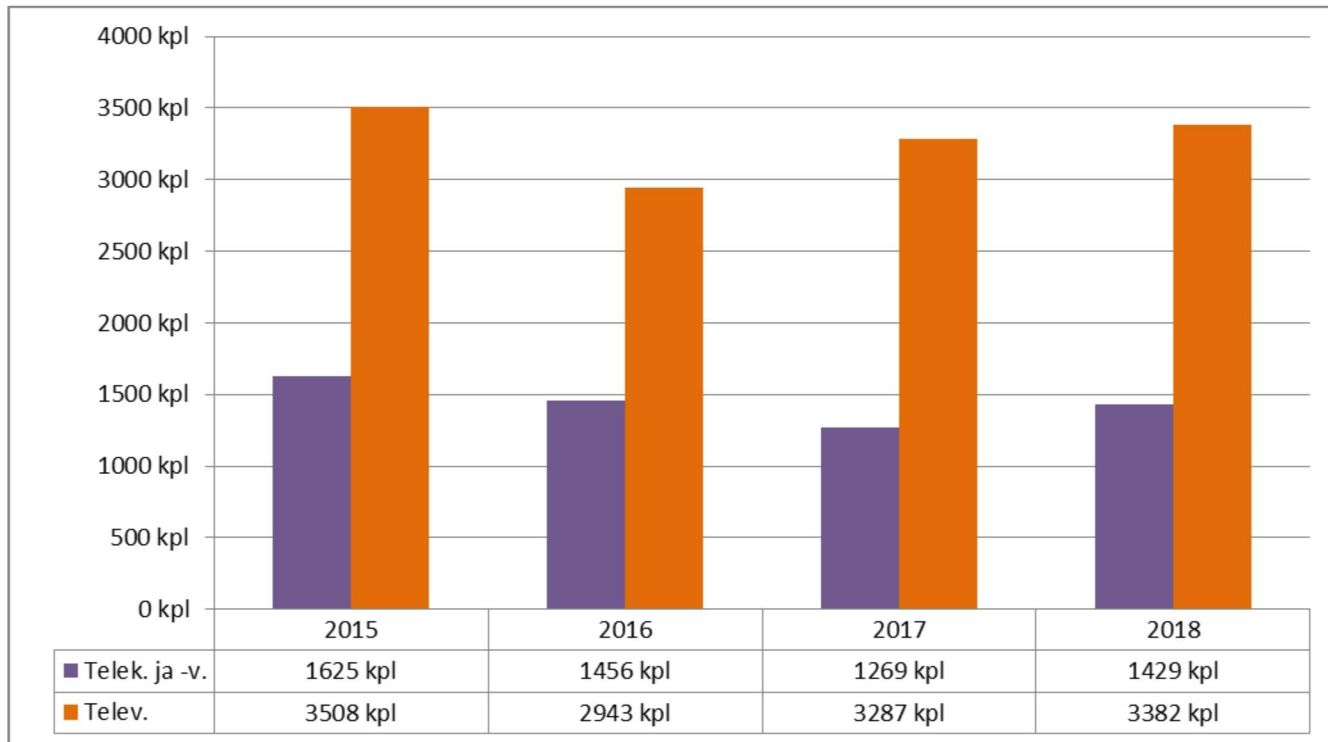
Sitä vastoin televalvonnassa ei ole käytössä yhtä hyviä menetelmiä "ei tiedossa" olevan kohteen tunnistamiseen tutkinnan aikana tai edes sen jälkeen kuin telekuuntelussa sillä sisältötieto, jota voisi käyttää tunnistamisessa apuna, on merkittävässä määrin suppeampi.

Kaavio 13. Televalvonnan kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät

2.1.2.10. Telepakkokeinojen kohteina olleiden teleliittymien ja -päätelaitteiden lukumäärät

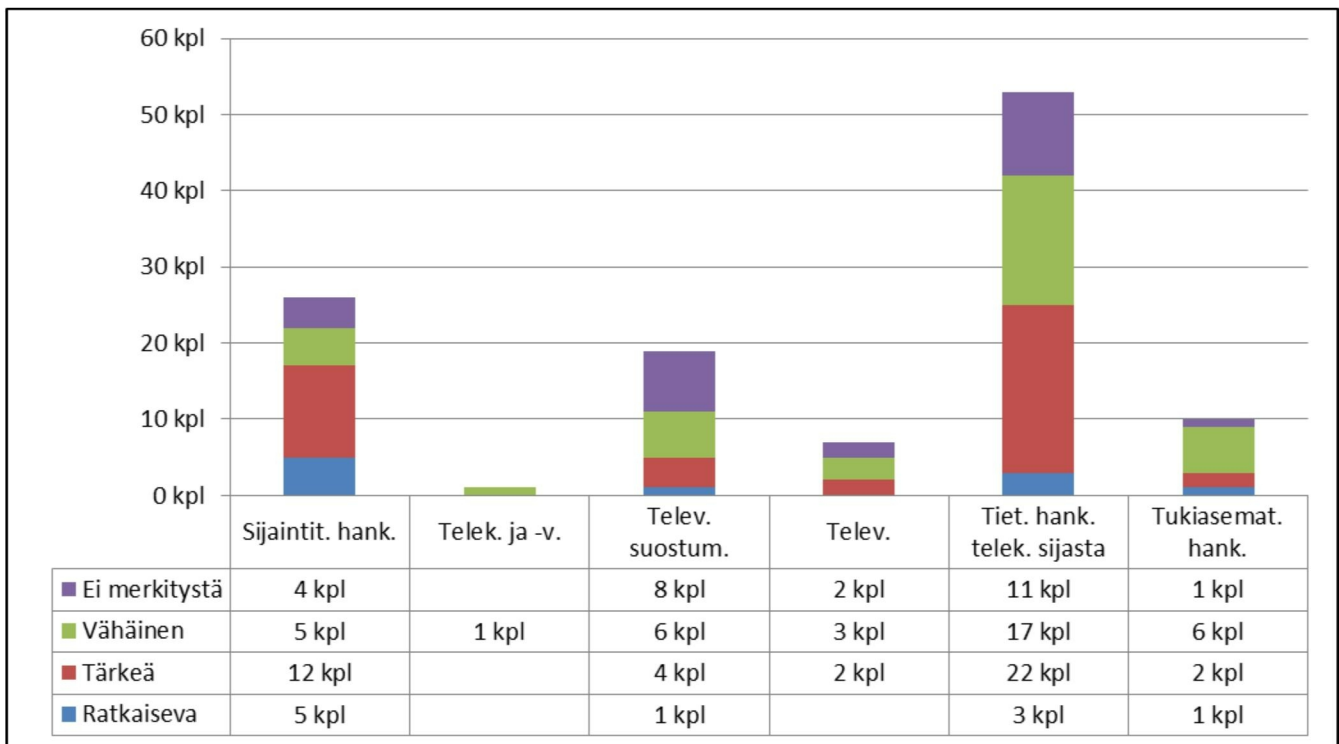
Vuonna 2018 kohteena olevien teleliittymien ja -päätelaitteiden lukumäärä on edelleen varsin matalalla tasolla erityisesti telekuuntelussa ja -valvonnassa. Televalvonnassa näyttäisi olevan enemmän normaaliilta vaikuttavaa vuosittaista vaihtelua.

Kaavio 14. Telepakkokeinojen kohteina olleiden teleliittymien ja -päätelaitteiden lukumäärät

2.1.2.11. Telepakkokeinojen merkityksellisyysarviot

Telepakkokeinojen merkityksellisyysarvio on koostettu Salpa-järjestelmässä olevista allekirjoitetuista pöytäkirjoista. Tarkasteluvuonna edellä mainitut hakuehdot täyttäviä pöytäkirjoja on ollut 3 249 kappaletta.

Kaavio 15. Telepakkokeinojen merkityksellisyysarviot

Sijaintiedon hankkimisen tuomitun tai epäillyn tavoittamiseksi "ei merkitystä" -osuus on edelleen varsin korkea. Syynä saattaa olla se, että selvittelystä huolimatta poliisin tietoon ei ole saatu kohteen tosiasiallisesti käyttämää liittymää ja pakkokeino on kohdistettu liittymään josta ei ole ollut selvitettävissä henkilön sijaintia.

Tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta on tarkasteluvuonna tehty kuusi pöytäkirjaa. Keinon käyttömäärät ovat kuitenkin niin pienet, ettei kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä tule tehdä.

Telekuuntelun ja -valvonnan sekä televalvonnan ratkaiseva tai tärkeä merkitys on hyvällä tasolla. Sen sijaan tukiasematietojen hankkimisen merkityksellisyysarviossa sen vähäinen merkitys tai merkityksettömyys antaa aiheen kysyä onko käytön harkinta suoritettu loppuun asti. Toisena vaihtoehtona merkityksellisyysarviolle on se, että tukiasematietojen hankkimisella saatava tieto nähdään eräänlaiseksi raakadataksi, josta analyysin ja täsmennetyemmän televalvonnan kautta saadaan konkreettisia tuloksia.

Suostumusperusteisen televalvonnan tehokkuus ratkaisevan sekä tärkeän merkityksen osalta on noussut 10% vuodesta 2017. Tätä pakkokeinoa on käytetty tarkasteluvuonna yli 500 kertaa, ja tällä keinolla on hyvät lähtökohdat onnistumiseen, sillä useissa rikostyypeissä on tekijän otettava yhteyttä tulevaan rikoksen asianomistajaan saadakseen teon toteutetuksi.

2.1.2.12. Pakkokeinojen käytöstä ilmoittaminen

Oikeusturvakysymykset ovat salaisen tiedonhankinnan luonteesta johtuen korostetun tärkeitä. Merkittävä oikeusturvan taakke onkin, että asianosainen saa tutustua viranomaisella olevaan aineistoon, minkä johdosta tällä on oltava mahdollisuus saada ylipäättään tieto keinon käytöstä pakkokeinon käytön lopettamisesta alkavan vuoden aikana.

Tiedonhankinnan jälkeen tieto salaisen toimenpiteen ilmoittamisen siirtämisestä tai ilmoittamatta jättämisestä saattaa muuttua hyvinkin pitkään toimenpidevuoden jälkeen. Tästä johtuen myös tilastotieto nykyisten salaisen toimenpiteiden ilmoittamisen siirtämisistä ja ilmoittamatta jättämisistä saattaa muuttua. Toisin sanoen, mitä tuoreempia pakkokeinodiaareja tarkastellaan, sitä vähemmän relevantti ilmoittamisesta kertova tieto on. Yleisenä huomiona kaavion 16 tulokannassa tulee muistaa pakkokeinon käytön lopettamisesta alkava vuoden mittainen aika pakkokeinolain 10 luvun 60 §:n 1 momentin mukaisesti.

”Ei voida ilmoittaa”-merkintää Salpa-pöytäkirjalla käytetään, kun epäilty on kuollut, tavoittamatta, tuntematon tai pakkokeinon kohde on asianomistaja, jolle ilmoitusta ei tarvitse tehdä.

Telekuuntelun ja -valvonnan osalta ilmoitus on ollut myöhässä neljässä tapauksessa ja televalvonnan osalta 16 tapauksessa. Edellisessä kertomuksessa mainittu järjestelmävirhe, joka aiheutti sen, etteivät kaikki tutkinnanjohtajat saaneet ilmoituksia määräajasta ilmoittamiselle, tuli lopullisesti korjatuksi viime vuoden alkupuolella, joten se ei voi olla syynä näihin myöhästymisiin.

Pakkokeino	Lukumäärä yhteensä	Ilmoitus tehty	Ei voida ilmoittaa	Ilmoitus myöhässä	Ei käytetty	Ilmoituksen siirtäminen tehty	Ilmoituksen siirtäminen myönnetty
Telek.- ja v.	446 kpl	445 kpl		4 kpl	1 kpl		19 kpl
Telev.	1359 kpl	1338 kpl	4 kpl	26 kpl	4 kpl		6 kpl
Tiet. hank. telek. sijasta	4 kpl	2 kpl	3 kpl	1 kpl			
Sijaintit. hank.	55 kpl	29 kpl		2 kpl			

Kaavio 16. Pakkokeinojen käytöstä ilmoittaminen

2.1.2.13. Kuuntelukiellot

Telekuuntelussa ja -valvonnassa kuuntelukielloja on ollut 74 pöytäkirjassa; tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta yhdessä pöytäkirjassa. Kuuntelukiellojen lukumäärä on haettu 277 pöytäkirjasta.

2.1.2.14. Ylimääräisen tiedon käyttäminen

Telekuuntelussa ja -valvonnassa ylimääräisen tiedon käyttö on merkitty seitsemään pöytäkirjaan, televalvonnassa viiteen, tukiasematietojen hankkimisessa yhteen ja suostumusperusteisessa televalvonnassa kahteen. Ylimääräisen tiedon lukumäärä on haettu 2 264 pöytäkirjasta.

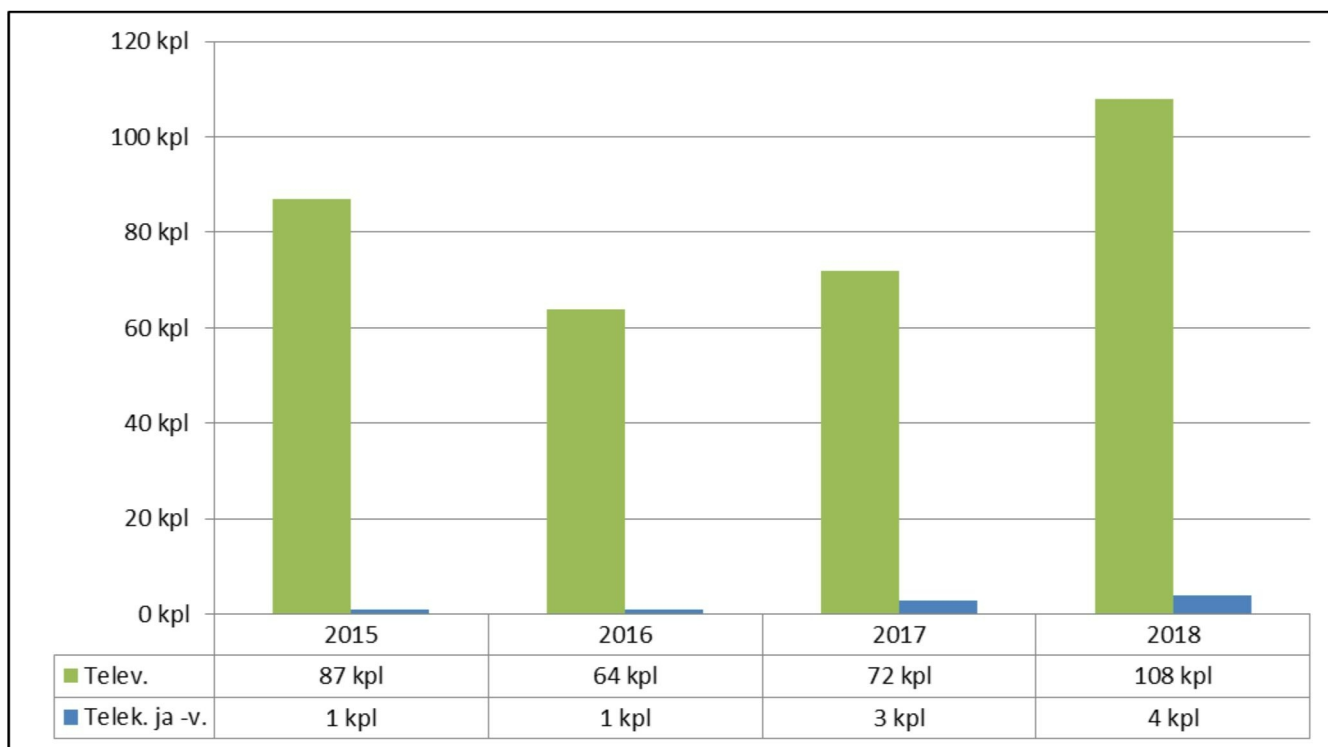
Tällä hetkellä Salpa-järjestelmän pöytäkirjassa oleva merkintä ylimääräisestä tiedosta on yksi tietue riippumatta siitä sisältääkö kyseinen tietue ylimääräisen tiedon luovutusta yhden telekuuntelutallenteen tai tuhansien televalvontatapauksien verran.

Ylimääräisen tiedon käyttämisen tarkempi tilastointi vaatisi muutoksia Salpa-järjestelmään. Tällöin voisi järjestelmä ohjata pöytäkirjan tekijää täsmentämään ylimääräisen tiedon määrää (esimerkiksi telekuuntelu tai -valvontatallenteiden lukumäärä) ja ylimääräisen tiedon käyttötarkoitusta (esimerkiksi rikoslajeittain tai tarkemmin määriteltynä rikosilmoitusnumerolla, johon ylimääräistä tietoa on luovutettu).

2.1.3. Poliisilakiperusteiset telepakkokeinot

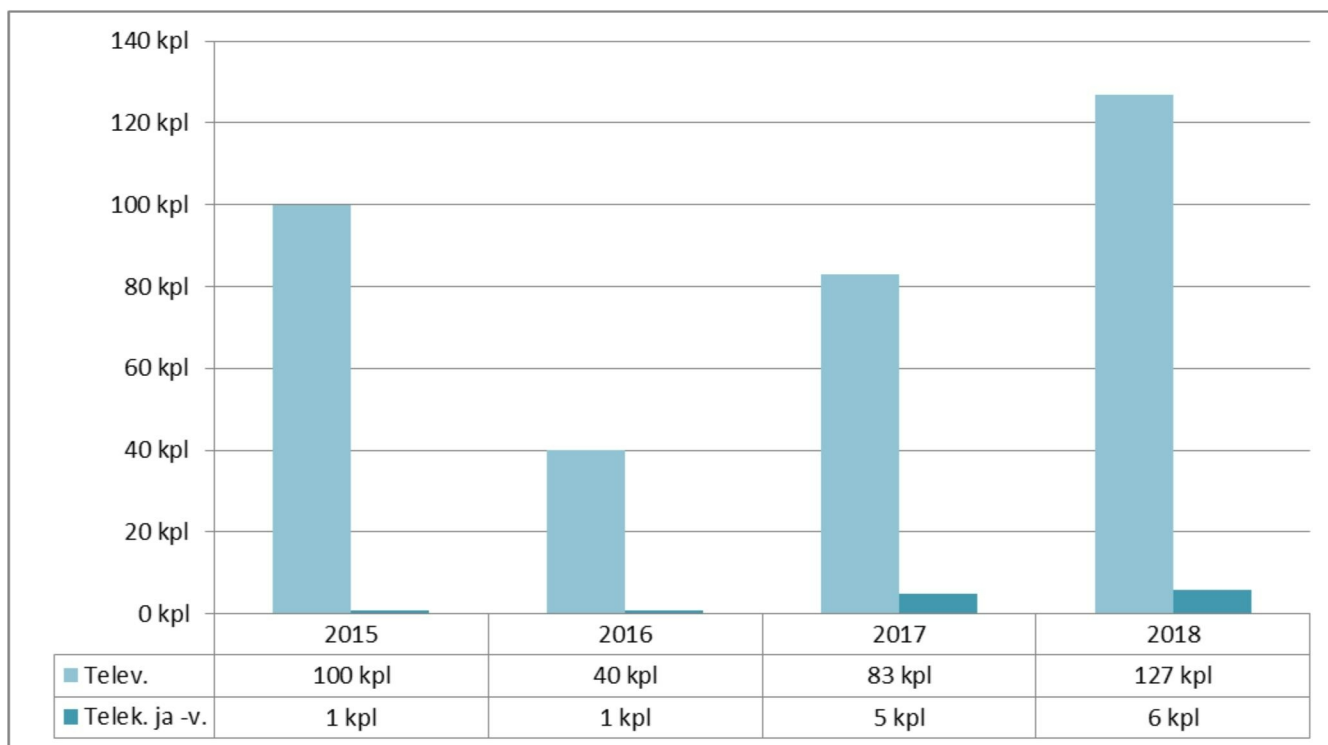
2.1.3.1. Toteutuneiden telepakkokeinodiaarien lukumäärät

Vuonna 2018 on toteutunut neljä telekuuntelu ja -valvontadiaaria ja 108 televalvontadiaaria. Jälkimmäisten käyttökertojen 33 % noususta huolimatta, määrät osoittavat aiempien vuosien tapaan sen, että poliisilakiperusteiset telepakkokeinot eivät lukumääräisesti ole merkittäviä salaisia tiedonhankintakeinoja.

Kaavio 17. Toteutuneiden telepakkokeinodiaarien lukumäärät

2.1.3.2. Myönnettyjen telepakkokeinovaatimusten / -päätösten lukumäärät

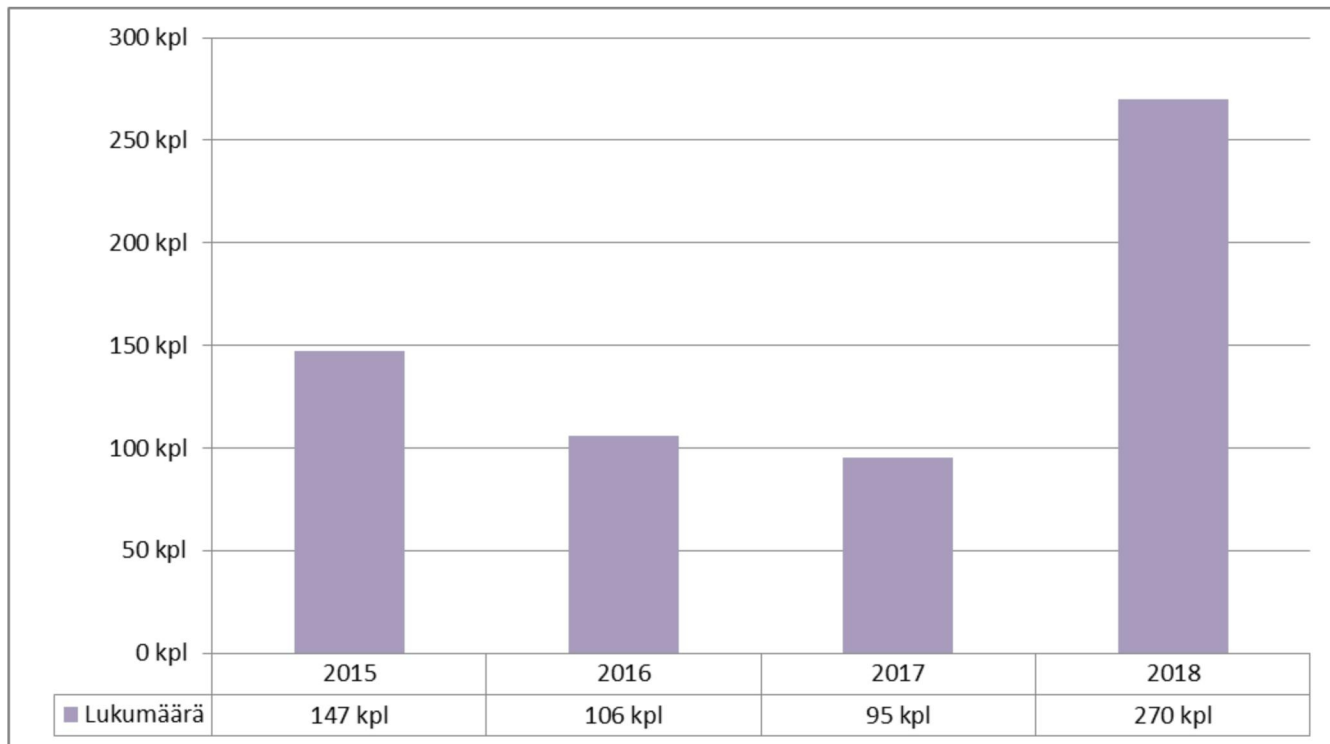

Kaavio 18. Myönnettyjen telepakkokeinovaatimusten / -päätösten lukumäärät

Poliisin pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen tekemiä ns. kiirepäätöksiä, joissa tämä on oikeutettu päättämään televalvonnasta kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan asian viimeistään 24 tunnin kuluttua tiedonhankintakeinon käytön aloittamisesta, ei suoritettu tarkasteluvuonna poliisilakiperusteisesti ainoatakaan.

2.1.3.3. Myönnettyjen televalvontalupien / -päätösten lukumäärät

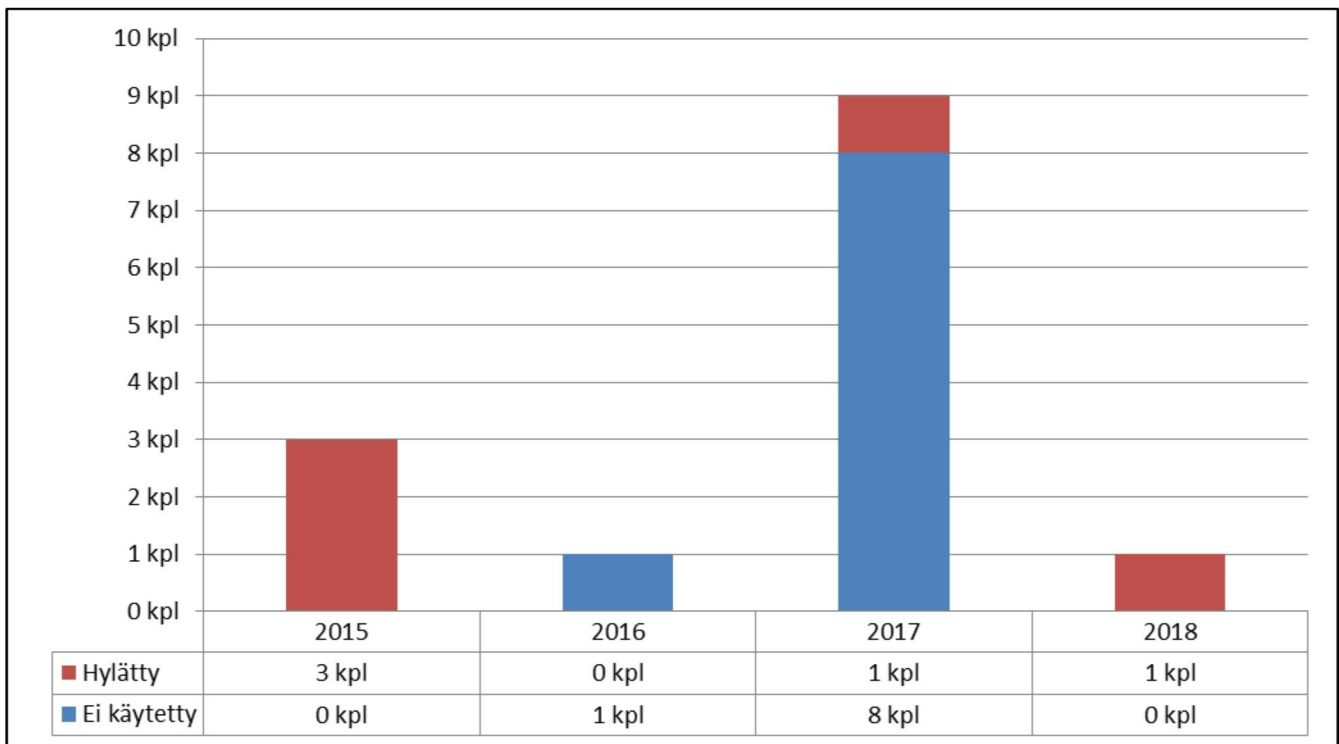
Myönnettyjen lupien määrää tarkasteltaessa tulee muistaa että yhdellä vaatimuksella voi olla useita liittymiä. Oikeuden myöntäessä luvan tiedonhankintakeinon käyttöön syntyy tilastoon yksi myönnetty vaatimus ja liittymä tai päätelaitekohtaisesti niin monta myönnettyä lupaa, kuin liittymiä vaatimuksella oli. Keskimäärin vaatimuksella on tarkastelujaksolla ollut hieman yli kaksi liittymää eli hieman useampi kun pakkokeinolakia sovellettaessa.

Kaavio 19. Myönnettyjen televalvontalupien / -päätösten lukumäärät

2.1.3.4. Hylättyjen / ei-käytettyjen telepakkokeinovaatimusten lukumäärät

Kyseiset tilastot vaihtelevat merkittävästikin poliisilakiperusteisten telepakkokeinovaatimusten vähäisestä määrästä johtuen (jopa yhteen rikoskokonaisuuteen liittyvien vaatimusten käyttämättömyydestä).

Kaavio 20. Hylättyjen / ei-käytettyjen telepakkokeinovaatimusten lukumäärät

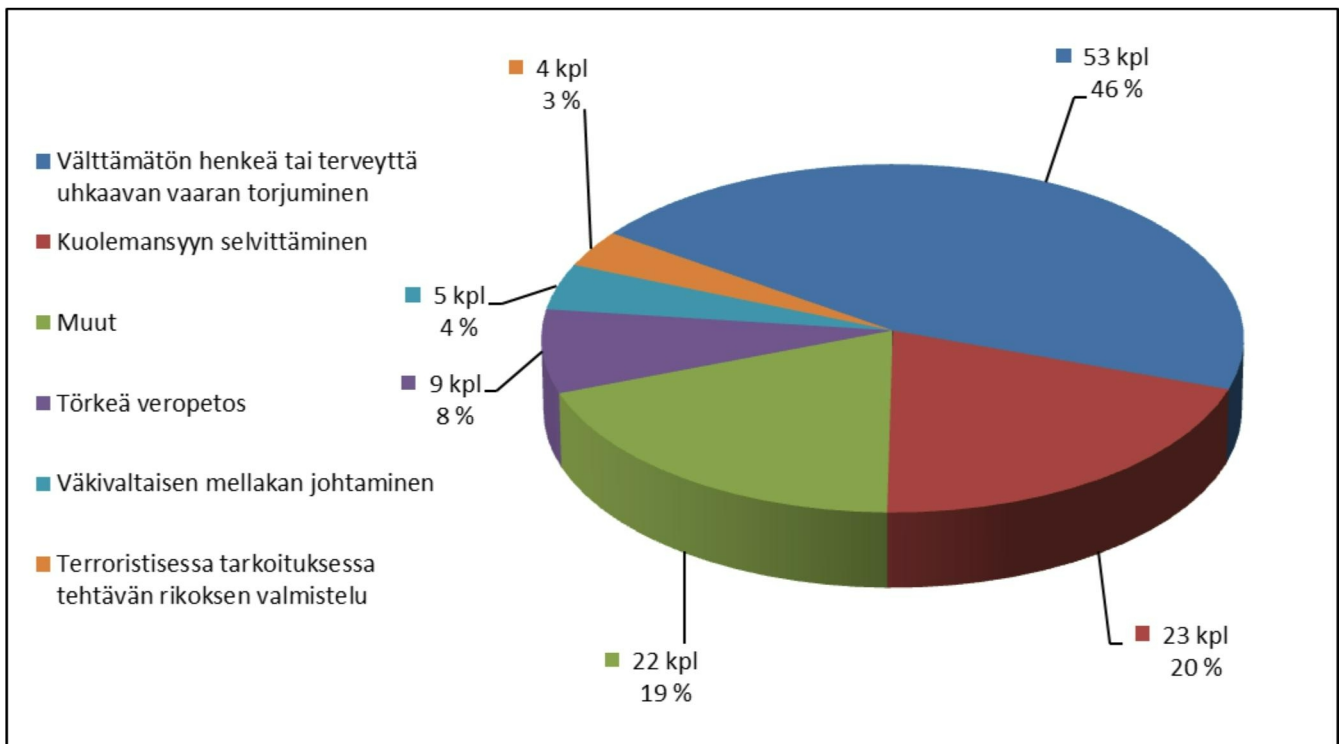
2.1.3.5. Perusterikokset telekuuntelussa ja -valvonnassa rikoslajeittain

Tarkasteluvuonna telekuuntelua ja -valvontaa on suoritettu muutamien yksittäisten rikosten estämiseksi / torjumiseksi.

2.1.3.6. Perusterikokset televalvonnassa rikoslajeittain

Vuonna 2018 poliisilakiperusteisia televalvontavaatimuksia on kirjattu 116 kappaletta kuolemansyyn selvittämiseksi tai rikoksen torjumiseksi / estämiseksi. Rikoslajeittain keinoa on käytetty välttämättömän henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi 53 kertaa, kuolemansyyn selvittämiseksi 23 kertaa ja muutamien muiden rikosten estämiseksi / torjumiseksi. Televalvonnan perusteista voitaneen tehdä johtopäätös, että televalvonnan käytössä poliisilakiperusteisesti korostuu enemmän yleisen järjestyksen ja turvallisuuden näkökulma, koska sitä käytetään kokonaismäärään nähden runsaasti henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi ja kuolemansyyn selvittämiseksi.

Perusterikosnimikkeiden lukumääriä ei voida suoraan laskea yhteen toteutuneiden diaarien kanssa, sillä kertomusvuonna tehdyn järjestelmämuutoksen seurauksena voi vaatimukselle nykyään liittää useampia rikosnimikkeitä.

Kaavio 21. Perusterikokset televalvonnassa rikoslajeittain

2.1.3.7. Perusterikokset televalvonnassa teleosoitteen tai -pätelaitteen haltijan suostumuksella

Vuonna 2018 televalvontaa teleosoitteen tai -pätelaitteen haltijan suostumuksella on suoritettu yhden kerran.

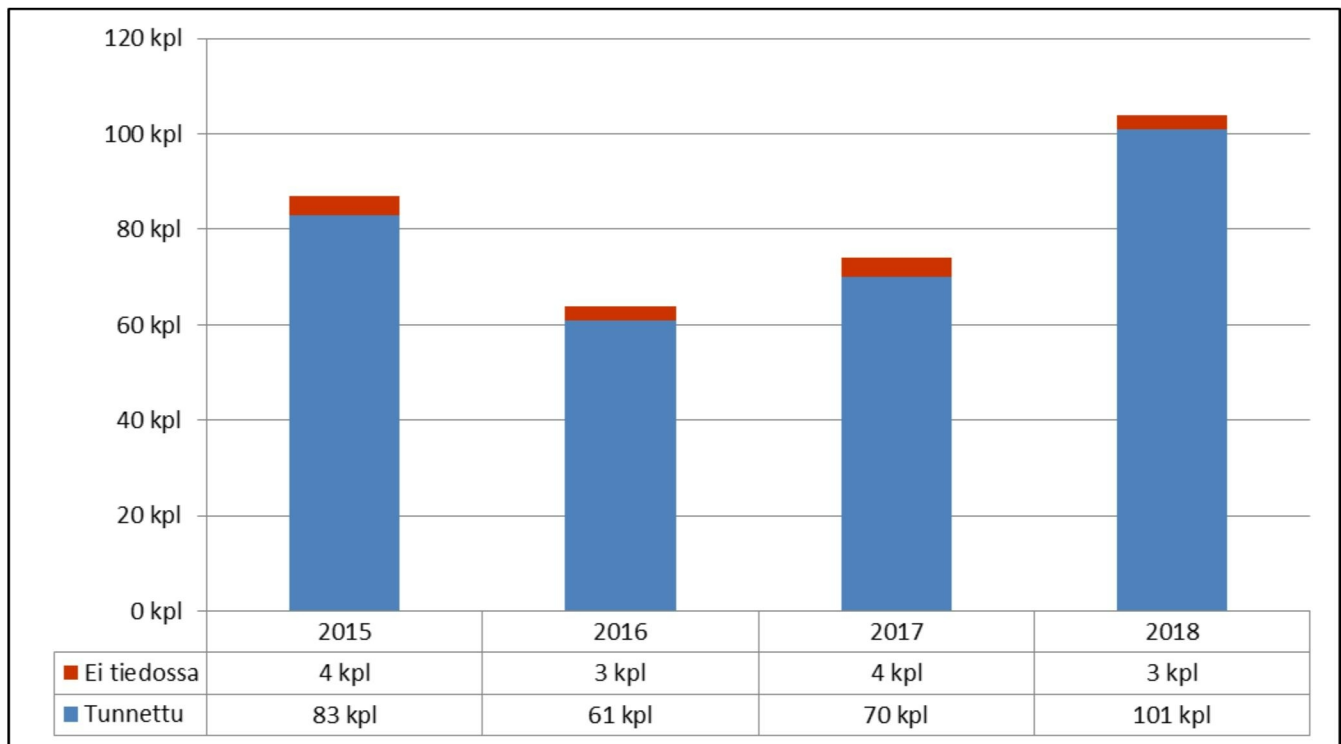
2.1.3.8. Perusterikokset tukiasematietojen hankkimisessa

Vuonna 2018 tukiasematietojen hankkimista käytettiin yhden kerran, toisin kuin kolmena edellisenä vuotena, jolloin sitä ei käytetty lainkaan. Keinon käytölle poliisilakiperusteisesti ei juuri ole käyttötarvetta.

2.1.3.9. Telepakkokeinojen kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät

Telepakkokeinon käytön vähäinen määrä huomioiden, vuositasolla yksittäisen jutun henkilölukumäärä vaikuttaa tähän lukuun merkittävästikin. Telekuuntelun ja -valvonnan kohteena oli tarkasteluvuonna neljä henkilöä.

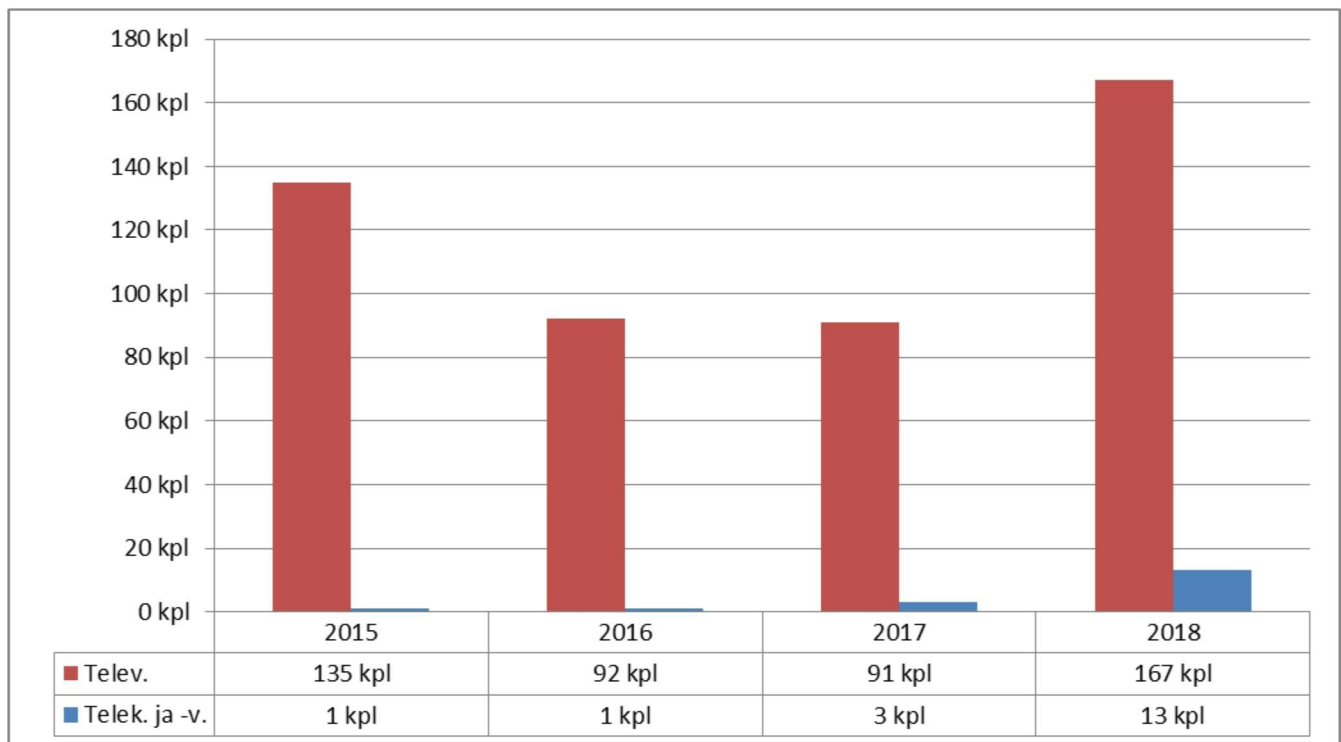
Toteutuneiden diaarien lukumäärä korreloi poliisilakiperusteisissa televalvonnoissa lähes täysin niiden kohteina olevien henkilöiden lukumäärän kanssa.

Kaavio 22. Televalvonnan kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät

2.1.3.10. Telepakkokeinojen kohteena olleiden teleliittymien ja -päätelaitteiden lukumäärät

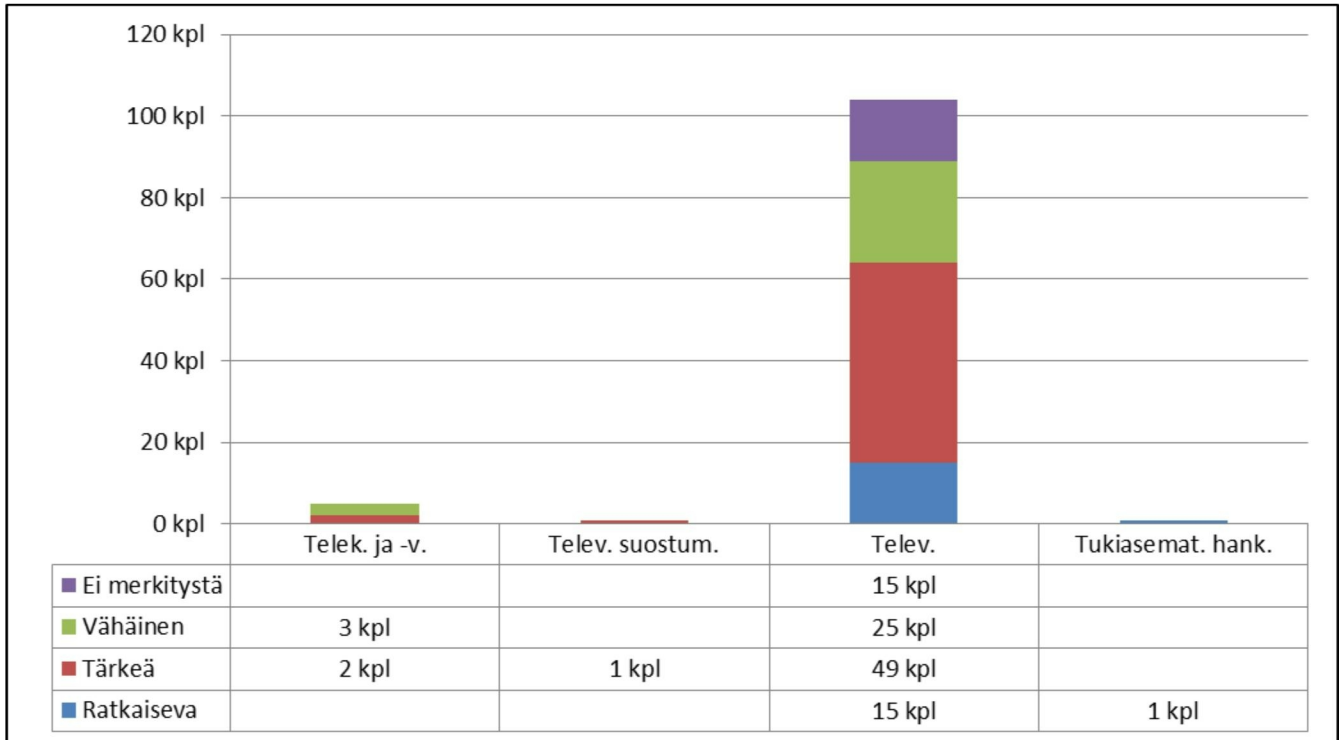
Telepakkokeinojen kohteina olleiden teleliittymien ja -päätelaitteiden määrä on tarkasteluvuonna lisääntynyt huomattavasti prosentuaalisesti. Määrien ollessa vuosittain tosiasiaa kuitenkin hyvin vähäisiä, ei mistään merkittävästi muutoksesta kuitenkaan ole kyse.

Kaavio 23. Televalvonnan kohteena olleiden teleliittymien ja -päätelaitteiden lukumäärät

2.1.3.11. Telepakkokeinojen merkityksellisyysarvio

Muita keinoja kuin televalvontaa on käytetty niin vähän, ettei niiden merkityksellisyysarviosta kannata vetää mitään johtopäätöksiä. Televalvonnalla saadulla materiaalilla lähes kahdella kolmasosalla oli ratkaiseva tai tärkeä merkitys rikoksen estämiseksi / torjumiseksi.

Kaavio 24. Telepakkokeinojen merkityksellisyysarvio

2.1.3.12. Telepakkokeinojen käytöstä ilmoittaminen

Yleisenä huomiona kaavion 25 tulokinnassa tulee muistaa pakkokeinon käytön lopettamisesta alkava vuoden mittainen aika poliisilain 5:58,1 § mukaisesti.

Tiedonhankintakeino	Lukumäärä yhteensä	Ilmoitus tehty	Ei voida ilmoittaa	Ilmoitus myöhässä	Ei käytetty	Ilmoituksen siirtäminen tehty	Ilmoituksen siirtäminen myönnetty
Telek. ja -v.	1 kpl	1 kpl					
Telev.	41 kpl	38 kpl	1 kpl	1 kpl			

Kaavio 25. Televalvontakeinojen käytöstä ilmoittaminen

2.1.3.13. Ylimääräisen tiedon käyttäminen

Ylimääräistä tietoa on käytetty yhdessä televalvonnassa. Tiedot on haettu 179 kirjatusta pöytäkirjasta.

2.1.3.14. Kuuntelukiellot

Kuuntelukieltotapauksia ei esiintynyt.

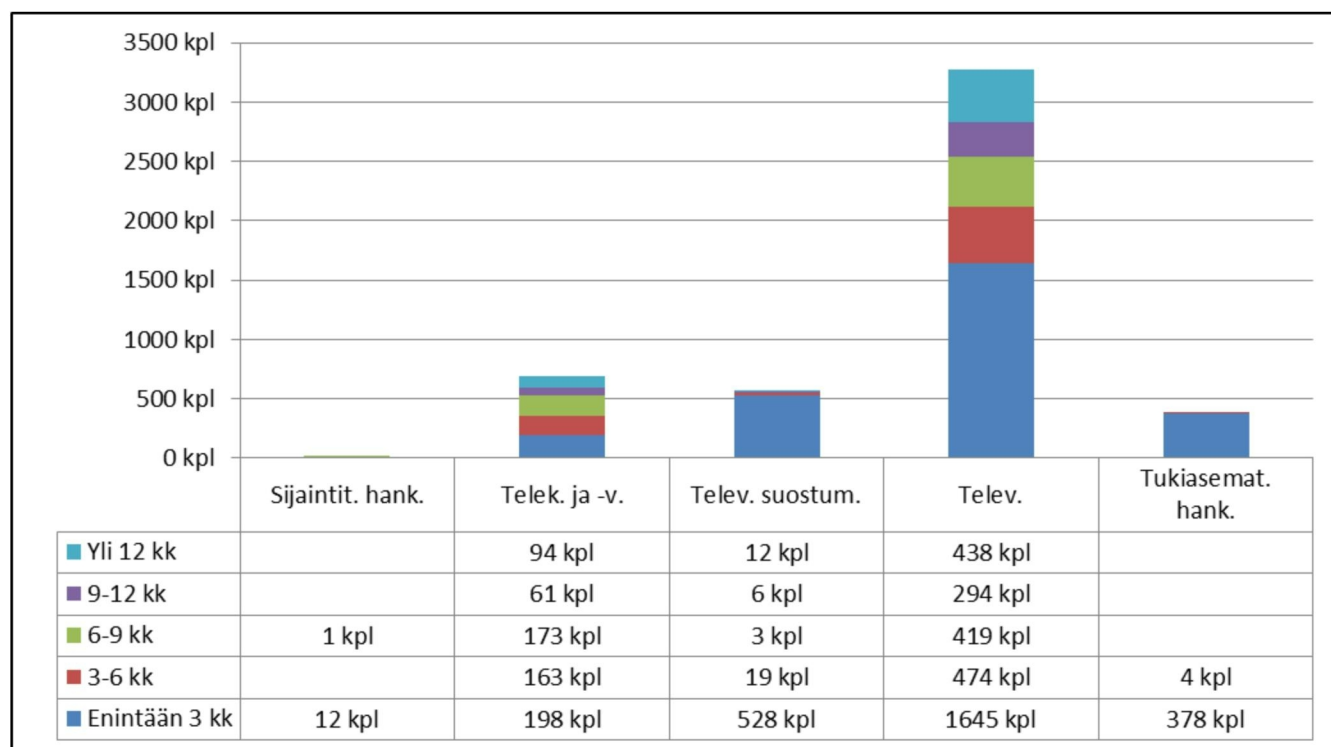
2.2. Tiedon tallennusvelvollisuus

2.2.1. Yleistä

Tietoyhteiskuntakaaren 159 §:ään on kirjattu velvoite raportoida eduskunnan oikeusasiamiehelle annettavaan kertomukseen tilastot viranomaistarpeita varten säilytettävien tietojen hyödyntämisestä. Tilastointia ei voida toteuttaa täydellisesti kaikilta osin, sillä vaikka pyynnön tekeminen tilastoidaan, niin operaattoreiden vastaukset toimitetaan Salpa-järjestelmän ulkopuoliseen järjestelmään. Edellisen johdosta pyynnön tekemisen ja tietojen saamisen määrät eivät kohtaa.

Tietojen säilyttämisvelvollisuus koskee alla esitettyjä tietoluokkia ja tallennusaikoja. Tallennettuihin tietoihin pääsee pyynnöllä käsiksi vain silloin kun tutkittavassa rikoksessa on televalvonnan edellytykset pakkokeinolain 10:6.2 §:n mukaisesti. Matkaviestinverkon tiedot säilytetään 12 kuukautta, internetpuhelinpalvelun tiedot 6 kuukautta ja internetyhteyspalvelun tiedot 9 kuukautta.

2.2.2. Takautuvat telepakkokeinot, pakkokeinolaki

Kaavio 26. Takautuvat telepakkokeinot, tiedonhankintakeinoittain, tiedon tallennusvelvollisuus, haetun tiedon ikä

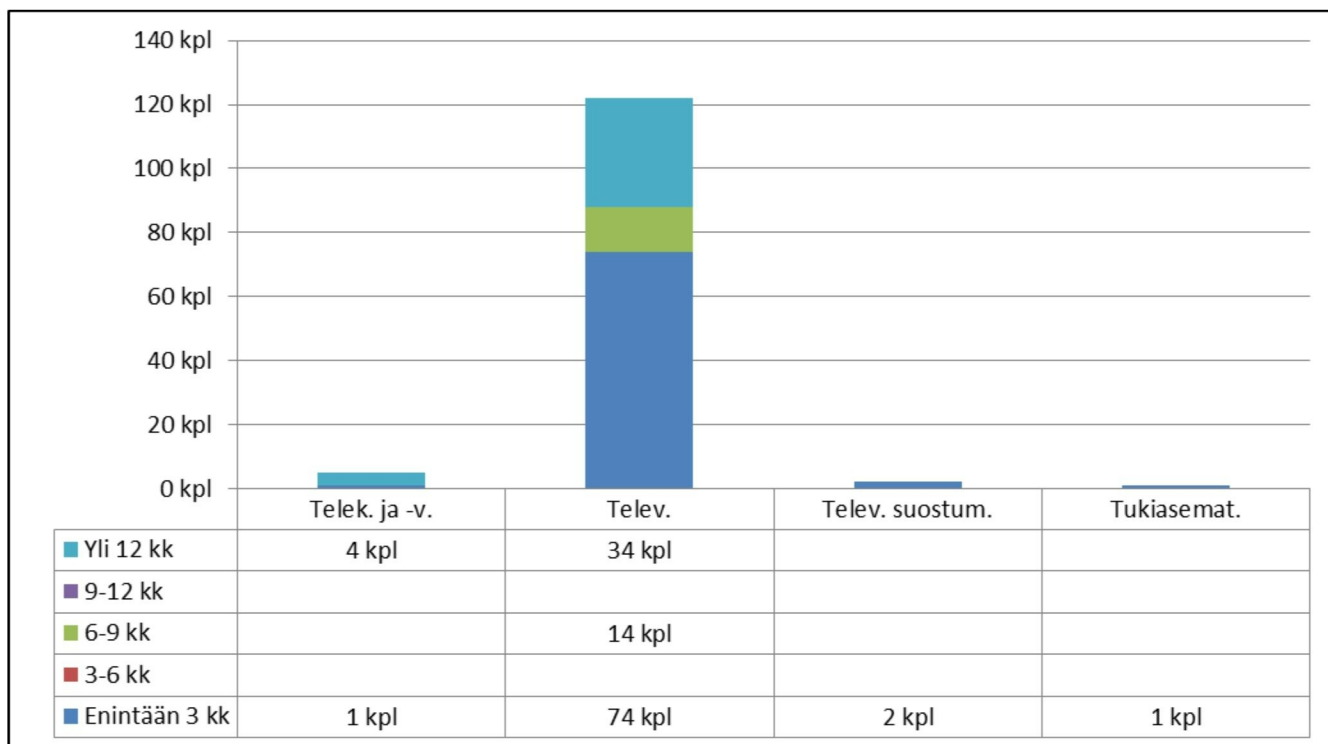
Kuten alla olevasta kaaviosta käy esiin, 56 % (= 2 761 kpl) takautuvista telepakkokeinopyynnöistä kohdistuu suhteellisen tuoreeseen tietoon eli tietoon, jonka ikä kyselyhetkellä on ollut enintään kolme kuukautta vanhaa. Huomattavaa on kuitenkin, että jopa 11 % (= 544 kpl) pyynnöistä kohdistuu yli vuoden vanhaan tietoon, jota ei tallennusedellytysten mukaan ole enää saatavissa.

2.2.3. Takautuvat telepakkokeinot, poliisilaki

PolL 4:3.1 § mukaiset pyynnot tehdään rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi, kun taas PolL 4:3.2 § mukaiset pyynnot teleosoitteen omistajan tai käyttäjän selvittämiseksi. Liittymän omistajan tai käyttäjän tunnistamiseksi on tehty kaikkiaan 14 339 tiedonsaantipyynnöä

Tiedon tallennusvelvollisuuden alaiseen tietoon kohdistuneista televalvontarikoksen tutkimiseksi tehdyistä Poliisilain 4:3 §:n mukaisista pyynnöistä 60 % (= 78 kpl) kohdistuu tuoreimpaan tietoon. Tietoon, jonka säilyt-

tämiseen ei Suomessa ole lainmukaista velvollisuutta, on kohdistunut 29 % (= 38 kpl) pyynnöistä. Tiedonsaantipyynnöt on tilastoitu liittymäkohtaisesti.

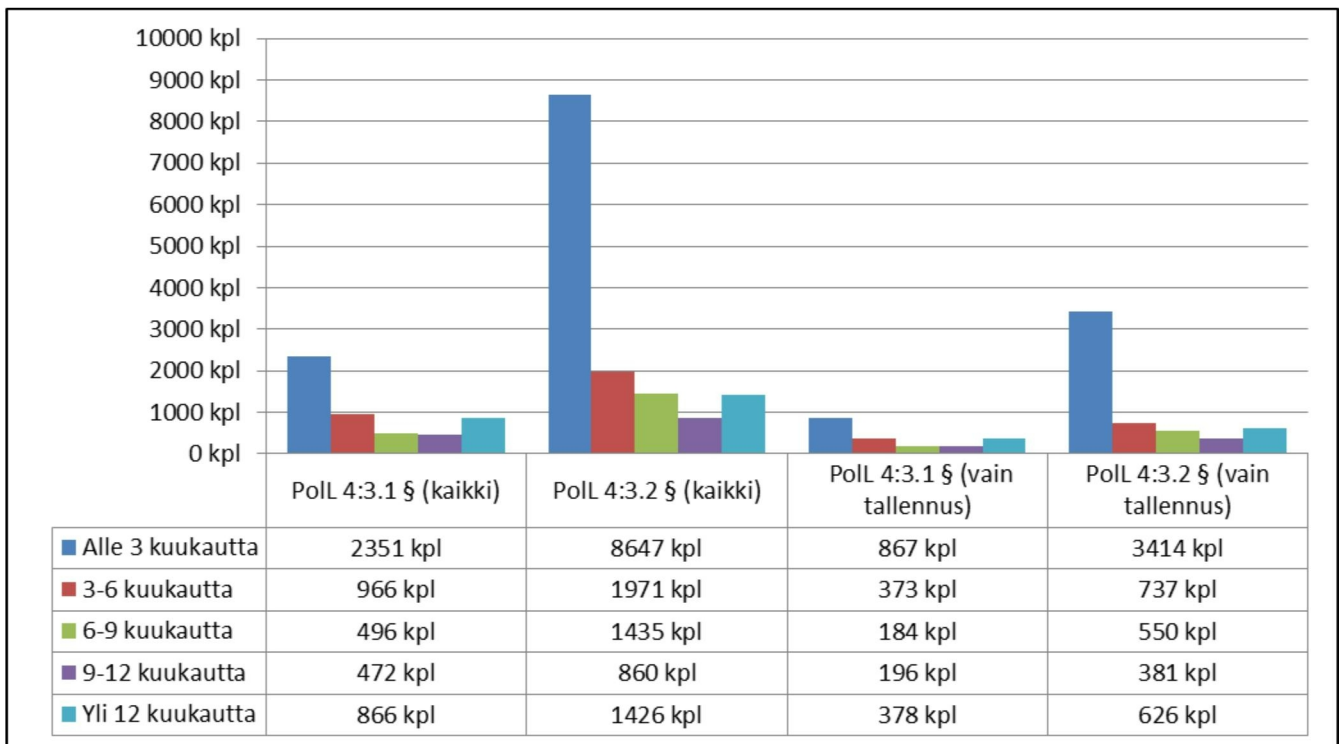
Kaavio 27. Takautuva televalvonta tiedonhankintakeinoittain, tiedon tallennusvelvollisuus, haetun tiedon ikä

2.2.4. Poliisilain mukaiset tiedonsaantipyynnöt

Kaiken kaikkiaan yhteystieto- / teleosoitteen tai -päätelaitteen yksilöiviä tietopyyntöjä on tehty 14 339 kappaletta, joista tiedon tallennusvelvollisuuden alaiseen tietoon on ollut mahdollisuus päästä käsiksi 12 913 pyynnöllä, sillä 1 426 pyyntöä on kohdistunut sellaiseen tietoon, jota ei ole enää saatavilla. Rikoksen tutkimiseksi (=PolL 4:3,1 §) vastaavat luvut ovat 5 151 / 1 620 / 378.

Edellinen huomioiden 31 % tiedonsaantipyynnöistä on toteutettu televalvontarikoksen tutkimiseksi (laskua vuodesta 2017 31 %).

Operaattoreilta tiedonsaantipyyntöihin saatujen vastausten tuloksellisuuden tilastoinnissa on havaittu merkittäviä epätarkkuuksia. Tämän johdosta tilastoinnin kriteerit tullaan vuonna 2019 tarkastamaan näiden luotettavuuden arvioimiseksi.

Kaavio 28. Kaikki tiedonsaanti- sekä tiedon tallentamisvelvollisuuden alaiset pyynnöt

2.3. Tarkkailutyypiset tiedonhankintakeinot

2.3.1. Yleistä

Vuonna 2016 tehtiin n. 250 pidättämiseen oikeutetun virkamiehen / poliisimiehen suunnitelmallisen tarkkailun päätöstä. Keinoa toteutetaan pääosin vakavien rikosten, erityisesti törkeiden huumausainerikosten, selvittämiseen / paljastamiseen.

Peitellyn tiedonhankinnan päätöksiä tehdään vuosittain muutamia. Lakiin kirjattu perusterikoskynnyksen korkeus (neljä vuota) muodostaa esteen keinon käytölle. Keinon käyttökelpoisuutta lisäisi huomattavasti kynnyksen lasku kahteen vuoteen. Keinossa hyvää on, että se voi kohdistua muuhunkin kuin rikoksesta epäiltyyn.

2.3.2. Pakkokeinolain mukainen tekninen ja suunnitelmallinen tarkkailu

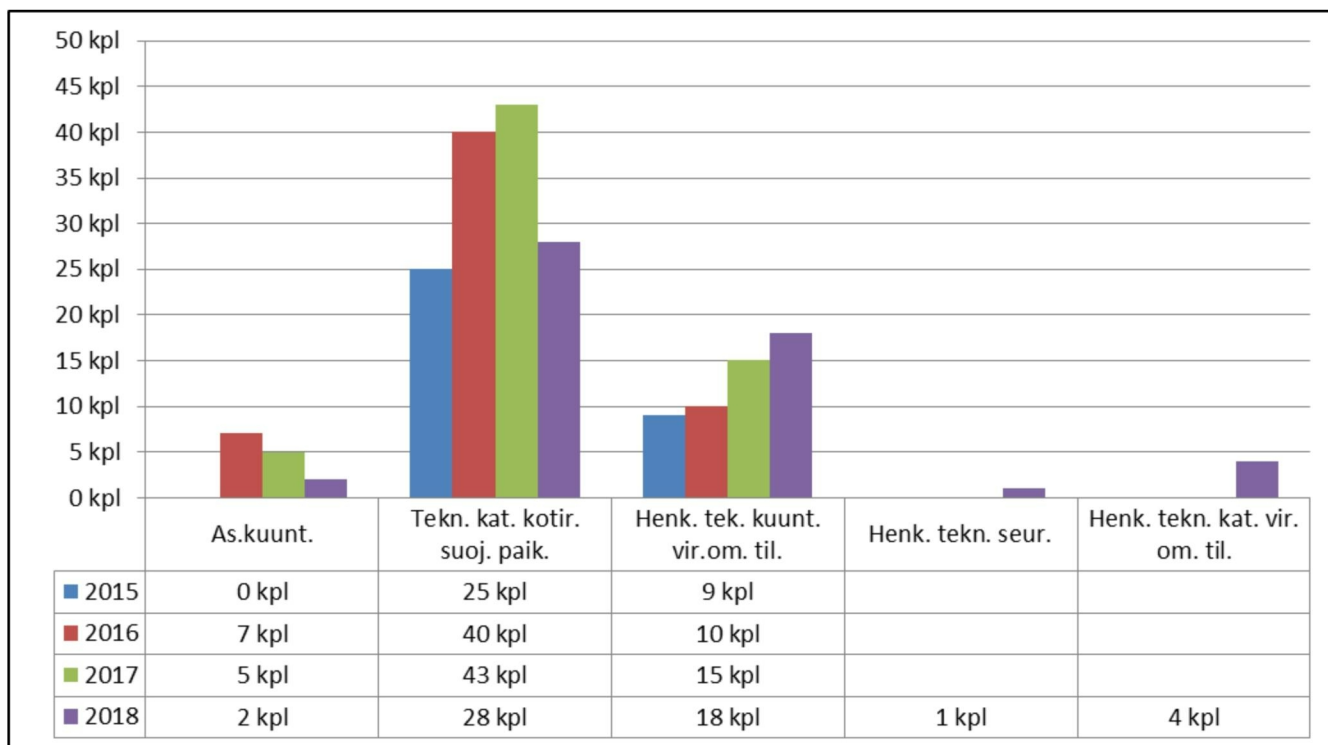
2.3.2.1. Teknisen ja suunnitelmallisen tarkkailun päätökset

Asuntokuunteluiden määrä on edelleen erittäin pieni. Muutaman hieman määrältään suuremman käyttövuoden jälkeen on tarkasteluvuonna jälleen palattu muutama yksittäiseen kappaleeseen.

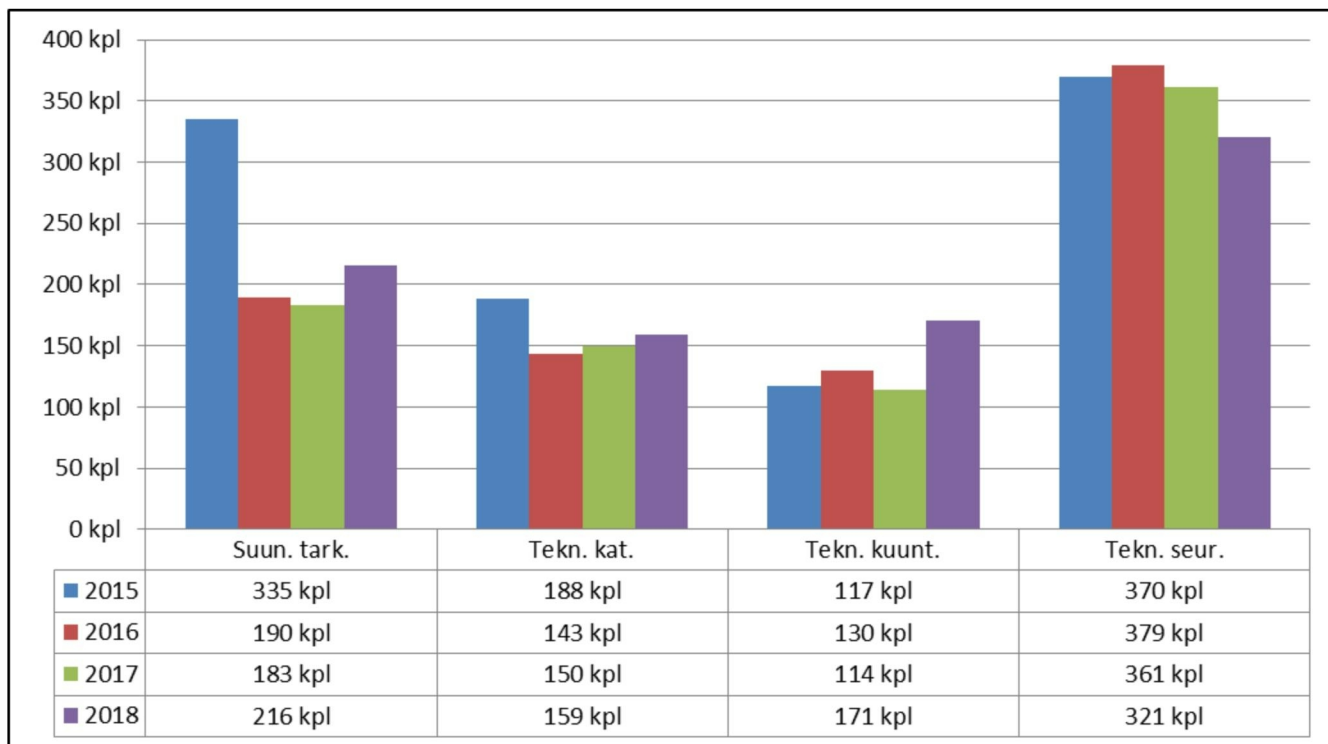
Teknisen katselun kotirauhan suojaamaan piiriin olevien vaatimuksien määrä on kasvanut vuodesta 2014 merkittävästi ja tasaisesti vuoteen 2017. Lukumäärän kasvun taustalla on mahdollisesti kehittyneempi katseleluteknikka. Tätä kautta pakkokeinon käyttö on tullut operatiivisesti mahdolliseksi toteuttaa. Tarkasteluvuonna tämä kasvu ei kuitenkaan ole enää jatkunut.

Poliisin tekemien teknisten kuuntelupäätösten lukumäärän laskun vuonna 2017 selittää mahdollisesti Salparekisterin kirjaamistavan muutos. Aikaisemmin kohdehenkilön jokaisesta tapaamisesta laadittiin erillinen päätös. Vuonna 2017 sitä vastoin kirjattiin yksi päätös henkilön käymistä keskusteluista ja tarkemmat tiedot muista "epäonnistuneista" tapaamispaikoista kyseisen keinon diaarille. Vuonna 2018, joka on vertailukelpoinen vuoden 2017 kanssa, on teknisen kuunteluiden määrässä merkittävää kasvua. Tässä kasvussa ilmenee teknisen kuuntelun merkityksen huomattava korostuminen salaisten pakkokeinojen keinovalikoimassa.

Suunnitelmallisia tarkkailupäätöksiä ryhdyttiin kirjaamaan vasta vuonna 2015 Salpa-järjestelmään. Poliisihallitus ohjeisti kirjaamaan vuoden 2014 päätökset takautuvasti järjestelmään vuonna 2015. Tästä seikasta johtuen vuoden 2015 tilastollinen lukumäärä ei ole vertailukelpoinen vuoden 2016–2018 vastaaviin lukuihin.

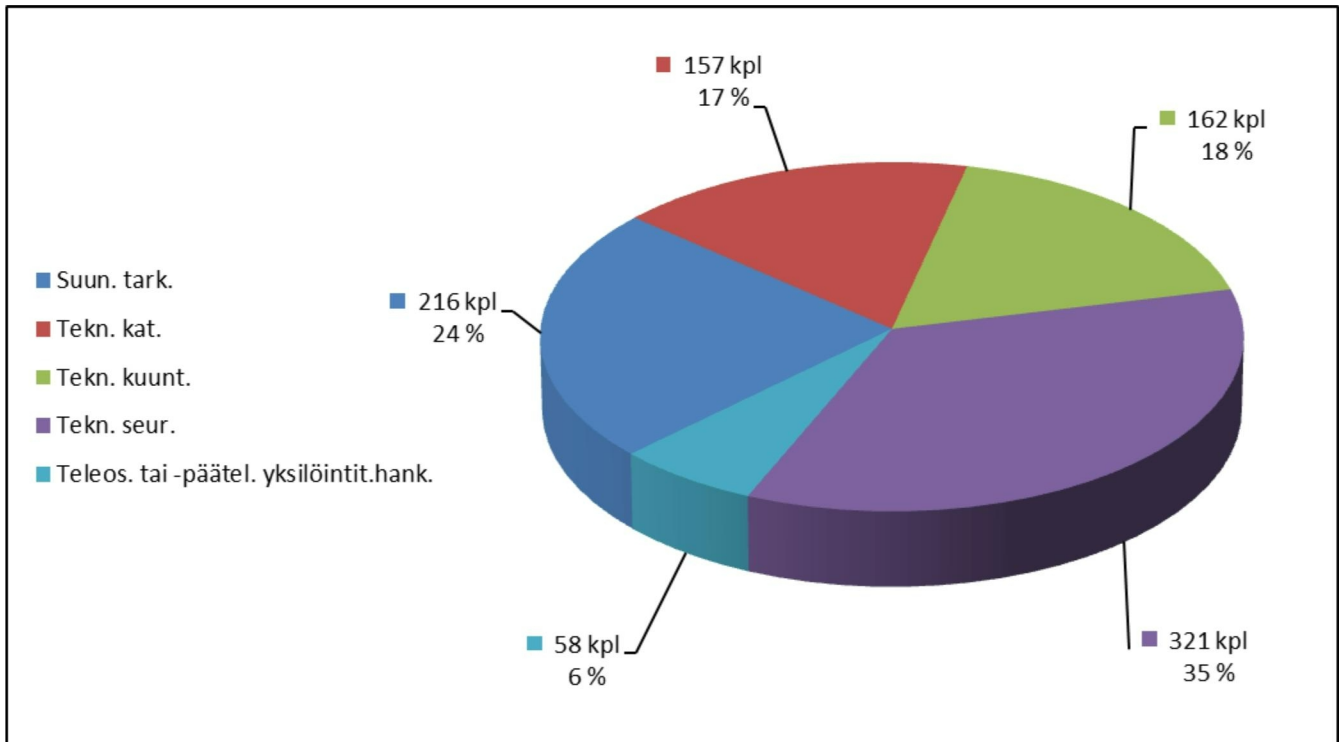

Kaavio 29. Tuomioistuimessa myönnettyjen pakkokeinovaatimusten lukumäärä

Kaavio 30. Poliisiviranomaisen pakkokeinopäätösten lukumäärä

2.3.2.2. Toteutuneet tekniset tarkkailut pakkokeinotyypeittäin

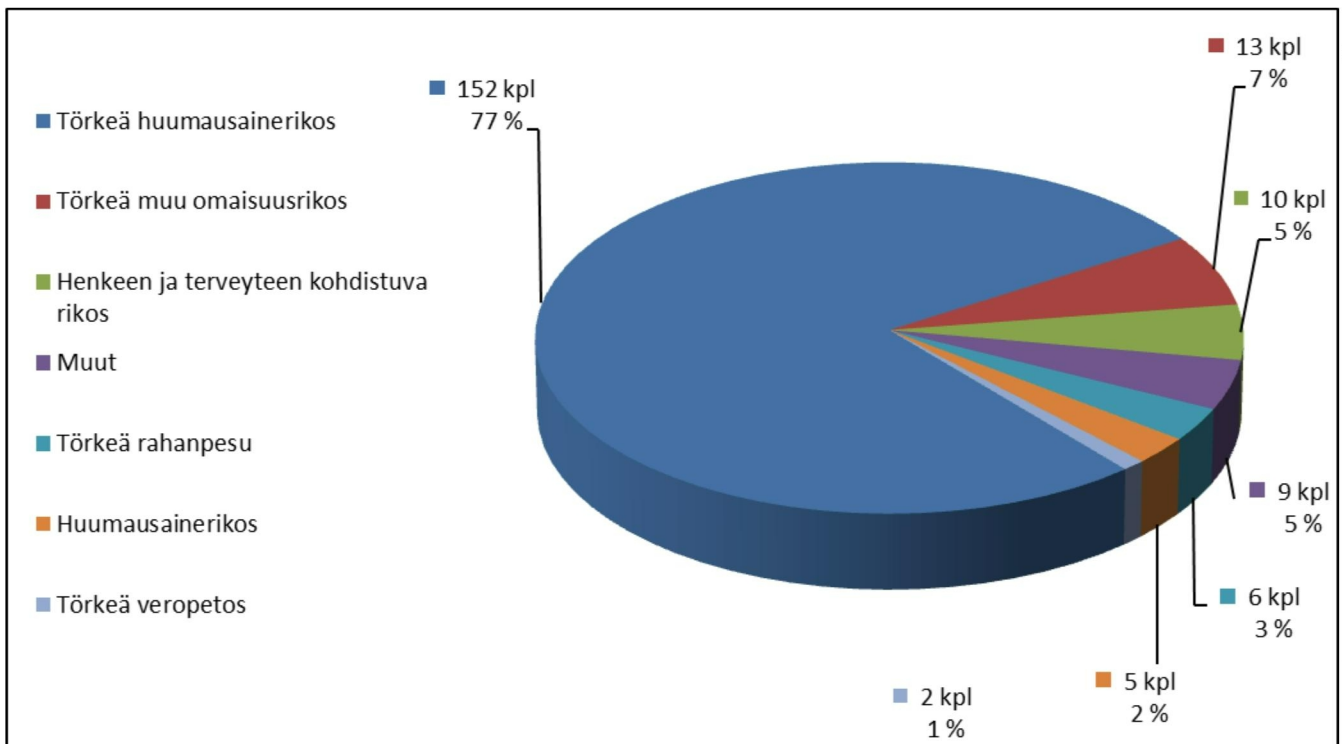

Kaavio 31. Toteutuneet tekniset tarkkailut pakkokeinotyypeittäin

2.3.2.3. Perusterikokset teknisissä katseluissa

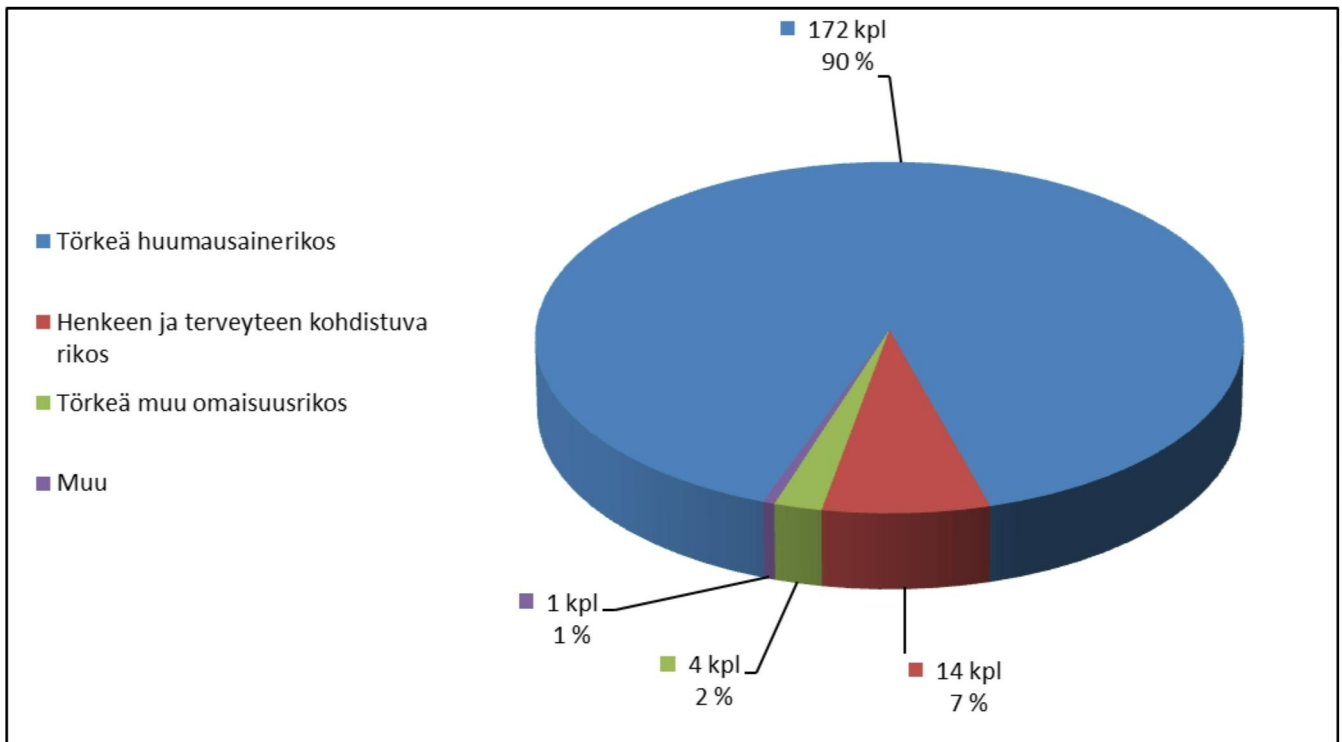
Tuomioistuimelle toimitettiin teknisen katselun vaatimuksia kotirauhan suojaamaan paikkaan 30 kappaletta (2017 44 kpl). Näissä rikosnimikkeinä oli törkeä huumausainerikos 28 jutussa.

Teknistä katselua suoritettiin vuonna 2018 viranomaisen tiloissa olevaan rikoksensa johdosta vapautensa menettäneisiin henkilöihin neljä kertaa. Näissä rikosnimikkeinä oli törkeä huumausainerikos.

Kaavio 32. Perusterikokset teknisissä katseluissa

2.3.2.4. Perusterikokset teknisissä kuunteluissa (sisältää viranomaisten tiloissa tapahtuneen ja asuntokuuntelun)

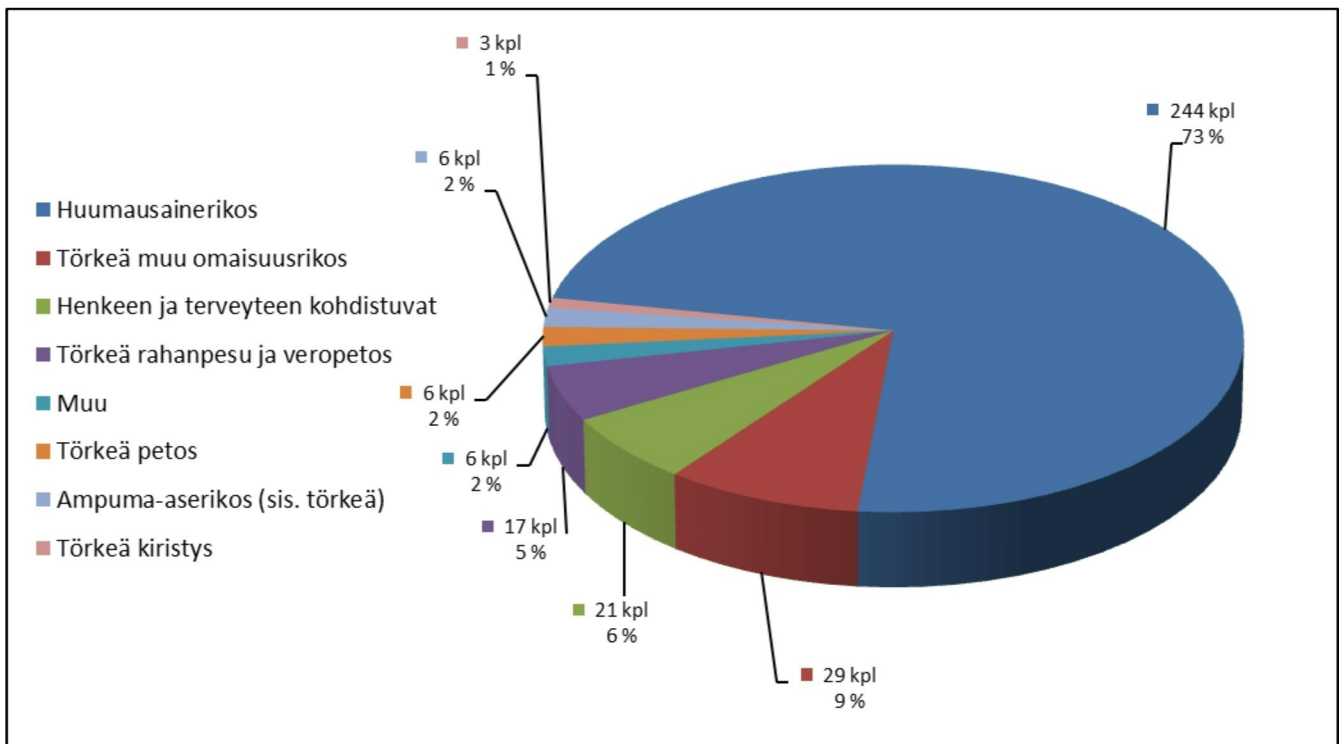

Kaavio 33. Perusterikokset teknisissä kuunteluissa

2.3.2.5. Perusterikokset teknisissä seurannoissa

Vuoden 2017 tavoin tarkasteluvuonna 2018 teknisen seurannan käyttö on keskittynyt 73 %:sti huumausainerikollisuuden torjuntaan. Teknisen seurannan käyttö esimerkiksi talousrikoksissa on edelleen varsin vähäistä.

Yhtenä syynä tähän voi olla talousrikosten tutkintaperinteen perustuvan edelleen esitutkinnan kohteina olevilta yrityksiltä ja henkilöiltä saatavien kirjallisten todistusaineistojen hankkimiseen.

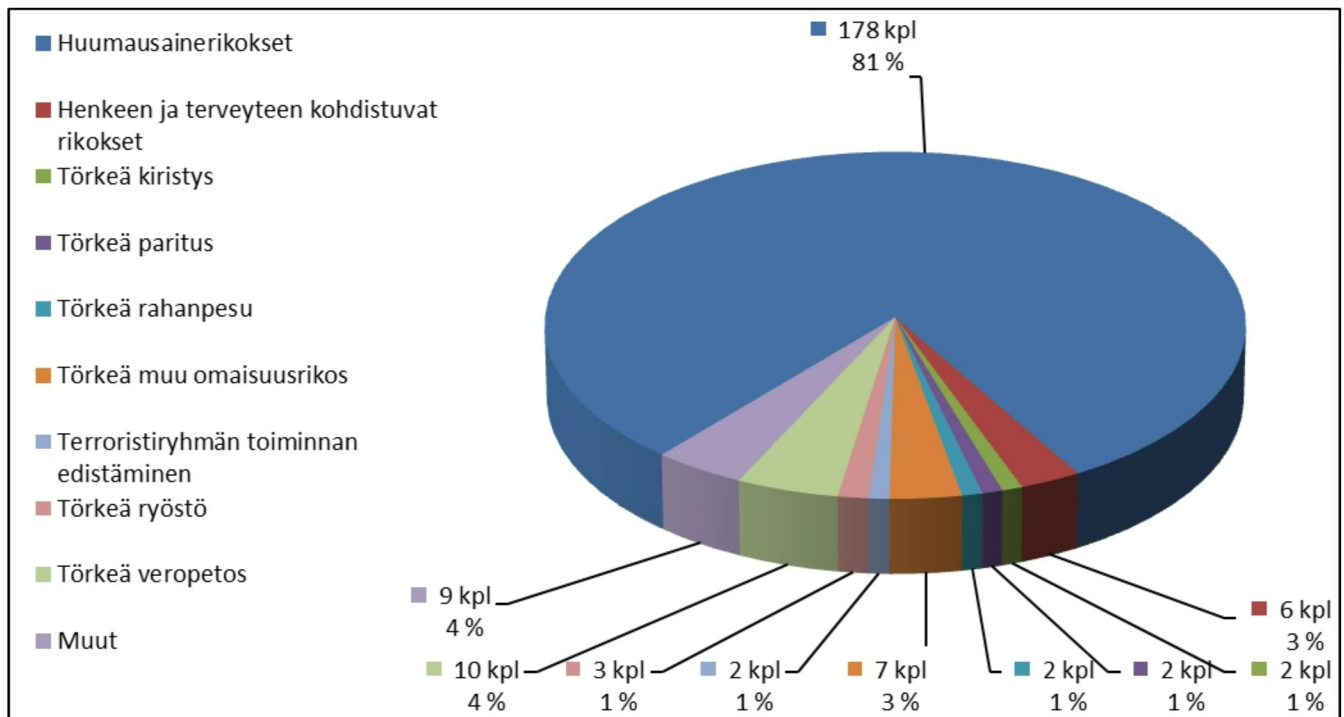

Kaavio 34. Perusterikokset teknisissä seurannoissa

Pakkokeinoperusteiset salaiset pakkokeinot teknisissä tarkkailuissa kohdistuvat vahvasti törkeiden huumausainerikosten tutkintaan. Lisäksi näitä käytettiin henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten tutkintaan. Omaisuusrikosten tutkintaan näitä keinoja käytetään harvakseltaan.

2.3.2.6. Perusterikokset suunnitelmallisissa tarkkailuissa

Pakkokeinolakiperusteisissa suunnitelmallisissa tarkkailuissa pääpaino on ollut törkeiden huumausainerikosten tutkimisessa, mutta poliisilakiperusteisissa tarkkailuissa perusterikokset jakaantuvat huomattavasti rikosnimike neutraalimmin.

Kaavio 35. Peruserikokset suunnitelmallisissa tarkkailuissa

2.3.2.7. Teleosoitteen tai telepöytälaitteen yksilöintitietojen hankkiminen

Teleosoitteen tai -pöytälaitteen yksilöintitietojen hankkimista käytettiin 58 kertaa (v. 2017 61).

2.3.3. Poliisilain mukainen tekninen ja suunnitelmallinen tarkkailu

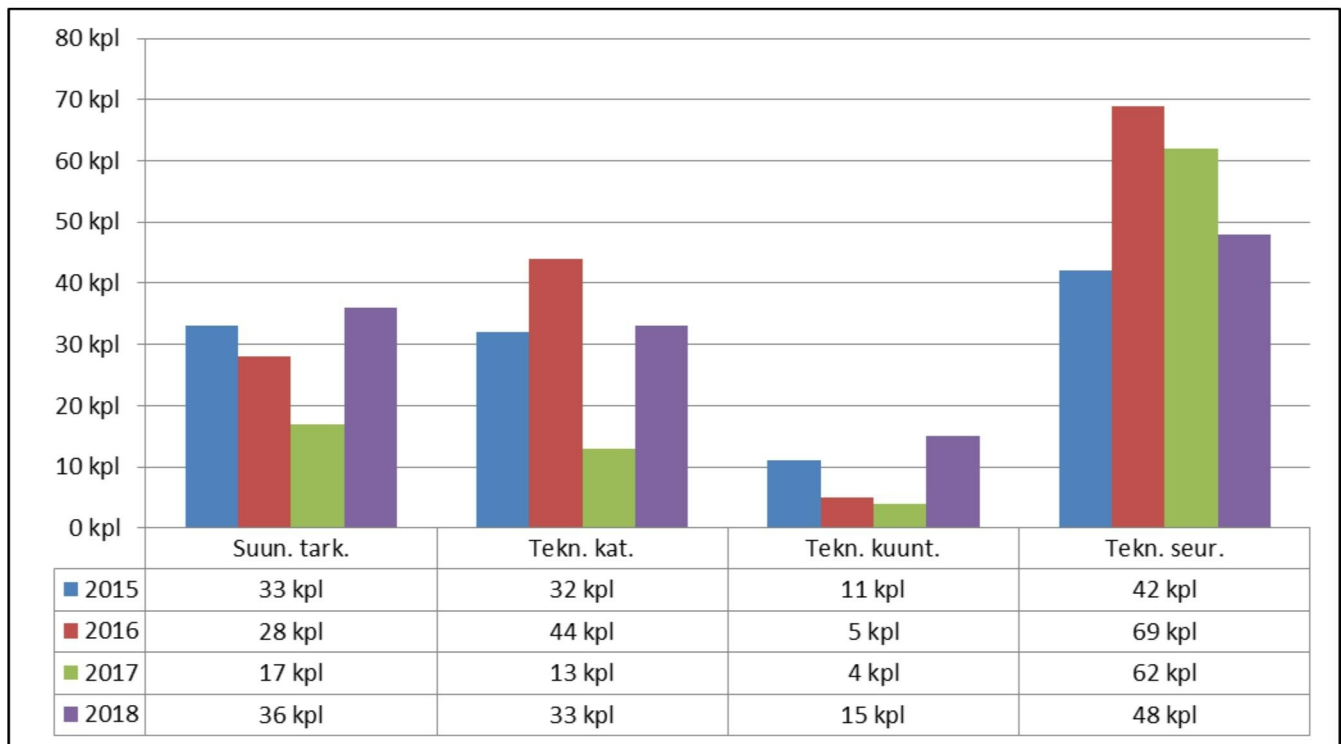
Poliisilakiperusteisesti tekniset tarkkailut suoritettiin muutamaa tuomioistuinratkaisun vaatimaa katselua kotirauhan suojaamaan tilaan sekä vankilakatselua lukuun ottamatta pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen päätöksillä.

2.3.3.1. Poliisiviranomaisen tiedonhankintapäätösten lukumäärät

Poliisilakiperusteisten päätösten määrä on merkittävästi pienempi kuin pakkokeinolakiperusteisten. Tämän vuoksi muutosten määrään voivat vaikuttaa yksittäiset rikosjutut tai asiakokonaisuudet.

Suunnitelmallisen tarkkailun ja teknisen katselun päätöksen ovat lisääntyneet, kun taas teknisen seurannan päätökset ovat vähentyneet.

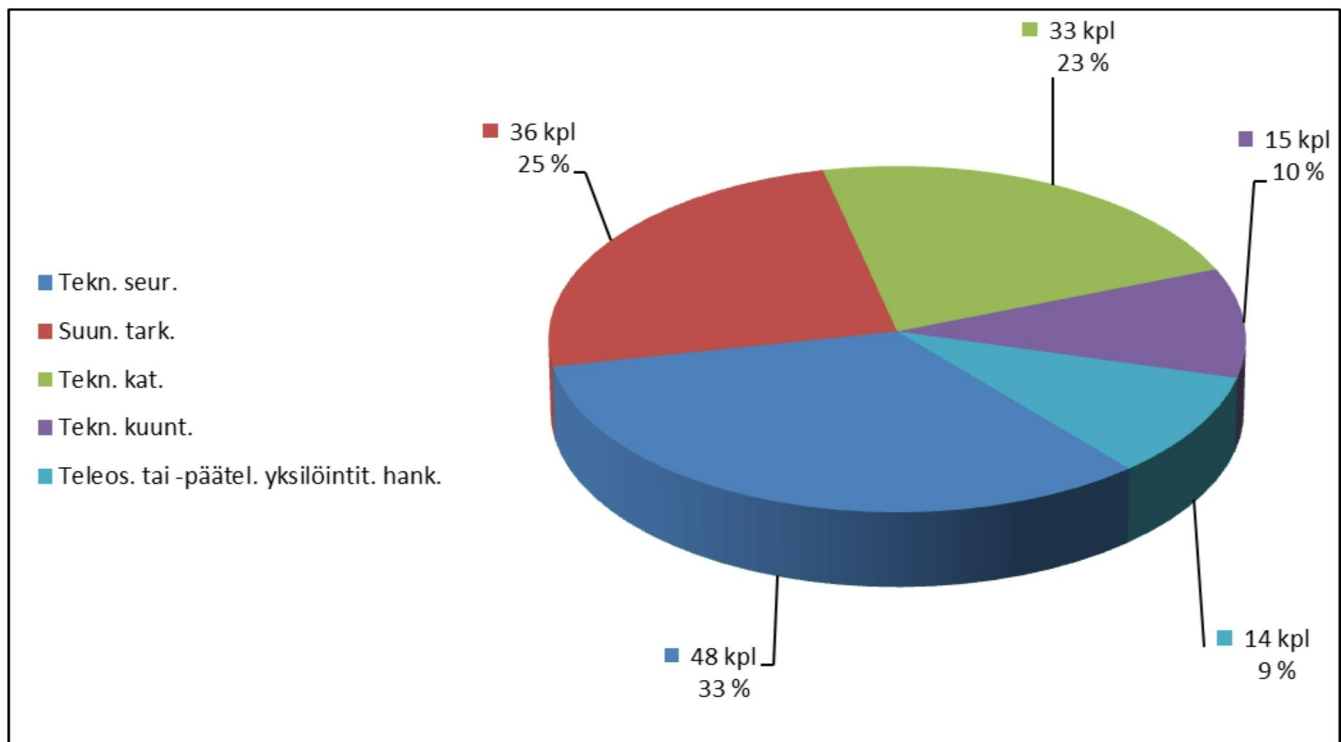
Teknisen kuuntelun osalta muutokset ovat vastaavia kuin pakkokeinolainkin puolella; määrien lisääntyessä suhteessa merkittävästi eniten.

Kaavio 36. Poliisiviranomaisen tiedonhankintapäätösten lukumäärät

2.3.3.2. Toteutuneet tekniset tarkkailut tiedonhankintatyypeittäin

Teknisen tarkkailun käyttö on kaiken kaikkiaan pysynyt edellisvuoden tasolla; teknisen kuuntelun päätösten prosentuaalinen osuus on noussut lähes kolminkertaiseksi, katselu vähentynyt yli puolella ja seuranta laske-
 nut neljänneksellä vuodesta 2017.

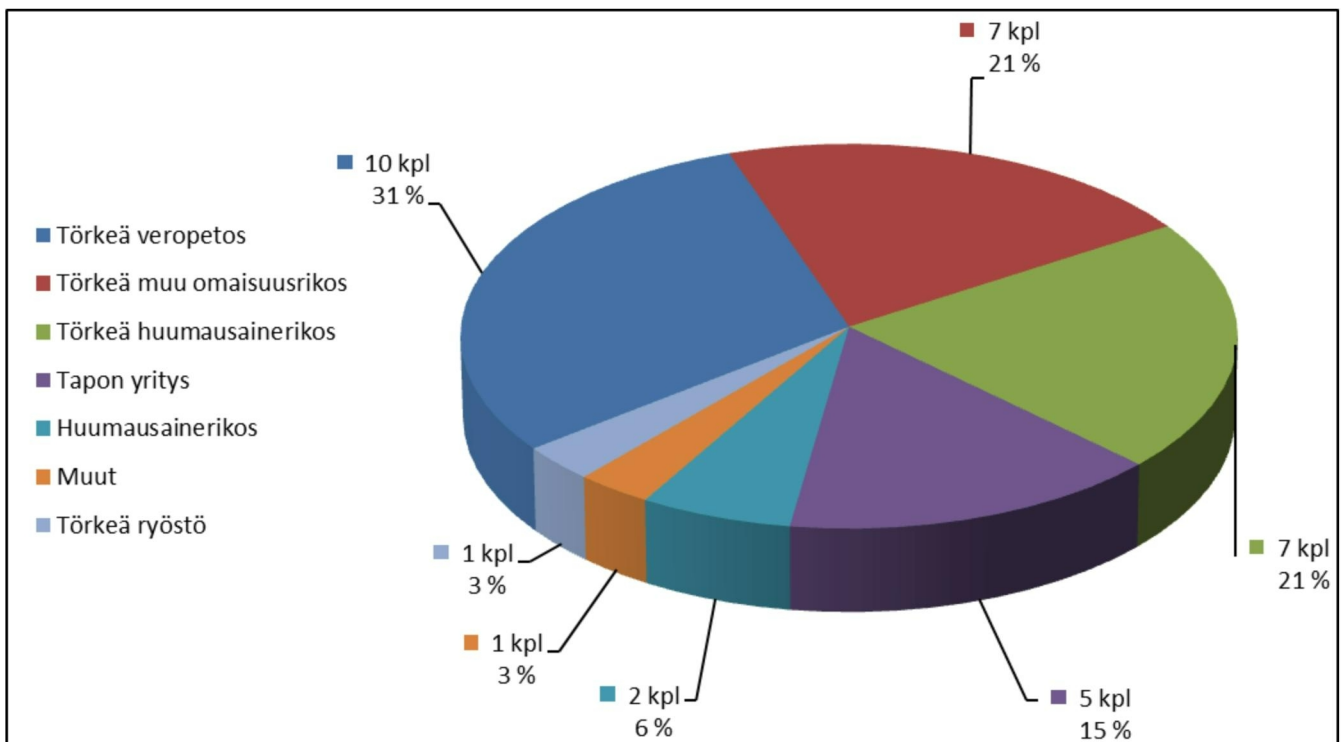
Kaavio 37. Toteutuneet tekniset tarkkailut tiedonhankintatyypeittäin

2.3.3.3. Perusterikokset teknisissä katseluissa

Teknisen katselun osalta todetaan, että epäkohtana on, kuten poliisilakiperusteisten telepakkokeinojenkin kohdalla, ettei poliisilaki mahdollista salaisten teknisten tarkkailujen käyttöä rikosten paljastamiseksi tai estämiseksi kuin hyvin rajatuissa rikosnimikkeissä.

Poliisilakiperusteisesti suoritettiin kuusi tuomioistuinratkaisun vaatima katselua kotirauhan suojaamaan tilaan rikosnimikkeillä törkeä varkaus sekä törkeä huumausainerikos; vankilakatseluita ei poliisilain perusteella suoritettu.

Katselua on kohdistettu viime vuosista poiketen mm. omaisuusrikosten, törkeään henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten valmistelun sekä veropetosten estämiseksi.

Kaavio 38. Perusterikokset teknisissä katseluissa

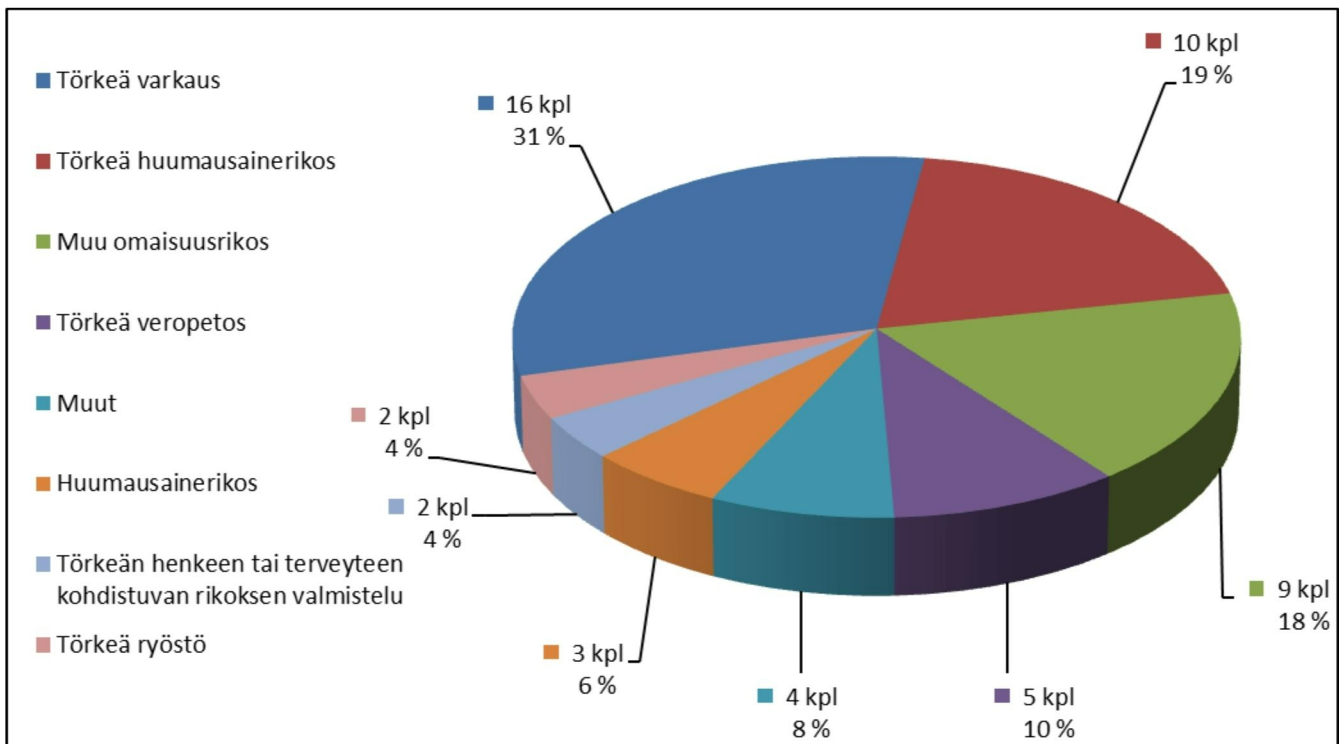
2.3.3.4. Perusterikokset teknisissä kuunteluissa

Teknistä kuuntelua poliisilain puolella käytettiin 17 kertaa, joka on yli kolme kertaa enemmän kuin vuonna 2017. Rikosnimikkeenä oli pääosin törkeä veropetos.

2.3.3.5. Perusterikokset teknisissä seurannoissa

Teknisessä seurannassa perusterikosjakauma poikkeaa erityisen merkittävästi pakkokeinolakiperusteisista. Kun pakkokeinolain puolella noin 67 % teknisistä seurannoista kohdistuu törkeisiin huumausainerikoksiin; poliisilain puolella pääpaino kohdistuu törkeisiin omaisuusrikoksiin 31 % (= törkeä varkaus) ja muihin omaisuusrikoksiin 18 %.

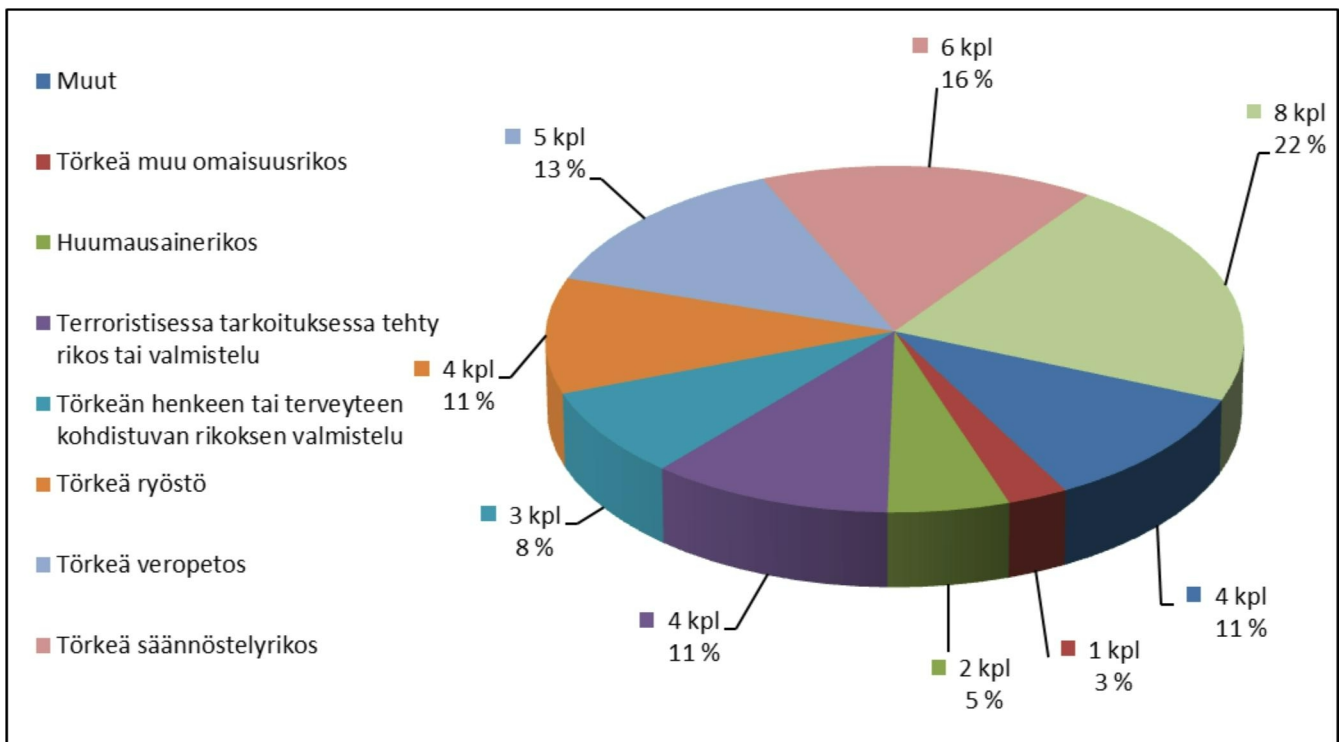
Henkilön teknistä seurantaa ei tarkasteluvuonna käytetty poliisilakiperusteisesti.

Kaavio 39. Perusterikokset teknisissä seurannoissa

2.3.3.6. Perusterikokset suunnitelmallisissa tarkkailuissa

Pakkokeinolakiperusteisissa suunnitelmallisissa tarkkailuissa pääpaino on ollut törkeiden huumausainerikosten tutkimisessa, kun taas poliisilakiperusteisissa tarkkailuissa perusterikokset jakaantuvat huomattavasti rikosnimikeneutraalimmin.

Kaavio 40. Perusterikokset teknisissä seurannoissa

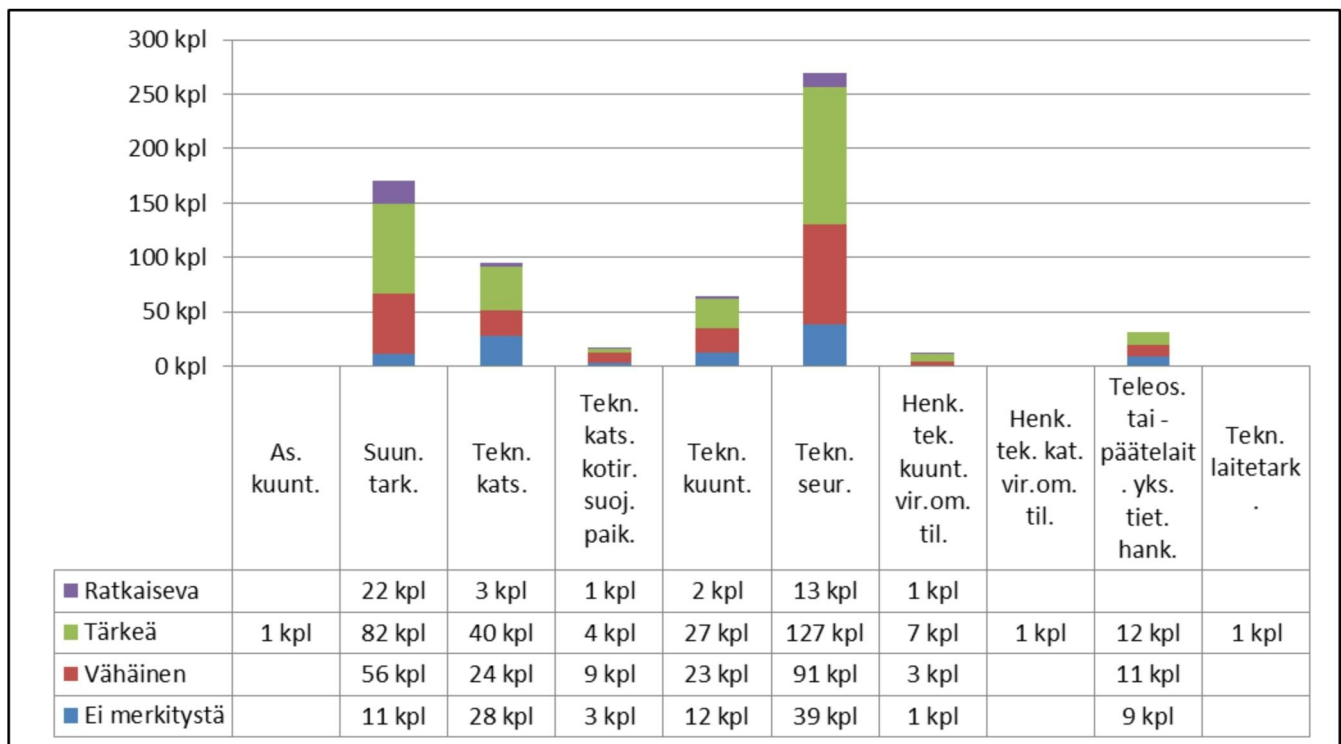
2.3.3.7. Telesoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen

Telesoitteen tai -päätelaitteen yksilöinnin toteuttaa keskitetysti keskusrikospoliisi. Keinoa käytettiin 14 kertaa.

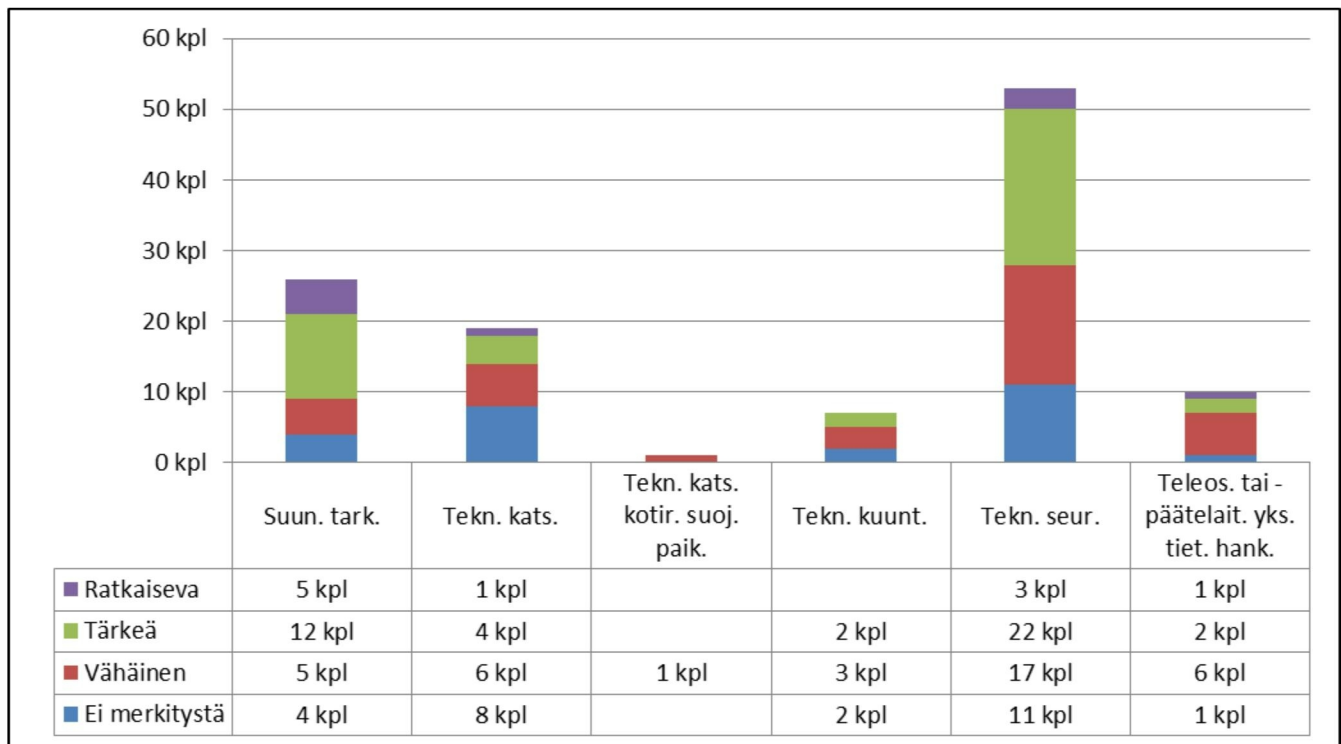
2.3.4. Teknisten ja suunnitelmallisten tarkkailujen merkityksellisyysarvio

Pakkokeinolakiperusteisten keinojen rikostorjunnallista vaikuttavuutta voidaan alla olevien lukujen perusteella pitää varsin tyydyttävänä. Vaikuttavuudeltaan ratkaisevaksi ja tärkeäksi arvioitujen osuus ei tarkkailuissa yllä telepakkokeinojen tasolle. "Vähäisen" tai "ei merkitystä" arvion saaneilla pakkokeinon käyttöillä on toisaalta kyetty sulkemaan pois tietty tutkintalinja ja saada aikaan työajan kohdentaminen oleelliseen.

Poliisilakiperusteisesti keinojen merkittävyysarviossa ratkaisevan tai tärkeän merkityksen prosentuaalinen osuus on kutakuinkin samalla tasolla pakkokeinolakiperusteisten teknisen tarkkailun merkittävyysarvioiden kanssa. Ratkaisevan osuuden vähäisyyden tai puuttumisen selittävä tekijänä lienee, että poliisilain toimivaltuuksilla operoitaessa tiedonhankinnan kohteena oleva rikos ja sen tekijäjoukko ei ole hahmottunut yhtä hyvin kuin käytettäessä pakkokeinolain toimivaltuuksia esitutinnan aikana.

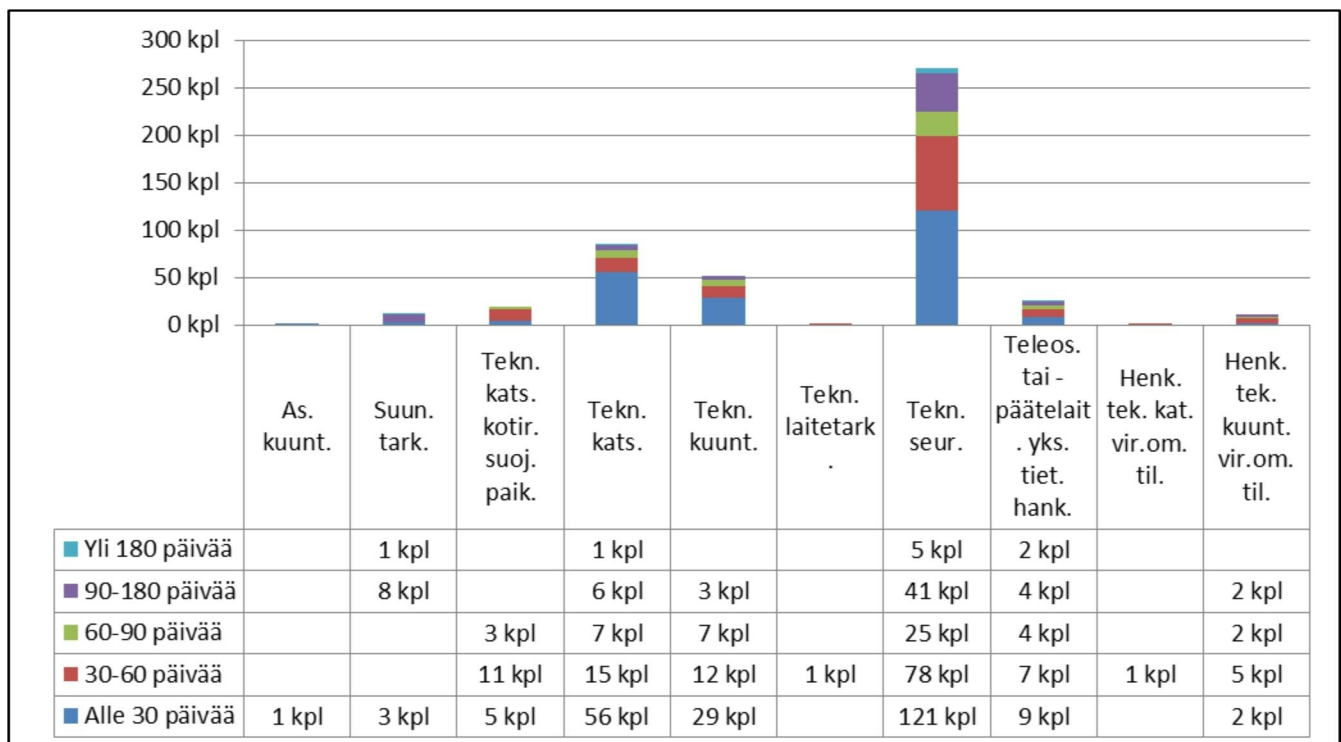

Kaavio 41. Teknisten ja suunnitelmallisten tarkkailujen merkityksellisyysarvio (pakkokeinolaki)

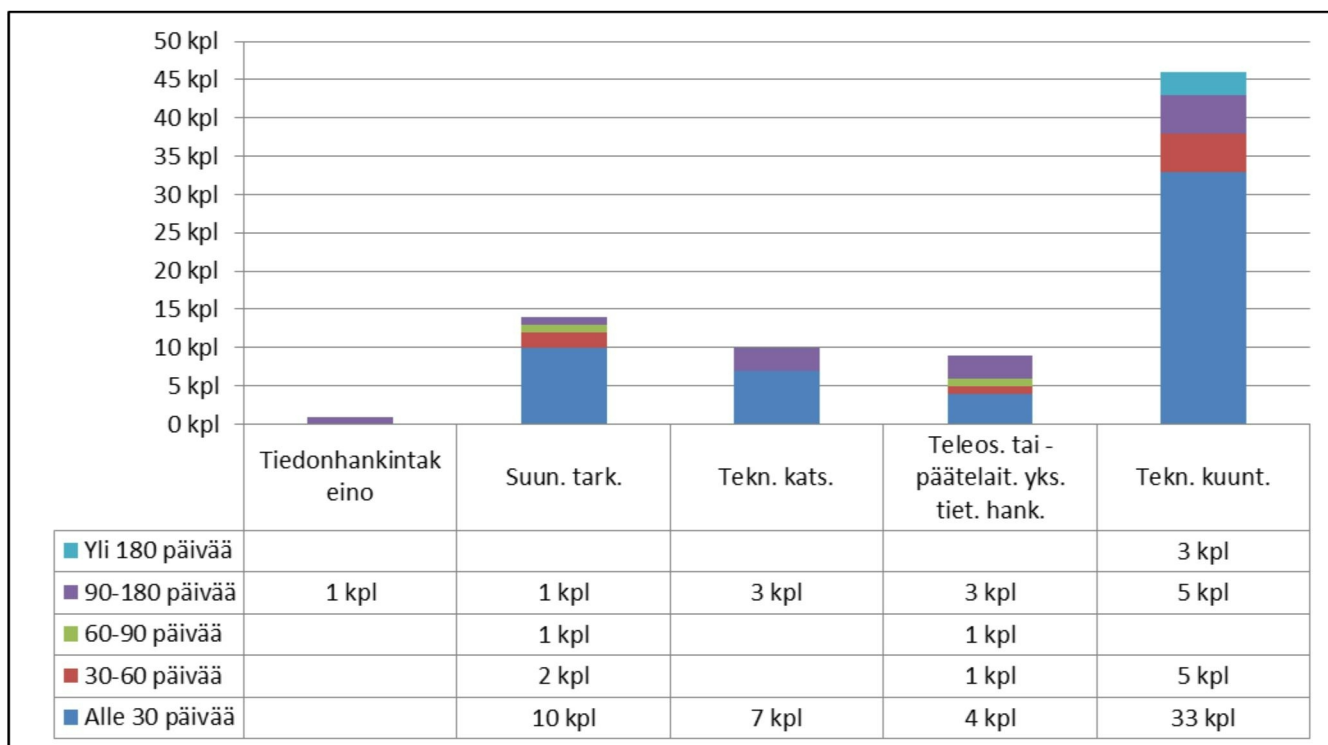

Kaavio 42. Teknisten ja suunnitelmallisten tarkkailujen merkityksellisyysarvio (poliisilaki)

2.3.5. Teknisen ja suunnitelmallisen tarkkailun käytön kesto

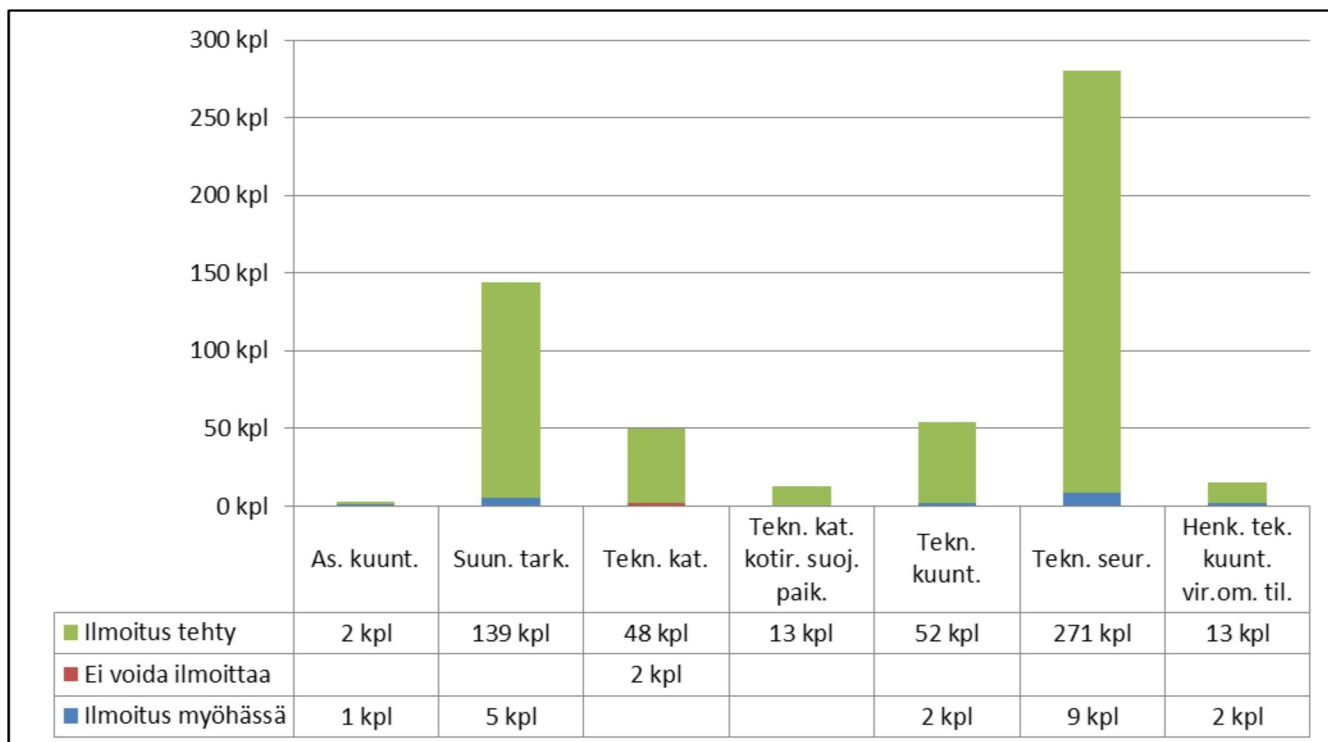

Kaavio 43. Teknisten ja suunnitelmallisten tarkkailujen käytön kesto (pakkokeinolaki)

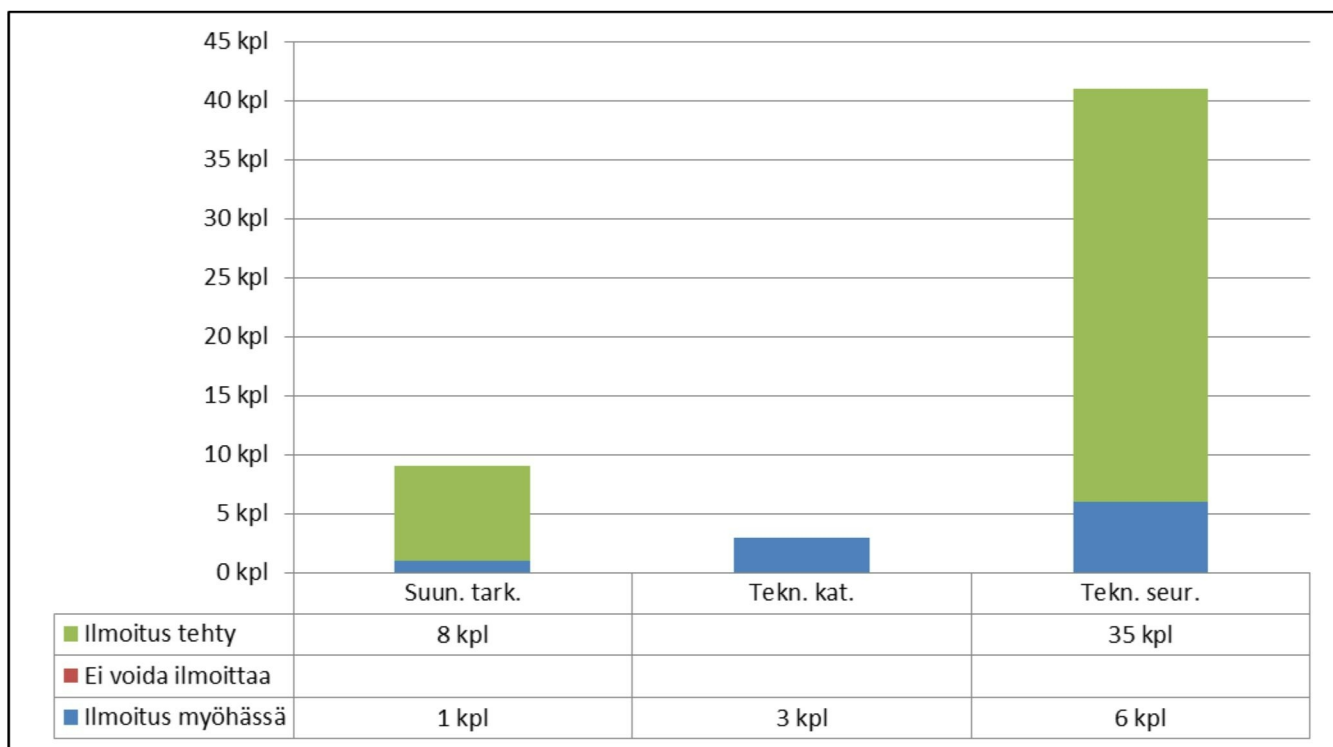

Kaavio 44. Teknisten ja suunnitelmallisten tarkkailujen käytön kesto (poliisilaki)

2.3.6. Teknisen ja suunnitelmallisen tarkkailun käytöstä epäilylle ilmoittaminen

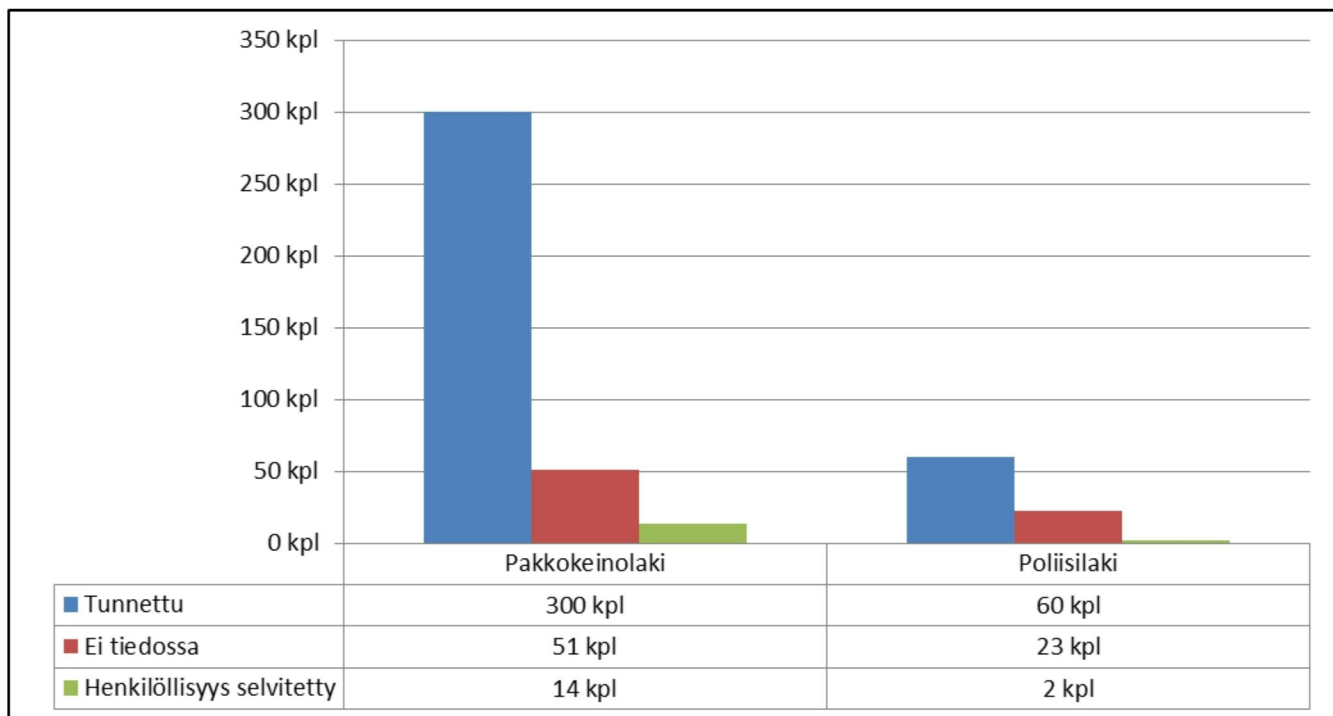
Kaavio 45. Teknisen ja suunnitelmallisen tarkkailun käytöstä epäilylle ilmoittaminen (pakkokeinolaki)

Kaavio 46. Teknisen ja suunnitelmallisen tarkkailun käytöstä epäilylle ilmoittaminen (poliisilaki)

2.3.7. Teknisten ja suunnitelmallisten tarkkailujen kohteena olevien henkilöiden lukumäärä

Tilastoa lukiessa tulee huomioida, että sama henkilö on voinut olla useiden eri tarkkailukeinon kohteena.

Kaavio 47. Teknisten ja suunnitelmallisten tarkkailujen henkilömäärät

3. POLIISI- JA PAKKOKEINOLAIN MUKAISET ERITYISET SALAISET PAKKOKEINOT

3.1. Tietolähdetoiminta ja tietolähteen ohjattu käyttö

Tietolähdetoiminnasta säädetään laissa (PKL 10:39-40 § ja PolL 5:40-42 §) sekä valtioneuvoston asetuksessa (122/2014). Poliisihallituksen määräyksessä (POL-2018-11897) annetaan tarkempia määräyksiä tietolähdetoiminnan järjestämisestä ja tietolähdetoimintaan liittyvistä menettelyistä.

Tietolähdetoiminta tuottaa karkeasti luokitellen kolmen tyyppistä tietoa: 1) Paljastavaa / ennalta estävää

rikostiedustelutietoa, mikä ei liity mihinkään käynnissä olevaan esitutkintaan, 2) Tietoa käynnissä oleviin esitutkintoihin, tai 3) Yleisemmällä tasolla olevaa rikostiedustelutietoa "tilannekuvatietoa", esimerkiksi järjestäytyneen rikollisryhmien leviämisestä, ryhmien välisistä jännitteistä ja rikostrendeistä.

Tietolähdetoiminta tuotti rikoslajineutraalisti tietoa, sen avulla saatiin tietoja henkilöiden olinpaikasta kotimaassa ja ulkomailla sekä tuotettiin tietoa rikoshyödyn poisottamiseksi.

Tietolähdetoiminta on aina ollut tärkeä rikostorjunnan tiedonhankintakeino. Ammattimaisesti ylläpidetty ja vapaehtoisuuteen perustuva tietolähdesuhte tuottaa yleensä sekä ajankohtaista että täsmällistä tietoa rikoksista ja rikollisista. Juuri tästä syystä tietolähdetoiminta on erityisen tehokas ja kustannustehokas keino. Viranomaisen näkökulmasta toimintaan kuitenkin liittyy monenlaisia riskejä, joiden tunteminen ja hallinta ovat edellytys ammattimaiselle, oikeusvarmalle ja turvalliselle toiminnalle.

Poliisihallitus antoi 13.7.2018 määräyksen Tietolähdetoiminnan järjestämisestä poliisissa (POL-2018-11897). Määräyksessä on huomioitu hallinnon alalla laaditut kehitysehdotukset. Yleisellä tasolla voi todeta määräyksen olevan nyt hyvällä tasolla myös käytännön operatiivisen toiminnan kannalta.

3.2. Peitetoiminta (myös tietoverkossa)

Peitetoiminnassa (PKL 10:27 § ja PolL 5:28 §) huomion arvoista on mm. että tietoverkossa tapahtuvan peitetoiminnan lievämpi sääntely johtuu sekä toimintaympäristön ominaispiirteistä että teknisessä ympäristössä tapahtuvan toiminnan reaaliaikaisuutta luotettavammasta dokumentointimahdollisuudesta.

Vuonna 2018 on tehty viime vuosien tapaan muutamia sekä uusia että aikaisempien peitetoimintapäätösten jatkopäätöksiä. Tietoverkossa tapahtuva peitetoimintaa on reaaliaikaisuudessa tapahtuvaa käytetympi. Kumpikin käyttö toteutetaan tarkan harkinnan perusteella ja pääsääntöisesti toiminta on kohdistunut vakavien rikosten paljastamiseen. Peitetoiminnasta saatu hyöty on parhaimmillaan hyvin merkityksellistä.

Poliisilaitosten tutkinnanjohtajat arvioivat peitetoimintaa kokonaisuudessaan merkitykselliseksi tutkintaa ohjaavaksi keinoksi.

Peitetoimintaan liittyy useasti kansainvälisiä yhteyksiä joskin, kuten tietolähdetoiminnassa, ilmoittamisvelvollisuus heikentää edellytyksiä peitetoiminnan käytölle huomattavasti.

3.3. Valeosto (myös tietoverkossa)

Valeostoa (PKL 10:34 § ja PolL 5:35 §) on käytetty pääasiassa törkeiden huumausainerikosten paljastamiseen ja selvittämiseen, joskin tarkasteluvuonna perusterikosten kirjo on laajentunut huomattavasti. Myös valeostopäätösten valtakunnallisesti toteutettujen operaatioiden määrät ovat nousseet. Voidaankin todeta, että keino on havaittu toimivaksi jokapäiväiseksi työkaluksi.

Poliisin suorittaman verkkovalvonnan johdosta poliisille on kertynyt hyvää kokemusta siellä huumausaineiden ja aseiden myyntiä harjoittavien henkilöiden toimintatavoista sekä niiden asettamista haasteista..

Tietoverkossa tapahtuvien rajoitettujen peitetoiminta- ja valeostopäätösten (= Stekpov-päätösten) kirjaaminen siirtyi vuoden 2017 lopulla Salpa-järjestelmään, muiden salaisten pakkokeinojen tapaan. Muutoksen myötä päästiin eroon poliisiyksikkökohtaisten kirjavien lomakkeiden luomisesta sekä helpotettiin laillisuusvalvonnan toteutusta ko. keinojen osalta.

Voidaankin todeta, että poliisiyksiköissä on lopullisesti sisäistetty keinon käytön hyödyt, olkoonkin, että se on pääsääntöisesti erittäin henkilöresursseja vaativaa. Reaalimaailmassa tapahtuvat valeostopäätökset tulisi saada kirjattua järjestelmään myös mahdollisimman pikaisesti, mikä mahdollistaisi keinon yhtenäisen kirjausmallin koko hallinnonalalle.

3.4. Valvottu läpilasku

Suomi on jo vuosia sitoutunut kansainväliseen valvottuun läpilaskuun useissa kansainvälisissä rikostorjuntasopimuksissa. Lainsäädäntöuudistusten myötä, valvottua läpilaskua (PKL 10:41 § ja PolL 5:43 §) ei ole enää rajoitettu ainoastaan kansainvälisiin tilanteisiin vaan se soveltuu myös käytettäväksi kansallisesti maan rajojen sisäpuolella. Valvotun läpilaskun edellytykset ovat tiukat, mikä johtaa siihen, että käytännössä tämä rajoittaa keinon käyttämistä, jos rikostorjunnalliset tavoitteet on saavutettavissa jonkin lievemmäksi arvioitavan menetelmän avulla. Poliisi on tehnyt muutaman valvotun läpilaskun sitten lain voimaantulon.

3.5. Salaisen tiedonhankinnan käytön suojaaminen

Salaisen tiedonhankinnan käytön suojaamisen (PKL 10:47 § PolL 5:46 §) tarkoitus on tehostaa tiedonhankintavaltuuksien käyttöä estämällä niiden paljastumista. Tiedonhankinnan suojauskeinot eivät täten luo uutta toimivaltaa poliisille, vaan niiden tarkoituksena on turvata laissa erikseen määriteltujen salaisen tiedonhankinnan toimivaltuuksien käyttö.

Vuoden 2018 aikana tiedonhankinnan suojaamista on käytetty salaisista tiedonhankintakeinoista ja pakkokeinoista tarkkailuun, tietolähdetoimintaan, tietoverkossa tapahtuvaan tarkkailuun ja suunnitelmalliseen tarkkailuun.

Vuoden 2018 aikana on kehitetty Salpa-lomakkeisto tiedonhankinnan suojaamispäätösten sekä väärin tietojen ja asiakirjojen valtakunnallista hallinnointia varten. Tämän tarkoituksena on yhdenmukaistaa kirjaamismenetelmiä ja kehittää valtakunnallista koordinaatiota. Lomakkeisto on tällä hetkellä testausvaiheessa. Käytöönottoon voidaan todennäköisesti siirtyä vuoden 2019 alkupuolella.

4. SUORITETTU LAILLISUUSVALVONTA JA VALVONTAHAVAINNOT

4.1. Yleistä

Sisäministeriö on antanut ohjeet (SMDnro-2016-329, 21.6.2016 sekä SMDno-2016-329, 21.6.2016) sisäisestä laillisuusvalvonnasta sisäministeriössä ja sen hallinnonalalla. Poliisihallitus on antanut 20.12.2016 ohjeen (POL-2016-17212) sisäisestä laillisuusvalvonnasta poliisissa. Voimassa oleva Poliisihallituksen määräys poliisin salaisen tiedonhankinnan järjestämisestä (POL-2018-11889), käytöstä ja valvonnasta on annettu 1.8.2018 ja samalla päivämäärällä on annettu voimassa oleva määräys tietolähdetoiminnan järjestämisestä poliisissa (POL-2018-11897).

Mainituissa laillisuusvalvontaa käsittelevissä ohjeissa käsitellään muun muassa salaisen tiedonhankinnan valvontaa. Poliisihallituksen määräyksessä edellytetään, että kunkin poliisiyksikön päällikön tulee huolehtia siitä, että määräyksessä tarkoitettujen tiedonhankinta- ja suojauskeinojen käyttö tulee vuosittain tarkastetuksi toiminnan laillisuuden edellytysten osalta, ja että valvonnan raportointi Poliisihallitukselle toteutuu määräyksen mukaisella tavalla. Lisäksi poliisiyksiköiden päälliköiden tulee varmistaa henkilöstön riittävä osaaminen sekä järjestelmän, että sen kautta käsiteltävien toimenpiteiden käytössä. Valvonnan yhteydessä havaittuihin epäkohtiin tulee puuttua viipymättä niiden edellyttämällä tavalla, ja laillisuusvalvonnan kannalta merkityksellisistä seikoista tulee viipymättä ilmoittaa Poliisihallitukselle.

Salaista tiedonhankintaa koskevassa Poliisihallituksen määräyksessä edellytetään, että kunkin poliisiyksikön päällikön tulee huolehtia siitä, että tässä kertomuksessa käsiteltävien tiedonhankinta- ja suojauskeinojen käyttö tulee vuosittain tarkastetuksi toiminnan laillisuuden edellytysten osalta, ja että valvonnan raportointi Poliisihallitukselle toteutuu määräyksen mukaisella tavalla. Määräys edellyttää lisäksi yhtenäistä valvonta- ja raportointimenettelyä sekä raportoinnin sisältöä. Poliisiyksiköt raportoivat keskeiset valvontatiedot vuosittain suoraan Poliisihallitukselle tammikuun loppuun mennessä.

Poliisihallitus suorittaa vuosittain kaikkiin poliisiyksiköihin laillisuustarkastuksia etukäteen toimitetun erillisen suunnitelman mukaisesti tarkastusteemojen vaihdellessa. Lisäksi suoritettiin erillistarkastuksia tiettyyn aihealueeseen kohdistuen sekä kattavia etätarkastuksia Salpa-järjestelmän tiedonhankintapäätöksiin ja -vaatimuksiin sekä pöytäkirjoihin.

Keskusrikospoliisin televiestintäyksikön telepakkokeinojen kansallinen keskus suorittaa telepakkokeinojen käytön päivittäisvalvontaa tarkastamalla Salpa-järjestelmään kirjattujen telepakkokeinovaatimusten ja -päätösten sekä tiedonsaantipyynnöiden edellytykset ja sisällön. Havaituista puutteista ilmoitetaan pyynnön tekijälle / päätöksen tekijälle, ja häntä pyydetään korjaamaan virheet esim. tekemällä uuden pyynnön / päätöksen. Keskusrikospoliisin tarkkailuysikkö puolestaan suorittaa sille toteutettavaksi osoitettujen teknisen tarkkailun toimenpidepyynnöiden / -päätösten laillisuustarkastuksen. Muiden poliisiyksiköiden toteutettaviksi osoitettujen toimenpidepyynnöiden / -päätösten laillisuustarkastus on pääosin jätetty kunkin poliisiyksikön nimettyjen laillisuusvalvojien vastuulle.

Keskusrikospoliisin salaisiin tiedonhankintakeinoihin kohdistuva laillisuusvalvonta onkin luonteeltaan etukäteisvalvontaa, sillä pääosin tarkistukset suoritetaan ennen tiedonhankintakeinon suorittamista. Sekä televiestintä- että tarkkailuysikkö tukevat varsinaista valtakunnallista laillisuusvalvontatoimintaa erityisesti antamalla opastusta ja neuvontaa poliisiyksiköiden laillisuusvalvojille.

Edellä mainitun etukätestarkastuksen lisäksi keskusrikospoliisin kansallinen keskus tarkasti aiemmin, että operaattoreille menevät kytkentäpyynnöt ja niitä vastaavat päätökset vastaavat toisiaan. Päätösten ja kytkentäpyynnöiden ristiriidat olivat suurin yksittäinen asiaryhmä joihin päivystyksessä jouduttiin puuttumaan lähes päivittäin. Tässä mielessä toteutunut oikeusministeriön AIPA-rajapinnan mahdollistama sähköinen telepakkokeinovaatimusten käsittely on ollut tervetullut uudistus, sillä se on poistanut käyttäjälähtöiset eroavaisuudet edellä mainittujen asioiden väliltä. Tarkasteluvuoden lopulla myös ilmoitukset tuomioistuimelle epäillylle ilmoittamisista ovat toteutuneet Salpa-järjestelmästä AIPA-järjestelmään sähköisesti.

Poliisiyksiköiden toteuttamien toimenpidepyyntöjen laillisuustarkastus on suurilta osin jätetty näiden oikeudellisten asioiden yksiköiden (jäljempänä oikeusyksikkö, kts. 4.4.1) vastuulle.

Poliisiyksiköt ovat antaneet sekä sisäministeriön että Poliisihallituksen määräyksiin ja ohjeistuksiin pohjautuvia omia salaisten tiedonhankintavaltuuksien käytön laillisuusvalvontaan liittyviä määräyksiä, laatineet laillisuusvalvontasuunnitelmia sekä suorittaneet huomattavassa määrin tarkastuksia.

Seuraavassa tarkastellaan ensin tiedonhankinnan valvontaa Poliisihallituksen esikunnassa toimivan laillisuusvalvonnan vastuualueen havaintojen perusteella ja tämän jälkeen poliisiyksiköiden itsensä tekemiä havaintoja.

4.2. Poliisihallituksen tarkastushavainnot

4.2.1. Yleistä Poliisihallituksen suorittamasta valvonnasta

Poliisihallituksen suorittama salaisten tiedonhankintakeinojen käytön valvonta on toteutettu osana laillisuusvalvontatoimintaa. Poliisihallituksen vuoden 2018 laillisuusvalvontaa koskevassa tarkastussuunnitelmassa (POL-2018-12353) salaisten tiedonhankintakeinojen käytön valvonta määriteltiin edelleen yhdeksi laillisuustarkastusten painopistealueeksi. Poliisiyksiköihin kohdistetuissa tarkastuksissa kiinnitettiin huomiota yksiköiden oman valvonnan järjestelyihin ja valvonnan kattavuuteen.

Tarkastusta varten poliisiyksiköitä pyydettiin selvittämään salaisten tiedonhankintakeinojen valvontaan, menettelyihin, kirjauksiin, määräaikojen noudattamisiin ja perusteisiin sekä ilmoittamisiin liittyvät käytäntönsä: tarkastussuunnitelman, tarkastuskohteet ja -havainnot sekä näistä aiheutuneet toimenpiteet tarkastushetkellä. Tarkastuksessa poliisiyksiköitä pyydettiin esittämään, missä laajuudessa eri salaiset tiedonhankintakeinot on tarkastettu, ja mahdolliset toimenpiteet aiheuttaneet tarkastushavainnot.

Poliisiyksiköiden laillisuustarkastusten lisäksi Poliisihallitus valvoi salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöä erillisen suunnitelman mukaisesti tarkastamalla Salpa-järjestelmään kirjattuja tiedonhankintapäätöksiä ja -vaatimuksia. Etätarkastusten kohdennuksissa painotettiin tiedonhankintakeinoja, joiden käytöstä poliisi itse on toimivaltainen päättämään. Tuomioistuimen päätöstä edellyttäviä tiedonhankintakeinoja tarkastettiin aiempia vuosia pienemmällä otannalla.

Poliisihallituksen etätarkastushavainnoista annettiin jokaiselle poliisiyksikölle palaute laillisuustarkastusten yhteydessä. Palaute käsitti tarkastushavainnoista tehdyt huomiot ja mahdolliset toimenpidesuosituksset.

Salpa-järjestelmään kirjaamattomien tiedonhankintakeinojen käyttöä ja valvontaa tarkastettiin Poliisihallituksen keskusrikospoliisiin kohdentaman laillisuustarkastuksen yhteydessä. Tietolähdetoiminnan järjestäminen ja valvonta eivät olleet Poliisihallituksen vuoden 2018 laillisuusvalvonnan tarkastuskohteena.

Yleisenä havaintona Poliisihallitus toteaa, että salaisen tiedonhankinnan järjestäminen, käyttö ja valvonta ovat toiminnallisina prosesseina edelleen hyvällä tasolla. Puutteiden ja epäkohtien määrät ovat vakiintuneet matalle tasolle, ja Poliisihallituksen puuttumista vaativat ja huomiota kiinnittävät tapaukset olivatkin valtaosiltaan teknisluonteisia.

4.2.2. Poliisihallituksen poliisiyksiköissä tekemät havainnot

Poliisihallituksen Salpa-järjestelmässä suorittamassa etävalvonnassa tehtyjen havaintojen ja poliisiyksiköihin suoritettujen laillisuustarkastusten perusteella voidaan todeta, että poliisin salaisten tiedonhankintakeinojen käytössä tehtyjen päätösten ja vaatimusten yleinen taso on hyvä. Laadulliset poikkeamat olivat yksittäisiä, eikä minkään tiedonhankintakeinon osalta ilmennyt yleisesti toistuvaa virhettä tai laadullista poikkeamaa. Yleisin havaittu virhe oli edelleen pöytäkirjaamisen viivästyminen asetuksessa säädetystä määräajasta, eikä näidenkään tapauksen määrä ollut merkittävä.

Telepakkokeinot ovat edelleen suurin salaisten tiedonhankintakeinojen asiaryhmä, ja niihin on kohdennettu myös tarkastuksia lukumääräisesti eniten. Poliisihallituksen suorittamissa etätarkastuksissa havaituista päätösten tai vaatimusten laatuun liittyvistä poikkeamista suurin osa koski televalvontaa ja tukiasematiedon hankkimista. Yksittäisinä tapauksina näissä asioissa ilmeni suppeita tapahtumakuvauksia, jotka voivat olla ongelmallisia arvioitaessa tiedonhankintakeinon käytön edellytyksiä erityisesti tilanteissa joissa keinon käyttö on mahdollista rikosepäilyn koskiessa rikoksen törkeää tekemuotoa mutta ei perusmuotoista tekoa.

Tapahtumakuvauksen informatiivisuuteen liittyvien puutteiden lisäksi yksittäisinä tapauksina ilmeni vähäisiä epätarkkuuksia päätösten ja vaatimusten tiedonhankinnan tarvetta koskevissa perusteluissa. Eri tiedonhankintakeinojen käytölle on säädetty eriasteisia tuloksellisuusodotuksia, jolloin on tärkeää, että perusteluista ilmenee mahdollisimman konkreettisesti seikat, joita käytettävällä keinolla pyritään selvittämään. Joissakin tapauksissa esiintyi epätarkkuutta myös tiedonhankintakeinon kohdentamisessa tutkittavana olevan rikoksen selvittämiseen. Näitä ilmeni muutamissa televalvontaa koskevissa vaatimuksissa, joissa takautuvaa televalvontaa oli ulotettu pitkälle ajanjaksolle ennen rikoksen tapahtuma-aikaa. Pakkokeinolain esitöissä (HE 222/201) takautuvassa televalvonnasta todetaan, että tulee harkita tarkoin aina se, kuinka pitkä aika on perusteltu juuri kyseessä olevan rikoksen selvittämiseksi. Takautuvaa televalvontaa ei voida käyttää tiedustelutyyppisesti epäillyn muiden mahdollisten rikosten tai muiden henkilöiden rikosten selvittämiseen.

Edelleen telepakkokeinoiniin liittyen muutamissa vaatimuksissa, jotka koskivat sijaintitiedon hankkimista rikoksesta epäillyn tavoittamiseksi, esiintyi väärää keinovalintaa. Sijaintitiedon tarpeellisuutta oli rikosentekijän tavoittamiseen liittyvien tietojen saamisen lisäksi perusteltu tarpeella saada rikoksen selvittämiseksi tarvittavia tietoa. Lain esitöissä (HE 222/2010) sijaintitiedon hankkimisesta on todettu, että siinä on kyse televalvonnan käyttämisestä esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa karttavan tavoittamiseksi. Mikäli televalvontaan kuuluvien sijaintitietojen saaminen olisi tarpeen rikoksen selvittämiseksi, tulisi käyttää Pakkokeinolain 6 § mukaista televalvontaa koskevaa toimivaltuutta.

Poliisilain mukaisissa rikoksen estämiseksi käytettävissä salaisissa tiedonhankintakeinoissa havaittiin joitakin päätöksiä ja vaatimuksia joissa selvitys niistä havainnoista tai tiedoista, joiden perusteella kohdehenkilön voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän päätöksessä mainittuun rikokseen, olisi tullut kuvata yksityiskohtaisemmin. Jo tapahtuneen rikoksen tutkitaan verrattuna poliisilain mukaisissa salaisen tiedonhankinnan tilanteissa joudutaan jonkin taustatiedon pohjalta olettamaan henkilön tulevaa käyttäytymistä, jolloin on selvää että näihin tiedonhankintapäätöksiin liittyy enemmän epävarmuustekijöitä kuin vastaaviin jo tapahtuneen rikoksen selvittämistä koskeviin tiedonhankintapäätöksiin.

Vuotta 2017 koskevassa raportissa Poliisihallitus nosti esiin henkeä ja terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi Poliisilaki 5:8,3 §:n mukaisesti suoritettavan televalvonnan toden, että siinä toimivaltuuden käytön arviointia leimaa se, että jälkikätestarkastelussa ei useinkaan voida saada kaikkea sitä tilanne- tai tapauskohtaista tietoa, joka tutkinnanjohtajalla on ollut käytettävissään ratkaisua itsenäisesti tehdessään. Olettaessa huomioon, että kyseistä toimivaltuuden käytössä ei ole tuomioistuinkontrollia, Poliisihallitus on korostanut vuosittain sekä tarkastustilaisuuksissa että telepakkokeinoseminaarissa, että tehtyjen päätösten perustelut ja näiden taustalla olevat tiedot tulee kirjata päätöslomakkeelle yksityiskohtaisesti ja huolellisesti jälkikäteisen laillisuusvalvonnan arvioimisen turvaamiseksi. Vuoden 2018 tarkastushavainnoissa henkeä ja terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi suoritettavan poliisilakiperusteisen televalvonnan osalta voidaan todeta, että päätöksissä oli pääsääntöisesti hyvin kiinnitetty huomiota niiden tapahtumien ja olosuhteiden kuvaamiseen, joihin hengen ja terveyden vaara on perustunut. Kyseiset päätökset ajoittuvat keskimääräistä useammin virka-ajan ulkopuoliseen päivystysaikaan, samoin kuin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tekemät pakkokeinolain mukaiset kiirepäätökset televalvonnasta. Nämä virka-ajan ulkopuoliset tiedonhankintapäätökset tulevat usein tehtäväksi poliisin johtokeskusten yleisjohtajien toiminnassa, jonka jälkeen asian vaatimat jatkotoimet siirtyvät toisen tutkinnanjohtajan vastuulle.

Edellisen vuoden raportissa oli yhtenä ongelmana tuotu esiin johtokeskuksissa tehtävien tiedonhankintapäätösten valvonta niissä tilanteissa, joissa asia tehdyn päätöksen jälkeen siirtyy edelleen toisessa poliisiyksikössä toimivan tutkinnanjohtajan vastuulle, eikä se ole enää Salpa-järjestelmässä valvottavissa päätöksen tehneen poliisimiehen yksikössä. Salpa-järjestelmän valvojanäkymiä koskeviin ominaisuuksiin ei ole tältä osin tehty muutoksia. Poliisihallituksen suorittamaa valvontaa on edelleen kohdennettu poliisin omalla toimivallalla tehtyihin ns. kiirepäätöksiin, eikä niissä ei havaittu merkittäviä laadullisia puutteita. Päätökset olivat tapahtumakuvaukseltaan ja perusteluiltaan tiiviitä, mutta riittäviä ottaen huomioon päätöksentekotilanteille tyypillinen välitöntä reagointia vaativa äkillisyys.

Vuosi 2018 oli ensimmäinen kokonainen kalenterivuosi, jolloin tietoverkoissa tapahtuvaa peitetoimintaa ja yksinomaan yleisön saataville toimitetusta myyntitarjouksesta tehtävää valeostoa koskevat päätökset tehtiin Salpa-järjestelmässä. Valvonnallisena havaintona voidaan mainittujen keinojen käytöstä todeta, että Salpa-järjestelmään niitä varten luoduissa asiakirjapohjissa on hyvin huomioitu pakkokeino- ja poliisilaissa säädetty peitetoimintaa ja valeostoa koskevat menettelyt ja päätöksiltä vaadittava tietosisältö. Poliisihallituksen suorittamissa tarkastuksissa ei tietoverkoissa tapahtuvaa peitetoimintaa ja yksinomaan yleisön saataville toimitetusta myyntitarjouksesta tehtävää valeostoa koskevissa päätöksissä ollut huomautettavaa.

Kuten edellä todettiin, olivat Poliisihallituksen suorittamissa tarkastuksissa havaitut poikkeamat vähäisiä, joiden osalta Salpa-järjestelmän tarkastusmerkintöihin kirjatut huomiot ovat lähtökohtaisesti riittävä ohjaus korjausta vaativien seikkojen huomioimiseksi. Ainoastaan kahdessa tapauksessa Poliisihallituksen tarkastushavaintojen johdosta ilmeni tarvetta pyytää poliisiyksiköltä tarkempaa selvitystä käytetystä tiedonhankintakeinosta.

Päätösten ja vaatimusten laadun lisäksi Poliisihallituksen etätarkastuksina suorittamassa Salpa-valvonnassa kiinnitettiin huomioita käytetyillä tiedonhankintakeinoilla kertyneen materiaalin käsittelystä, säilyttämisestä ja hävittämisestä tehtyihin pöytäkirjamerkintöihin. Yleisenä havaintona olivat eroavaisuudet asiakirjojen ja tallenteiden säilyttämisestä ja hävittämisestä koskevissa merkinnöissä. Näiden havaintojen pohjalta poliisiyksiköiden laillisuustarkastuksissa käydyissä keskusteluissa nousi esiin tiedonhankintakeinojen käytössä kertyneen materiaalin kuten televalvontatietojen käsittelyn hallinnointiin liittyvät haasteet. Salpa-järjestelmässä ei ole tietojen hävittämisen seurannan valvomisen mahdollistavia työkaluja. Poliisin ja asiaa esitutkinnan jälkeen käsittelevien tahojen (syyttäjät ja tuomioistuimet) välillä ei ole tietojärjestelmäpohjaista palautejärjestelmää, josta poliisi saisi tiedon asian tulosta lainvoimaiseksi. Tällä hetkellä tietojen hävittämisvelvoitteen toteuttaminen edellyttää poliisilta esitutkinnasta edelleen lähetetyn rikosasian tilan selvittämistä erikseen. Rikosprosessin pitkä kesto tekee tämän tyyppisestä seurannasta työlästä ja epävarmaa.

4.3. Poliisiyksiköiden tekemät valvontahavainnot

Poliisiyksiköiden yhtenä keskeisenä tehtävänä on uskottavan oman laillisuusvalvonnan sisäistäminen ja ylläpitäminen. Tähän kuuluu keskeisenä osana salaiseen tiedonhankintaan liittyvien toimenpiteiden valvonta. Poliisiyksiköissä laillisuusvalvontatarkastukset on pääsääntöisesti keskitetty oikeusyksiköiden tai erikseen laillisuusvalvontatyöhön nimettyjen henkilöiden tehtäväksi. Salpa-valvontaan osallistuu oikeusyksiköiden lisäksi myös operatiivisen poliisitoiminnan esimiehiä. Esimieslinjassa tehtävällä valvonnalla saadaan tarkastuksiin lisää kattavuutta, sekä substanssiosaamisen tuomaa näkemystä.

Poliisiyksiköiden suorittama tarkastustoiminta käsittää Salpa-järjestelmässä tehtävien etätarkastusten lisäksi myös tiedonhankintakeinojen käytössä muodostuvien asiakirjojen ja tallenteiden käsittelyn, säilyttämisen ja hävittämisen menettelyjen asianmukaisuuden valvonnan. Poliisiyksiköt ovat Poliisihallitukselle toimittamisensa salaisen tiedonhankinnan järjestämistä, käyttöä ja valvontaa koskevissa raporteissaan selvittäneet miten ja missä laajuudessa ovat valvontaa toteuttaneet, valvonnassa tehdyt havainnot ja niiden aiheuttamat toimenpiteet. Tarkastusten laajuus vaihteli yksiköiden välillä edelleen huomattavasti, joidenkin kymmenien otannasta täysimääräiseen tarkastukseen. Tyypillisimmät tarkastuskohteet poliisiyksiköiden suorittamassa valvonnassa ovat olleet päätösten ja vaatimusten perusteleminen sekä pöytäkirjaamisiin ja kohdehenkilöhenkilölle ilmoittamisiin liittyvien määräaikojen seuranta. Myös ennakoivaa laadunvalvontaa on toteutettu joissakin poliisiyksiköissä esim. edellyttämällä ennakoilmoitusta oikeusyksikölle erikseen määriteltujen tiedonhankintakeinojen käytöstä.

Poliisiyksiköiden valvonta on osin kohdentunut samoihin tiedonhankintapäätöksiin kuin Poliisihallituksen suorittama valvonta. Yksiköiden raporteissa päällekkäistä valvontaa ei ole nähty ongelmana, ja joissakin tapauksissa Poliisihallituksen tarkastushavaintoja oli vielä erikseen käsitelty poliisilaitoksella. Poliisiyksiköt ovat raporteissaan todenneet tiedonhankintapäätösten ja tuomioistuimille tehtyjen vaatimusten olevan yleisesti hyvällä tasolla. Poikkeamia on yksittäistapauksissa esiintynyt päätösten ja vaatimusten perusteluissa. Myös pöytäkirjaamisen määräaikojen ylityksiä on yksiköissä edelleen havaittu. Lisäksi joitakin tarkastushavaintoja on tehty telepakkokeinoissa koskien liittymän kohdentumista pakkokeinon kohteena olevaan henkilöön.

Teknisen tarkkailun pakkokeinoista epäilylle ilmoittamisen osalta Salpa-järjestelmään tilastoidut tiedot ovat osittain järjestelmästä johtuen virheellisiä. Tilastoihin on kirjautunut myös tutkinnanjohtajien toimesta mitätöityjä päätöksiä sekä vaatimuksia, joiden perusteella pakkokeinoja ei ole laisinkaan käytetty tai epäilty on jäänyt kokonaan tuntemattomaksi. Näiden osalta on asia annettu tiedoksi Salpa-järjestelmän kehittämiseksi. Joukossa on myös useita tapauksia, joissa ilmoitukset ovat tosiasiallisesti myöhässä ainakin Salpa-kirjauksien perusteella.

Keskusrikospoliisin televiestintäyksikön Salpa-päivystys palautti vuoden 2018 aikana hakijoille yhteensä 507 tiedonsaantipyyntöä. Muiden kuin teknisten ongelmien takia palautettuja pyyntöjä palautettiin 431 kappaletta. Palautuksen syynä on useimmiten pyynnön tekniseen toteutukseen liittyvä puutteellisuus tai virheellinen lain-tulkinta. Muiden kuin puhtaasti teknisten ongelmien takia palautettuja pyyntöjä oli noin viisi prosenttia pyyntöjen kokonaismäärästä. Kyseisiä pyyntöjä ei toimitettu eteenpäin, vaan ne palautettiin hakijoille korjattavaksi tai mitätöitäväksi ja neuvottu oikean toimivaltuuden käytöstä.

Vakavimpina virheellisinä menettelyinä poliisiyksiköiden suorittamissa tarkastuksissa ilmeni yhdessä yksikössä havaitut toimivaltaan sekä hyödyntämiskiellon alaisen materiaalin käyttämiseen liittyvät epäillyt virheelliset menettelyt, joiden osalta yksikkö on tehnyt tutkintapyynnöt.

Suurin osa valvontahavainnoista on ollut "tiedoksi, ohjaus oikeaan menettelyyn" -havaintoja. Näiden tarkastushavaintojen kohdalla ei ole järjestetty erillistä seuranta, vaan toimenpiteiden kehittymistä on seurattu uusien tarkastusten yhteydessä. Joissakin tapauksissa on pyydetty selvitystä / täydennystä, jonka pohjalta on sitten annettu ohjausta oikeaan menettelyyn, mikäli siihen on selvitys- / täydennysesityksen perusteella ollut aihetta. Vakavimpana hallinnollisena ohjauskeinona on käytetty virkamiehelle annettavaa huomautusta virheellisen menettelyn toistuesssa.

4.4. Laillisuusvalvonnallisesti merkitykselliset seikat

4.4.1. Oikeudellisten asioiden yksiköt (oikeusyksiköt)

Merkittävä toimenpide poliisihallinnon laillisuusvalvontatyöskentelyn tehostamiseksi oli perustaa vuoden 2014 alusta kuhunkin poliisiyksikköön operatiivisesta toiminnasta riippumattomat suoraan poliisipäällikön alaisuuteen sijoitetut oikeusyksiköt. Oikeusyksiköiden tehtävänä on erityisesti laillisuusvalvontatehtävien (ml. salaisen tiedonhankinnan käyttöön kohdistuva) suorittaminen poliisiyksikössä, joka edellyttää työjärjestyksessä / ohjesäännössä määriteltyä toimivaltaa sekä riippumatonta asemaa. Poliisiyksiköitä velvoittavia laillisuusvalvontaohjeiden mukaisia tehtäviä, jotka pääsääntöisesti on määrätty oikeusyksiköiden tehtäviksi, ovat mm. tarkastussuunnitelmien laatiminen ja raportointi, tiedonhankinnan ja tietojärjestelmien käytön valvonta, oman poliisilaitoksen laillisuusvalvonta ja laillisuusvalvontaprosessien ylläpito. Lisäksi oikeusyksiköillä on rooli esitutkintaprosessissa etenkin esitutkintaan liittyvänä laillisuusvalvojan sekä konsultoivana tahona muun muassa rikostutkinnassa.

Poliisihallitus voi yleisellä tasolla todeta, että oikeusyksiköiden toiminta on vakiintunut ja tehtäväkenttä selkiintynyt, joskin yksiköiden alati laajentuva toimenkuva vie väijäämättä aikaa tarkastustoiminnalta.

Oikeusyksiköt ovat Poliisihallituksen edustajien lisäksi edustettuina kuukausittaisissa verkostokokouksissa, joissa on tarkasteluvuonna käsitelty ajankohtaisia asioita.

4.4.2. Salaisten pakkokeinojen asiankäsitelyjärjestelmä (Salpa)

Vuoden 2018 Salpa-järjestelmän kehitystyö on pitänyt edelleen sisällään pääosin järjestelmäintegraatiota kolmen suuren valtakunnallisen hankkeen, Poliisin VITJAn, oikeusministeriön AIPA-järjestelmän sekä pankkietiedustelujen sähköistämisen, välillä.

Toukokuussa 2018 valtakunnallisesti käyttöönotettu oikeusministeriön AIPA-rajapinnan mahdollistama sähköinen telepakkokeinovaatimusten käsittely on ollut tervetullut uudistus. Rajapinta näiden järjestelmien välillä sujuvoittaa tiedonhankintavaatimusten ja -päätösten sekä ilmoittamislomakkeiden toimittamista sekä varmistaa edellä mainittujen yhdenmukaisuuden.

Teleosoitteen tai -päätelaitteen yksilöintitietojen hankkimiseen tarkoitetut lomakkeet otettiin operatiiviseen käyttöön vuoden 2018 alusta. Tiedonhankinnan suojaamislomakkeiston kehittäminen aloitettiin, mikä saateetaan loppuun vuoden 2019 aikana.

Järjestelmän pakkokeinojen määrääjoista muistuttavan kalenterin toiminnassa oli pieniä epätarkkuuksia jotka saatiin lopullisesti korjatuksi vuoden 2018 alussa. Muilta osin Salpa-järjestelmä on toiminut vakaasti ja luotettavasti.

4.4.3. Poliisihallituksen Salpa-määräys

Toiminnalliset tarpeet loivat määräykseen, joka on pääosin riittävän kattava ja ajantasainen, muutospaineita. Määräyksen ajantasaistamista vaativia sekä tarpeita että jo muodostuneita toimintamalleja syntyy aika-ajoin, mistä johtuen ajantasaistamiseen tähtäävät toimenpiteet aloitettiin vuonna 2017. Kommenteilla uusi luonnos oli alkuvuodesta 2018, jonka tuloksena saatettiin voimaan Poliisihallituksen uusi määräys poliisin salaisen tiedonhankinnan järjestämisestä, käytöstä ja valvonnasta (POL-2018-11889) 1.8.2018. Samalla päivämäärällä tietolähdetoimintaa määrittävä osuus eriytettiin omaksi Tietolähdetoiminnan järjestäminen poliisissa määräykseksi (POL-2018-11897).

Salpa-määräyksessä on alusta lähtien määritty salaisen tiedonhankinnan valvonta- ja raportointivelvoitteista ja yhtenäistetty valvonnan toteuttamista. Edellisversioiden tapaan, tiedonhankintaa koskevan määräyksen tavoitteena on yhdenmukaistaa poliisilain (2011/872) ja pakkokeinolain (2011/806) nojalla tapahtuva tiedonsaantioikeuden, salaisten tiedonhankinta- ja pakkokeinojen käyttö, valvonta ja raportointi. Määräyksen tavoitteena on myös salaiseen tiedonhankintaan liittyvien toimenpiteiden laillisuuden varmistaminen. Lisäksi tavoitteena on yhdenmukaistaa poliisin salaiseen tiedonhankintaan käytettävien menetelmien ja laitteiden hankinta, niiden käyttö ja koulutus. Määräyksessä mainittuja tiedonhankinnan periaatteita toteutetaan myös tiedonhankinnassa tietoverkoista.

4.4.4. Salaisen tiedonhankinnan seurantaryhmä

Valtioneuvoston asetuksessa (2014/122) mainitun Poliisihallituksen asettaman seurantaryhmän tehtävä koskee kaikkien salaisen tiedonhankinnan toimivaltuuksien käytön seurantaa.

Poikkipoliisilaitoksen seurantaryhmän tehtävänä on toiminnan, yhteistyön ja koulutuksen seuranta; toiminnassa ja yhteistyössä havaittujen tai laillisuusvalvonnan kannalta tärkeiden seikkojen käsitteleminen ja raportointi Poliisihallitukselle; kehittämis ehdotusten tekeminen sekä eduskunnan oikeusasiamiehelle annettavien kertomusten valmistelun yhteensovittaminen.

Seurantaryhmä on kokoontunut tarkasteluvuonna neljä kertaa käsitellen seuraavia aiheita: tietolähdetoimintaan liittyvää koulutusta, valtakunnallisen tietolähdetoiminnan tiedonhallintajärjestelmän käyttöönoton etenemistä, tiedustelulainsäädäntöä sekä koulutuskysymyksiä.

4.4.5. Koulutus-, ohjaus- ja selvitystoiminta

4.4.5.1. Koulutus

Poliisin valtakunnallinen telepakkokeinokoulutus perustuu pääosin Poliisiammattikorkeakoululla järjestettäviin valtakunnallisiin kursseihin. Sidosryhmistä joillakin kursseilla on ollut edustus myös tullilta ja rajavartiolaitokselta. Valtakunnallinen telepakkokeinokoulutus on poliisin ammattitaitoa syventävää ammatillista täydennyskoulutusta, jota Poliisiammattikorkeakoulu suunnittelee ja toteuttaa yhteistyössä keskusrikospoliisin sekä paikallispoliisin kanssa. Vuonna 2018 Poliisiammattikorkeakoulu suunnitteli ja toteutti yhdessä Itä-Suomen poliisilaitoksen kanssa kahden päivän mittaisen, lähinnä poliisin tiedonsaantioikeuksien käyttöön liittyvän koulu-

tuksen. Kurssille osallistui yhteensä 22 opiskelijaa. Vastaava koulutus on toteutettu myös muutamana aikaisempana vuonna.

Keskusrikospoliisi ja Poliisiammattikorkeakoulu toteuttivat poliisin tiedonsaantipyyntöihin, telepakkokeinoihin sekä tekniseen tarkkailuun liittyvän päällystölle suunnatun kurssin loka- ja marraskuulla 2018. Käyttäjiltä saadun palautteen perusteella poliisihallinnossa olisi koulutustarvetta etenkin tutkijoille järjestettävälle telepakkokeinojärjestelmien ja niiden tuottaman materiaalin käyttämiseen liittyvälle kurssille, jollaisia tullaan järjestämään kaksi kappaletta vuoden 2019 aikana. Poliisiammattikorkeakoululla järjestettiin joulukuussa 2018 edellisvuosien tapaan keskusrikospoliisin järjestämä telepakkokeinoseminaari, johon osallistui yhteensä noin 100 henkilöä poliisista, tullista, rajavartiolaitokselta ja puolustusvoimista.

Televiestintäyksikkö piti päivän koulutuksen Lounais-Suomen poliisilaitokselle tiedonsaantioikeuksista touko-kuussa 2018 sekä vastaavan luennon taktisen kyberrikostutkinnan peruskurssilla. Lisäksi televiestintäyksikkö aloitti poliisin johto- ja tilannekeskuksille pidettävän yhden päivän mittaisen telepakkokeinojen koulutussarjan marraskuussa 2018. Näitä koulutuksia on tarkoitus jatkaa vuonna 2019 ja tavoitteena on tarjota perustason telepakkokeinokoulutusta kaikille poliisin johto- ja tilannekeskuksille.

Poliisiammattikorkeakoulu vastaa osaltaan eri tutkintotasojen peruskoulutuksesta, mikä liittyy poliisin salaisiin tiedonhankintakeinoihin ja poliisin tiedonsaantioikeuteen. Poliisin AMK-koulutuksessa hyödynnetään mm. erillistä Salpa-koulutuspalvelinta. YAMK -koulutuksessa ja alipäällystön erikoistumisopinnoissa on mahdollista hyödyntää Salpa-järjestelmän tuotantokannan yhteydessä olevaa harjoitusrekisteriä.

Telepakkokeinojen entistä teknisemmästä luonteesta sekä uusista käyttäjistä ja järjestelmistä johtuen alaa koskeva koulutustarve pysyy edelleen korkealla. Keskusrikospoliisi on jatkanut vuonna 2018 toimia, joilla parannetaan Poliisiammattikorkeakoulun valmiuksia antaa eri tutkintotasolle peruskoulutusta. Tätä on edistetty hankkimalla Poliisiammattikorkeakoululle erillinen Salpa-koulutuspalvelin, jonka käytön teknisenä tukena on hyödynnetty mm. keskusrikospoliisia.

Keskusrikospoliisin televiestintäyksikkö piti keväällä 2018 Aipa-järjestelmän käyttöönottokoulutusta yhdessä oikeusrekisterikeskuksen Aipa-hanketoimiston kanssa poliisin ja käräjäoikeuksien henkilöstölle useassa eri kaupungissa.

Keskusrikospoliisin tarkkailuysikön koulutuksen hyväksytyn suorittamisen perusteella poliisimiehelle muodostuu oikeus käyttää teknisen tarkkailun laitteita, joihin hän on saanut koulutuksen. Näitä teknisen tarkkailun asentajien peruskursseja järjestettiin keskusrikospoliisin toimesta vuoden 2018 aikana kaksi kappaletta. Näihin koulutuksiin osallistuneiden henkilöiden määrä oli yhteensä 32 asentajaa. Lisäksi tarkkailuysikkö järjesti teknisen tarkkailun koulutusta tutkinnanjohtajille viikon mittaisella kurssilla yhteistyössä Poliisiammattikorkeakoulun kanssa vuoden 2018 loppupuolella. Koulutukseen osallistui 20 tutkinnanjohtajaa.

Keskusrikospoliisi järjesti Poliisihallituksen kanssa "Huumerikostorjunta tietoverkossa" seminaarin syksyllä 2018. Seminaariin oli kutsuttu mm. poliisiyksiköiden vale- ja peitetoiminnasta vastaavat.

Poliisiammattikorkeakoulu ja keskusrikospoliisi valmistelivat vuonna 2017 yhdenmukaisen tietolähdetoimintaa koskevan peruskoulutuspaketin poliisilaitosten käyttöön, joka takaa yhdenmukaisen peruskoulutuksen kaikille poliisilaitoksissa koulutettaville. Peruskoulutusta on vuonna 2018 järjestetty useissa poliisilaitoksissa luodun koulutuspaketin mukaisesti. Lisäksi tiedonhankinnan suojaamista koskevia esityksiä ja koulutuksia on järjestetty Poliisiammattikorkeakoululla.

4.4.5.2. Salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies (Stekpov) -koulutus

Lainsäädännön kokonaisuudistuksessa otettiin käyttöön uusi päätöksentekotas, josta käytetään nimitystä salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies. Poliisilain 5 luvun ja pakkokeinolain 10 luvun tietyt tiedonhankintakeinot edellyttävät päätöstasoltaan, että määrättyinä oleva erityisen koulutuksen omaava henkilö on tehnyt päätöksen ko. keinon osalta. Edellisen johdosta Poliisihallitus on antanut poliisiyksiköille joulukuussa 2013 mm. Stekpov-koulutusmääräyksen.

Stekpov-koulutus järjestettiin seitsemännen kerran lokakuussa 2018 keskusrikospoliisin tiloissa Vantaalla. Koulutukseen osallistui virkamiehiä poliisihallinnon lisäksi tullista, suojelupoliisista, rajavartiolaitoksesta ja puolustusvoimista sekä syyttäjälaitoksesta. Kouluttajat olivat pääosin keskusrikospoliisin virkamiehiä. Stekpov-koulutuksen suorittaneille suunnatut neuvottelupäivät järjestettiin kesäkuussa 2018 Poliisiammattikorkeakoulun tiloissa Tampereella.

4.4.5.3. Eduskunnan oikeusasiamiehen pyyntö

Poliisihallituksen poliisiyksiköihin suuntautuneessa laillisuusvalvonnassa ei tullut tarkasteluvuonna esiin tapauksia, jossa telepakkokeinoja on haettu ja se on myönnetty sellaisen rikoksen selvittämiseen, johon lain mukaan ei ole mahdollista myöntää kyseistä lupaa. Eduskunnan oikeusasiamies on katsonut tärkeäksi, että tällaisissa tapauksissa ja mahdollisesti muissa ilmeisen lainvastaisilta näyttävissä tapauksissa laillisuusvalvonnallisten toimenpiteiden tarve arvioidaan myös tuomioistuimen menettelyn osalta. Tämän vuoksi oikeusasiamies on pyytänyt kirjeellään (EOAK/2122/2016, 10.6.2016) saada Poliisihallitukselta tiedon tällaisen tilanteen havaitessaan.

4.4.6. Ongelmat / kehittämistarpeet

Vuonna 2014 voimaan saatetussa poliisi- ja pakkokeinolaissa uudistuksessa laajennettiin ilmoitusvelvollisuutta salaisen tiedonhankintakeinon käyttämisessä poliisilain 5:58 §:ssä ja pakkokeinolain 10:60 §:ssä. Kirjallinen ilmoitusvelvollisuus on edelleen haitannut muutamien tiedonhankintakeinojen käyttöä. Muun muassa päätöksiä tietolähteen ohjauksesta käytöstä on vuosien varrella tehty vain yksittäisiä kappaleita. Poliisiyksiköt eivät ota riskiä siitä, että tietolähteen ohjauksesta käytöstä tulisi ilmoittaa epäilylle. Ilmoittaminen suurella todennäköisyydellä paljastaisi tietolähteen ja johtaisi tietolähteen ja tämän läheisten kannalta kohtuuttomiin seurauksiin. Toiminnallisesti tilanne on johtanut siihen, että tietolähteen ohjattu käyttö on jäänyt lähes kuolleeksi kirjaimeksi lainsäädännössä.

Tietolähdetoiminnassa pidättäydytäänkin "passiivisessa tietolähdetoiminnassa", mikä vähentää tiedonhankintakeinon tehokkuutta. Ilmoitusvelvollisuus passiivisessakin tietolähdetoiminnassa vaikeuttaa kansainvälistä yhteistoimintaa. Lainsäädäntöä tulisi muuttaa vähintäänkin siten, että jollei tietolähteen toimittamaa tietoa käytetä todisteena rikosasiassa, ilmoitusvelvollisuutta ei olisi tai ilmoitusvelvollisuus tulisi kokonaan poistaa tietolähdetoiminnan osalta.

Hallinnon alalla on edelleen kehittämistä salaisten tiedonhankintakeinojen, etenkin teknisen tarkkailun, prosessin ja käytännön työn ymmärtämisessä. Tarkasta sääntelystä huolimatta lainsäädännössä on edelleen paljon tulkintaa vaativia kohtia, joihin ei ole suoraa ja yksiselitteistä vastausta.

Tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta on tarkasteluvuonna tehty vain yksittäisiä vaatimuksia. Keinon käyttömäärät ovat kuitenkin niin pienet, ettei kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä tule tehdä. Keinon käyttämättömyyteen on varmaan syytä myös kyseisen pykälän sisällössä ja muotoilussa. Jotta pykälä olisi mahdollisimman käyttökelpoinen, olisi se tullut sisällyttää nykyiseen telekuuntelupykälään ja muotoilla siten, että telekuuntelu olisi voinut koskea myös mennyttä aikaa, mikäli viesti on saatavilla jostain viestinvälitykseen osallistuneen laitteen tiedoista tai jopa päätepiisteestä tai päätelaitteesta itsestään. Tällaiseen rakenteeseen on päädytty mm. Belgiassa telekuuntelupykälän muotoilussa jossa telekuuntelu kattaa tilanteet, joissa tietoa siirretään (Data in motion) tai sen siirtäminen on jo päättynyt (Data in rest) eikä rajoituksia ole sille mistä tieto on saatavissa.

5. LOPUKSI

Tämän selvityksen alkuosassa käsitellyissä salaisen tiedonhankinnan määrällisissä tiedoissa on tarkasteluvoonna yleisesti todettuna vuosittaista normaalia vaihtelua eri keinojen käytössä. Salaisia tiedonhankintakeinoja pidetään poliisissa edelleen tärkeinä rikosten selvittämisessä, estämisessä ja paljastamisessa.

Poliisihallituksen vuonna 2018 suorittamien laillisuustarkastuskäyntien yhteydessä käytiin läpi poliisiyksiköissä Salpa-järjestelmään etätarkastusten tuloksena tehtyjä laillisuusvalvontahavaintoja sekä erityisesti poliisiyksikön salaisten tiedonhankintakeinojen käytön ja valvonnan organisointia, prosesseja ja vastuita. Voidaan todeta, että Salpa-valvonnan toteuttamiseen osoitetuissa resursseissa on edelleen yksikkökohtaisia eroja joskin valvontamenettelyt ovat yhtenäistyneet. Salpa-järjestelmän käyttöön liittyviä etenkin teknisiä osaamisvajeita on edelleen havaittavissa. Keskitetty Salpa-järjestelmä on todettu hyväksi, ja erityisesti hakuominaisuuksien lisääntyminen on parantanut poliisiyksiköiden oikeudellisten yksiköiden suorittamaa salaisiin tiedonhankintakeinoin kohdistuvaa valvontaa.

Salaiset tiedonhankintakeinot ovat jo vuosia olleet niin poliisin sisäisen kuin ulkopuolisenkin laillisuusvalvonnan säännönmukaisina erityisinä painopistealueina. Tämä johtuu niiden luonteesta; niillä kajotaan yksityisyyden suojaan, joka on kansalaisen keskeinen perusoikeus, eikä kohdehenkilö tiedä toiminnasta pääsääntöisesti kuin vasta jälkikäteen. Viime vuosien tarkastushavaintona voidaan todeta, että tiedonhankintakirjausmenettely on yhdenmukaistunut ja on nykyisellään vähintään hyvällä tasolla.

Helsingin käräjäoikeudessa käynnissä olevassa Suomen historian laajimmassa poliisin henkilöstöön kohdistuvassa poliisirikosoikeudenkäynnissä syytettynä on korkeaa poliisijohtoa. Oikeudenkäynnissä kiistellään siitä, onko tietolähteitä kirjattu asianmukaisesti rekisteriin ja kuka on ollut vastuussa tietolähdetoiminnan valvonnasta. On oikeudenkäynnin tuleva lopputulos mikä hyvänsä, valvontaa salaisiin tiedonhankintakeinoin, mukaan lukien tietolähdetoiminta, on aina ollut. Keinoin turvautumista että näiden valvontaa on kuitenkin täsmennetty vuosien varrella lakimuutoksien sekä sisäisin määräyksin. Tässä mielessä käynnissä oleva oikeudenkäynti ei merkittävydestään huolimatta ole muodostanut sen paremmin alkua kuin päätepistettä poliisin salaisiin tiedonhankintakeinoin kohdistuvalle valvonnalle. Selvää on, että etenkin esimiesvalvonnan roolia ei kyetä kyllin korostamaan.

Poliisijohtajan sijainen, Poliisiylitarkastaja

Jorma Laitinen

Poliisitarkastaja

Klaus Geiger

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Poliisi 08.03.2019 klo 12:34. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

Liitteet

1. Kertomuksen salassa pidettävä osio (ST III)